

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑΤΑ: ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ ΙΧΘΥΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΝΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ –ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Δ.Π.Μ.Σ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: «Η σύνδεση του τουρισμού με τους 17 στόχους του ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη στην ελληνική κοινωνία και οικονομία: η περίπτωση του Δήμου Αγιάς της Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας»

ΚΟΜΠΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ-ΒΑΣΙΛΙΚΗ

A.M.:M031921017

Επιβλέπων Καθηγητής:

Δρίτσας Σοφοκλής

dritsas@uth.gr

Βόλος, 2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τουρισμός αποτελεί μια οικονομική δραστηριότητα με σημαντικές επιδράσεις στην οικονομία και στη συνολική ανάπτυξη των τουριστικών προορισμών. Με βάση τους 17 στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης της Ατζέντας 2030, η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη σε μια περιοχή συμβάλλει στην ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη, στη βελτίωση της ζωής του τοπικού πληθυσμού και στην κοινωνική δικαιοσύνη, με σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον και στην πολιτισμική ταυτότητα του τόπου, στο παρόν και το μέλλον. Η υιοθέτηση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ευνοεί και προωθεί το μοντέλο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης σε έναν τόπο.

Στην παρούσα εργασία μετά από την ανασκόπηση βιβλιογραφικών πηγών σχετικά με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης συνολικά, αλλά και ειδικά για τον τουρισμό, διεξήχθη πρωτογενής έρευνα στο Δήμο Αγίας Λάρισας. Στόχος της είναι η διερεύνηση του μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής, της συμβολής του στην οικονομία και την κοινωνία, μέσα από τις αντιλήψεις εκλεγμένου αντιπροσώπου του Δήμου, φορέων του ιδιωτικού τομέα που δραστηριοποιούνται στον τουρισμό και φορέων συνεταιρισμού, αθλητικού σωματείου και εκπαίδευσης. Από τα δεδομένα αυτής της έρευνας προέκυψε, ότι ο τουρισμός στο Δήμο Αγίας συμβάλλει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, αναπτύσσεται με αργούς ρυθμούς, αλλά είναι δυναμικά αναπτυσσόμενος τομέας της τοπικής οικονομίας. Στηρίζεται σε ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, που αναπτύσσεται σε ένα πλούσιο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Αυτές οι μορφές τουρισμού προσδίδουν μια τουριστική υπεραξία στην περιοχή, με προοπτική προσανατολισμένη στον ποιοτικό τουρισμό και στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης Αυτό ενισχύεται με την ενεργό συμμετοχή και συνεργασία μεταξύ της τοπικής αυτοδιοίκησης, των τουριστικών επιχειρήσεων και άλλων φορέων της περιοχής.

Λέξεις κλειδιά: Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, Δήμος Αγίας.

ABSTRACT

Tourism is an economic activity with significant effects on the economy and the overall development of tourist destinations. Based on the 17 sustainable development goals of the 2030 Agenda, sustainable tourism development in an area contributes to balanced economic development, improving the life of the local population and social justice, with respect to the natural environment and the cultural identity of the place, present and future. The adoption of special and alternative forms of tourism favors and promotes the model of sustainable tourism development in a place.

In this thesis, after reviewing bibliographic sources on the principles of sustainable development as a whole, but also specifically for tourism, primary research was conducted in the Municipality of Agia Larissa. Its aim is to investigate the tourism development model of the area, its contribution to the economy and society, through the perceptions of an elected representative of the Municipality, private sector bodies active in tourism and cooperative, sports club and education bodies. From the data of this survey, it emerged that tourism in the Municipality of Agia contributes to economic and social development, is growing slowly, but is a dynamically developing sector of the local economy. It is based on special and alternative forms of tourism, which develops in a rich natural and cultural environment. These forms of tourism add tourist value to the region, with a perspective oriented towards quality tourism and the principles of sustainable development. This is reinforced by the active participation and cooperation between local government, tourism enterprises and other bodies in the region.

Keywords: Sustainable tourism development, Municipality of Agia

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
----------------	---

Α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	10
1.1. Η πορεία προς βιώσιμη ανάπτυξη. Διασκέψεις και εκθέσεις	10
1.2. Αρχές Βιώσιμης Ανάπτυξης	15
1.3. Διαστάσεις- Πυλώνες Βιώσιμης Ανάπτυξης	17
1.4. Η περίπτωση της Ελλάδας. Εκθέσεις για την πρόοδο της Ελλάδας σχετικά με την υλοποίηση των 17 ΣΒΑ του ΟΗΕ	20
2, ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	24
2,1, Εννοιολογική προσέγγιση	24
2,2, Βιώσιμος τουρισμός. Η πορεία για την ανάπτυξη του προς την κατεύθυνση των 17 ΣΒΑ. Σημαντικοί σταθμοί	25
2.3. Σύνδεση με τους στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης	28
2.4. Τα χαρακτηριστικά του τουριστικού προϊόντος: Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ Οργανωμένου Μαζικού Τουρισμού και Ειδικών Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού	31
3. ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	35
3.1. Οικονομικά, Δημογραφικά και Κοινωνικά χαρακτηριστικά. Στοιχεία Περιφέρειας Θεσσαλίας και Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας	35
3.2. Διοικητικά και Γεωγραφικά χαρακτηριστικά Δήμου Αγιάς	37
3.3. Φυσικό περιβάλλον και Πολιτισμικά χαρακτηριστικά της περιοχής	38
3.3.1. Το δημόσιο δάσος Πολυδενδρίου	38
3.3.2. Το όρος των «Κελλίων»	40
3.3.3. Το Κάστρο της Μελιβοΐας. Βελίκα Αγιάς	43

Β. Η ΕΡΕΥΝΑ

1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	44
1.1. Μέθοδος έρευνας	44
1.2. Τεχνική έρευνας	44
1.3. Κατάλογος ερωτήσεων	45
1.4. Πιθανοί φορείς συμμετέχοντες στη διενέργεια της έρευνας	46
1.5. Συμμετέχοντες στην έρευνα	46
1.6. Περιορισμοί στην έρευνα	47
2. Ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων. Συζήτηση αποτελεσμάτων	48
Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ	63
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	67
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ	76

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το εννοιολογικό περιεχόμενο της έννοιας «βιώσιμη ανάπτυξη» ή «αιεφόρος ανάπτυξη» τα τελευταία 10 χρόνια διευρύνεται. Ειδικότερα, μετά την υιοθέτηση της φιλόδοξης θεματολογίας για την αιεφόρο ανάπτυξη ως το 2030 με τους 17 στόχους του ΟΗΕ διευρύνεται, ώστε να συμπεριληφθούν στην ανάπτυξη και στους αναπτυξιακούς στόχους τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η παγκόσμια κοινωνία και οι επιμέρους κοινότητες. Αυτή η διεύρυνση είναι αποτέλεσμα του συστήματος αξιών της παγκόσμιας κοινωνίας. Έχει, επομένως, αξιολογικό χαρακτήρα, εξαρτάται από τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο και εκφράζει την οικονομική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα. Δεν είναι ουδέτερη και καθιστά δύσκολη την αποτίμηση οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών μεγεθών (Σπιλάνης, 2008:19).

Επιπλέον, τα τελευταία τρία χρόνια η πανδημία του Covid-19 ανέδειξε δυσλειτουργίες του οικονομικού και πολιτικού συστήματος και την αδυναμία του να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των πολιτών για ένα βιώσιμο περιβάλλον με υγεία σε τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Ανέδειξε τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες μεταξύ πολιτών στις λεγόμενες «αναπτυγμένες» κοινωνίες, καθώς και ανισότητες μεταξύ «αναπτυγμένων» και «αναπτυσσόμενων» χωρών. Δημιούργησε αμφισβητήσεις, κοινωνικές εκρήξεις, κοινωνικές ανακατατάξεις, αλλαγές στον τρόπο εργασίας, αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας όλων των δομών του εκπαιδευτικού συστήματος και στην πρόσληψη και αφομοίωση της γνώσης, κοινωνικούς αποκλεισμούς και επομένως μεγάλα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα. Κατά συνέπεια ανέδειξε την ανάγκη προσδιορισμού της βιωσιμότητας των κοινωνιών και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Ακόμη, η ενεργειακή κρίση και το ξέσπασμα του πολέμου στην Ουκρανία επέτειναν την αναγκαιότητα της επιδιωκόμενης βιώσιμης ανάπτυξης των κοινωνιών με την υιοθέτηση και υλοποίηση των στόχων του Παγκόσμιου Οργανισμού, που αποσκοπούν στην εξάλειψη της φτώχειας και στη μείωση των ανισοτήτων, στην προστασία του πλανήτη και στη διασφάλιση της ευημερίας για όλους σε ένα κόσμο ειρήνης.

Η Ελλάδα μπροστά σε αυτές τις παγκόσμιες προκλήσεις και τα παγκόσμια προβλήματα καταρτίζει για δεύτερη φορά την αποτύπωση του Κυβερνητικού έργου ανά τομέα πολιτικής και των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης με τη συνεισφορά άλλων

ενδιαφερόμενων μερών (Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, Ελληνικό Κοινοβούλιο, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Ινστιτούτο Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων κ.ά.). Αυτή η αποτύπωση έχει καταγραφεί στην Εθνική Εθελοντική Έκθεση Αξιολόγησης (Voluntary National Review, 2022) και παρουσιάστηκε στο Πολιτικό Φόρουμ Υψηλού Επιπέδου του ΟΗΕ από 5 έως 15 Ιουλίου 2022 (<http://unpf.org/2022>). Τα κύρια μηνύματα αυτής της αξιολόγησης είναι ότι τα τελευταία χρόνια, οι ενδιαφερόμενοι από ένα ευρύ φάσμα τομέων έχουν ενσωματώσει όλο και περισσότερο την αρχή της βιωσιμότητας και τους ΣΒΑ στις στρατηγικές τους προτεραιότητες, στόχους και δράσεις (Εθελοντική Εθνική Επιθεώρηση, 2022). Σε αυτήν την αξιολόγηση υπάρχει ρητή αναφορά στον τουρισμό, στη συμβολή του στην ανάκαμψη της οικονομίας και της κοινωνίας, καθώς και τις προτεραιότητες για τα επόμενα χρόνια.

Ο τουρισμός αποτελεί ένα κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο που αναπτύσσεται και αλλάζει ανάλογα με τις εξελίξεις στην κοινωνία και την οικονομία. Η Ελλάδα είναι δημοφιλής προορισμός και η συμβολή του τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας είναι πολυσήμαντη. Αποτελεί βασικό πυλώνα της οικονομίας συμβάλλοντας στο 15% περίπου του ΑΕΠ και για το έτος 2019 ήταν 20,8% (ΙΝΣΕΤΕ, 2020). Σύμφωνα με τις προβλέψεις του WTTC (Παγκόσμιο Συμβούλιο Τουρισμού και Ταξιδιών) αυτό το ποσοστό θα βρίσκεται στα ίδια επίπεδα την επόμενη δεκαετία (Κοκκώσης κ.ά., 2020).

Ακόμη, σύμφωνα με στοιχεία του WTTC για το έτος 2019, η συμβολή του τουρισμού στη συνολική απασχόληση ήταν 21,7% και εκτιμάται ότι θα κινείται στο 16% της συνολικής απασχόλησης για τα επόμενα χρόνια στην Ελλάδα, όταν ο διεθνής μέσος όρος είναι περίπου 8,5%. Επιπλέον, η συμβολή του τουρισμού καθίσταται πιο σημαντική για την τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της απασχόλησης και στην αύξηση του εισοδήματος, ζητήματα που αποτελούν βασικό στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης (Κοκκώσης κ.ά., 2020).

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερόμενα, σκοπός αυτής της εργασίας είναι η διερεύνηση της συμβολής του τουρισμού στην επίτευξη των 17 στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην ελληνική οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα, καθώς και η μελέτη περίπτωσης της τουριστικής ανάπτυξης του Δήμου Αγίας της Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας προς την κατεύθυνση της επίτευξης αυτών των στόχων.

Ειδικότερα, επιμέρους στόχοι είναι: α) η διερεύνηση των θετικών επιπτώσεων του τουρισμού στον τόπο προορισμού, β) η παρουσίαση του πλαισίου αξιολόγησης της πορείας υλοποίησης των ΣΒΑ και γ) η διερεύνηση και καταγραφή του τρόπου με τον οποίο ο τουρισμός δύναται να συμβάλει στην υλοποίηση των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης στην περίπτωση του Δήμου Αγιάς της Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας.

Η εργασία διαρθρώνεται σε κεφάλαια και επιμέρους ενότητες. Στο πρώτο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί μια εννοιολογική προσέγγιση της βιώσιμης ανάπτυξης και των στόχων της Agenda 2030 στην Ελληνική κοινωνία και οικονομία. Θα αναλυθούν οι πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης και θα παρουσιασθούν εκθέσεις σχετικά με την πρόοδο της Ελλάδας για την υλοποίηση των 17 στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναλυθεί το φαινόμενο του τουρισμού, η ανάπτυξή του στην Ελλάδα, οι παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξή του, η συμβολή του τουρισμού στην οικονομία και την κοινωνία και οι προοπτικές και ευκαιρίες του τουριστικού προϊόντος για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στη χώρα μας. Ακόμη, θα πραγματοποιηθεί μια προσέγγιση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ζητήματα σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη στον τουρισμό και της τοπικότητας, ως βασικού παράγοντα ανάπτυξης και εξέλιξης του προς την κατεύθυνση της αειφορίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα γίνει μια σύντομη παρουσίαση της περιοχής μελέτης, των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του φυσικού τοπίου, των πολιτισμικών στοιχείων της περιοχής, καθώς και της προοπτικής του τουριστικού προϊόντος της στο μέλλον. Πρόκειται για μια παραθαλάσσια περιοχή με μεγάλο μήκος ακτών και μια δυναμική για την ανάπτυξη του τουρισμού προς την κατεύθυνση της αειφορίας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο ακολουθεί η μεθοδολογία αυτής της μελέτης. Πρόκειται για μελέτη που στηρίζεται σε συλλογή δευτερογενών στοιχείων από την ανασκόπηση σχετικής με το θέμα βιβλιογραφίας, καθώς και σε πρωτογενή εμπειρική έρευνα με το ερευνητικό εργαλείο των ημιδομημένων συνεντεύξεων. Η συλλογή και ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων της έρευνας θα υλοποιηθεί με την καταγραφή των απόψεων φορέων του Δήμου Αγιάς και της ευρύτερης περιοχής της Λάρισας, που εμπλέκονται με το τουριστικό προϊόν.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα παρουσιασθούν τα αποτελέσματα της έρευνας και συζήτηση σχετικά με αυτά. Στο τέλος της εργασίας αναμένεται να εξαχθούν συμπεράσματα σχετικά με τον τρόπο που ο τουρισμός της περιοχής μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη των στόχων και αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης και προτάσεις για μελλοντική περαιτέρω διερεύνηση του θέματος.

A. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.

1.1. Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ. ΔΙΑΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Έχουν περάσει 7 χρόνια από την υιοθέτηση της Ατζέντας 2030 και των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) από τα κράτη μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού (ΟΗΕ). Η υιοθέτηση των 17 ΣΒΑ ήταν το αποτέλεσμα μιας μακράς πορείας προβληματισμού σχετικά με τη βιωσιμότητα των φυσικών πόρων και των κοινωνιών, αλλά και πολλών διεθνών διασκέψεων από το 1972 μέχρι σήμερα.

Η ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης, ως πρόωπη σκέψη, βρίσκεται στη φράση που διατύπωσε ο Χανς Κάρλ φον Κάρλοβιτς, το 1713, « θα πρέπει κάθε φορά να κόβονται τόσα δένδρα στα δάση, όσα θα μπορούσαν να αναπτυχθούν ξανά...». Με αυτή τη φράση, τονίζει τη βιωσιμότητα των φυσικών πόρων και την ορθή διαχείρισή τους. Στο τέλος του 18^{ου} αιώνα, ο Μάλθους στο έργο του «An Essay on the Principle of Population» (1798) θέτει το πρόβλημα του υπερπληθυσμού του πλανήτη και τη βιωσιμότητα του σε σχέση με τους διαθέσιμους περιορισμένους πόρους. Το 1962, με τη δημοσίευση της «Σιωπηλής Άνοιξης» της Carson (Silent Spring), που αναλύει την αλλαγή της ακουστικής ποικιλότητας του περιβάλλοντος μετά από τις ανθρώπινες παρεμβάσεις, εκφράζεται ο προβληματισμός και η ανησυχία για τις επιπτώσεις της ανάπτυξης στο περιβάλλον και αρχίζει η συνειδητοποίηση της στενής σχέσης οικονομικής ανάπτυξης και περιβάλλοντος (Λαμπρίδη, Μέλλιου, 2015).

Αυτές οι πρόωμες ιδέες για τη βιωσιμότητα βρήκαν εφαρμογή στη παγκόσμια διάσκεψη του ΟΗΕ, στη Στοκχόλμη το 1972, στην οποία υπήρξε ενδιαφέρον για την επίλυση τόσο περιβαλλοντικών προβλημάτων, όσο και ζητημάτων που αφορούσαν τη βελτίωση της κοινωνίας και της οικονομίας. Επίσης, το 1972 μια ΜΚΟ, «το club της Ρώμης», αναθέτει σε μια ομάδα επιστημόνων του MIT τη μελέτη των επιπτώσεων της αύξησης του πληθυσμού και της εκβιομηχάνισης, στους φυσικούς πόρους και στο περιβάλλον. Οι επιστήμονες αυτοί δημοσιεύουν το βιβλίο «The limits to growth» (τα όρια της μεγέθυνσης) και από αυτό το πόνημα ξεκινά η συζήτηση για τη βιώσιμη ανάπτυξη (Meadows D. et al., 1974). Σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, ο όρος βιωσιμότητα είχε προσλάβει έναν αρνητικό χαρακτήρα με την ανάπτυξη των

οικολογικών κινημάτων, που αντιτίθενται στην οικονομική μεγέθυνση. Πρόβαλαν περιβαλλοντικά στοιχεία σε σχέση με στοιχεία, όπως, το ΑΕΠ και η οικονομική μεγέθυνση. Όμως, από τη δεκαετία του 1980, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης διευρύνεται περιλαμβάνοντας οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά στοιχεία (Λαμπρίδη, Μέλλιου, 2015).

Το 1984 διεξάγεται από τον ΟΟΣΑ (OECD) η Διεθνής Συνδιάσκεψη για το Περιβάλλον και την Οικονομία που θέτει τις βάσεις για τη διαμόρφωση του Brundtland Report IUCN/UNEP/WWF (1991). Το 1987 καθιερώθηκε για πρώτη φορά, ως επίσημος όρος, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης στην έκθεση «Το κοινό μας μέλλον», που συνέταξε η πρόεδρος Brundtland της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Community Environmental Development- WCED). Σ' αυτή την έκθεση γίνεται αναφορά ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα συνδέονται με την οικονομική ανάπτυξη και οφείλονται στις μεγάλες ανισότητες ανάμεσα στον πλούσιο Βορρά και το φτωχό Νότο. Αναγνωρίζεται η εξάρτηση του ανθρώπου από το περιβάλλον και αντί της κυριαρχίας του πάνω στη φύση, οι ζωές, οι δραστηριότητες και η κοινωνία είναι φωλιές μέσα στο περιβάλλον (Giddings et al, 2002). Ακόμη, στην έκθεση Brundtland αναφέρεται ότι η βιώσιμη ανάπτυξη έχει τρεις πυλώνες-διαστάσεις, που βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση σε ένα ενιαίο σύνολο: την οικονομική, την κοινωνική και την περιβαλλοντική (WCED, 1987).

«Βιωσιμότητα ή Αειφόρος Ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες» (WCED, 1987:5). Οι έννοιες που περιλαμβάνονται σε αυτόν τον ορισμό είναι:

-η έννοια των αναγκών και κυρίως των βασικών για τους φτωχότερους της παγκόσμιας κοινωνίας

- η έννοια των ορίων του περιβάλλοντος να ικανοποιεί παρούσες και μελλοντικές ανάγκες.

Στον ορισμό αυτό της Βιώσιμης ανάπτυξης βρίσκεται «μια περιβαλλοντική ηθική που αποτυπώνεται σε μια Κενυάτικη παροιμία: δεν κληρονομούμε τη γη από τους γονείς μας, τη δανειζόμαστε από τα παιδιά μας» Pezzoli K. (1997:549). Περιλαμβάνει,

επομένως, ζητήματα που αφορούν την ενδογενεακή, καθώς και τη διαγενεακή βιωσιμότητα με την ανάπτυξη της οικονομίας, της κοινωνίας και του περιβάλλοντος.

Το 1991 εκδίδεται το βιβλίο, στο οποίο, ο όρος βιώσιμη ανάπτυξη ορίζεται «ως βελτίωση της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής, που συντελείται μέσα στα όρια της φέρουσας ικανότητας των υποστηρικτικών συστημάτων». Σε αυτό τον ορισμό τίθενται οι διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης συνδέοντας την με την οικονομία και την κοινωνία (βελτίωση ποιότητας ζωής) καθώς και το περιβάλλον-οικολογία (φέρουσα ικανότητα συστημάτων) (Caring for the Earth, A Strategy for Sustainable Living, 1991).

Ένα χρόνο αργότερα, το 1992, πραγματοποιείται με τη συμμετοχή 100 αρχηγών κρατών και την εκπροσώπηση 179 χωρών η διάσκεψη του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, στο Ρίο. Το σημαντικότερο επίτευγμα της Διάσκεψης του Ρίο ήταν η δρομολόγηση και η υιοθέτηση οικουμενικών αρχών για τη βιώσιμη ανάπτυξη των χωρών, στην οποία ενσωματώνεται η κοινωνική, η περιβαλλοντική και η οικονομική διάσταση της βιωσιμότητας. Αυτές οι αρχές περιλαμβάνονται στην Ατζέντα 21, η οποία έχει 40 κεφάλαια και χωρίζεται σε τέσσερις βασικές ενότητες (UNCED, 1992, The Earth Summit's Agenda for Change):

1. Κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις
2. Διατήρηση και διαχείριση των πόρων για την ανάπτυξη
3. Ενίσχυση του ρόλου διαφόρων κοινωνικών ομάδων (παιδιών, γυναικών, ΜΚΟ κ.ά)
4. Μέσα εφαρμογής με τη συμμετοχή οργανισμών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κ.ά.

Ο Σμπώκος, (2015) στο Φωτιάδης, (2017), ασκώντας κριτική στην Agenda 21 και ειδικότερα στο 4^ο τμήμα, που αφορά στα μέσα εφαρμογής της, αναφέρει, ότι το περιβάλλον αποτιμάται με «μονεταριστικούς όρους» και τελικά αυτό που προστατεύεται δεν είναι το περιβάλλον, αλλά η οικονομική δραστηριότητα. Η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης θεωρεί ότι είναι «μια συνειδητή επιλογή των διεθνών οργανισμών», που λειτουργεί προς όφελος του κεφαλαίου και του καπιταλιστικού συστήματος. Είναι μια επιβολή «από τα πάνω» και μια διαδικασία «δημοσίων σχέσεων» για να επιβληθεί στην παγκόσμια κοινωνία και στα κράτη, νομιμοποιώντας αυτήν την επιβολή. Παρόμοια θέση εκφράζει και η Φλογαΐτη (2005) στο Φωτιάδης,

(2017), αναφερόμενη στην άνιση στήριξη των τριών πυλώνων της αειφορίας, αφού ενισχύεται η οικονομία, ενώ οι άλλοι δύο πυλώνες υποχωρούν. Επομένως, τονίζει, ότι το θέμα της βιώσιμης ανάπτυξης είναι βαθύτατα πολιτικό.

Παρά την κριτική που έχει ασκηθεί στις πολιτικές των οργανισμών σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη, οι διασκέψεις συνεχίζονται και οι προηγούμενες αποφάσεις αξιολογούνται και διευρύνονται.

Οι αναπτυξιακοί στόχοι της χιλιετίας του ΟΗΕ υπογράφηκαν το 2000 με στόχο επίτευξης το 2005. Οι στόχοι περιλάμβαναν μια σειρά μέτρων για τη μείωση της ακραίας φτώχειας, την εξάλειψη των ασθενειών, κυρίως σε παιδιά και γυναίκες, την πρόσβαση όλων σε πόσιμο νερό, την επίτευξη ομοιογένειας των δύο φύλων στην εκπαίδευση, την πρωτοβάθμια εκπαίδευση για όλους, την καταπολέμηση του HIV/AIDS, τη μείωση της παιδικής θνησιμότητας, τη διασφάλιση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, την ένταξη των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης στα προγράμματα όλων των κρατών και τη δρομολόγηση για την επίτευξη της παγκόσμιας συνεργασίας για την ανάπτυξη (Μακρή, 2019).

Η Παγκόσμια Σύνοδος του ΟΗΕ, το 2005, αναγνώρισε 3 πυλώνες για τη βιώσιμη ανάπτυξη: τον οικονομικό, τον περιβαλλοντικό και τον κοινωνικό. Η Διάσκεψη του Ρίο το 2012, επέβαλε στα κράτη, η συμφωνία για τη βιώσιμη ανάπτυξη να είναι νομικά δεσμευτική. Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζονται οι οργανισμοί και οι νομοθετικές ρυθμίσεις για την παγκόσμια διακυβέρνηση σχετικά με την υλοποίηση της βιώσιμης ανάπτυξης (Μουσιόπουλος κά., 2015).

	Οικονομία Οικονομική ανάπτυξη και σταθερότητα	Κοινωνία Κοινωνική ευημερία	Περιβάλλον Προστασία του περιβάλλοντος
Οργανισμοί	Ομάδες G20/ G8 Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου Παγκόσμια Τράπεζα Διεθνές Νομισματικό Ταμείο Διάσκεψη των ΗΕ για το εμπόριο και την ανάπτυξη (UNCTAD)	Διεθνής οργανισμός εργασίας Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO) Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των ΗΕ (UNESCO) Ταμείο Παιδιών των ΗΕ (UNICEF) Τμήμα Γυναικών των ΗΕ	Πρόγραμμα Περιβάλλοντος των ΗΕ (UNEP) Παγκόσμιο Ταμείο Περιβάλλοντος
	Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των ΗΕ		
Νομοθεσία και ρυθμιστικές διατάξεις	Επιτροπή για την Αειφόρο Ανάπτυξη		
	Συμφωνίες του Γύρου της Ουρουγουάης	Αναπτυξιακοί στόχοι της Χιλιετίας Οικουμενική διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα Σύμβαση για την εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης σε βάρος των γυναικών	Συμβάσεις του Ρίο Πρωτόκολλο του Κιότο
	Διεθνές σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα Εταιρική σχέση του Μπουσάν για αποτελεσματική αναπτυξιακή συνεργασία		
	Ατζέντα 21 Διακήρυξη του Ρίο για το περιβάλλον και την ανάπτυξη		

Εικόνα 1. Διεθνείς Οργανισμοί και νομοθεσία για την παγκόσμια διακυβέρνηση σχετικά με την εφαρμογή των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Πηγή: Μουσιόπουλος, Ντζιαχρήστος και Σλίνη, 2015).

Οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης στηρίζονται και αποτελούν μετεξέλιξη της Agenda 21, του Σχεδίου εφαρμογής του Γιοχάνεσμπουργκ και των αρχών του Ρίο. Οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης δύνανται «να προσφέρουν προσήλωση και συνοχή στις δράσεις που αφορούν την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης» (Δέλλα, 2019:30).

Οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης της Ατζέντας 2030 είναι:

17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ)
1. Μηδενική Φτώχεια,
2. Μηδενική Πείνα,
3. Καλή Υγεία και Ευημερία,
4. Ποιοτική Εκπαίδευση,
5. Ισότητα των φύλων,
6. Καθαρό Νερό και Αποχέτευση,
7. Φθηνή και Καθαρή Ενέργεια,
8. Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη,
9. Βιομηχανία, Καινοτομία και Υποδομές,
10. Λιγότερες Ανισότητες,
11. Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες,
12. Υπεύθυνη Κατανάλωση και Παραγωγή,
13. Δράση για το κλίμα,
14. Ζωή στο Νερό,
15. Ζωή στη Στεριά,
16. Ειρήνη, Δικαιοσύνη και Ισχυροί Θεσμοί,
17. Συνεργασία για τους Στόχους.

Πίνακας 1. Πηγή: ΣΒΑ, Agenda 2030 <https://gslegal.gov.gr/wp-content/uploads/2016> και ίδια επεξεργασία

1.2. ΑΡΧΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ο Δεκλερής (2003), λαμβάνοντας υπόψη το γενικό πλαίσιο της «βιώσιμης ανάπτυξης» της Διάσκεψης του Ρίο και από την πλευρά του επιστημονικού χώρου του Δικαίου του Περιβάλλοντος καταγράφει και αναλύει κριτικά δώδεκα θεμελιώδεις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Η προσέγγισή του έχει ένα ολιστικό περιεχόμενο, με έμφαση στις περιβαλλοντικές αξίες, στη συλλογικότητα, στην εκπαίδευση και στη διαγενεακή βιωσιμότητα.

«Θεμελιώδεις αρχές βιώσιμης ανάπτυξης» (Δεκλερής, 2003):

1. Αρχή της δημόσιας οικολογικής τάξης	Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι ευθύνη του κράτους και όχι της λειτουργίας των αγορών. Ασκεί έλεγχο στην εφαρμογή του συστήματος προς όφελος της παρούσης γενιάς, αλλά και των μελλοντικών.
2. Αρχή της βιωσιμότητας	Απαγόρευση περαιτέρω μείωσης ή υποβάθμισης του φυσικού κεφαλαίου με στόχο τη διατήρησή του.
3. Αρχή της φέρουσας ικανότητας	Σεβασμός των ορίων αντοχής των ανθρωπογενών συστημάτων και των οικοσυστημάτων με στόχο τη διατήρησή τους.
4. Αρχή της αποκατάστασης διαταραχθέντων οικοσυστημάτων	Στόχος είναι η αποκατάσταση της μείωσης του φυσικού κεφαλαίου.
5. Αρχή προστασίας βιοποικιλότητας	Στόχος είναι η διατήρηση της ισορροπίας των οικοσυστημάτων
6. Αρχή της κοινής φυσικής κληρονομιάς	Στόχος η διασφάλιση για όλους του εναπομείναντος φυσικού κεφαλαίου, που είναι το τελευταίο αποθεματικό της ζωής.
7. Αρχή της ήπιας ανάπτυξης των ευπαθών οικοσυστημάτων	Στόχος η ήπια ανάπτυξη των ευπαθών οικοσυστημάτων που είναι τα βουνά (κίνδυνος διάβρωσης), η δασική βλάστηση (κίνδυνος καταστροφής δασοβιοκοινότητας), οι ακτές και τα νησιά. Πρέπει να τελούν με καθορισμένες με ακρίβεια επιτρεπόμενες ήπιες χρήσεις.
8. Αρχή της χωρονομίας	Στόχος η ποιοτική βελτίωση των ανθρωπογενών συστημάτων με το σχεδιασμό για τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων.
9. Αρχή της πολιτιστικής κληρονομιάς	Στόχος η ποιοτική ανάπτυξη με τη διατήρηση όλων των πολιτιστικών στοιχείων και δραστηριοτήτων.
10. Αρχή του βιώσιμου αστικού περιβάλλοντος	Στόχος η επαναφορά και διατήρηση της ποιότητας ζωής της πόλης και η αντιστρεψιμότητα της ανάπτυξης των μεγαλουπόλεων.
11. Αρχή προστασίας του φυσικού κάλους	Στόχος η προστασία του φυσικού τοπίου που είναι κοινό αγαθό και διατήρησή του χωρίς ανθρωπογενείς παρεμβάσεις που το αλλοιώνουν.

12. Αρχή της οικολογικής συνείδησης	Στόχος η ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης των πολιτών με την αντικειμενική πληροφόρηση και συστηματική ενημέρωση και εκπαίδευση των πολιτών.
-------------------------------------	---

Πίνακας 2. Πηγή Δεκλερής, (2003) και ίδια επεξεργασία.

Η Παπαύλου-Ιωακειμίδου (2003:97) συγκέντρωσε τις ιδέες της βιώσιμης ανάπτυξης σε πέντε βασικές αρχές που αφορούν τις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης, την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική δικαιοσύνη και την προστασία του περιβάλλοντος.

1) Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος
<ul style="list-style-type: none"> • οι δραστηριότητες πρέπει να σέβονται και να συντηρούν την βιοποικιλότητα • η ανάπτυξη πρέπει να είναι αρμονική με το πλαίσιο των τοπίων • περιβαλλοντική προστασία
2) Ελάχιστη χρήση μη ανανεώσιμων πόρων και μείωση των συνεπειών από την απόθεση των αποβλήτων
<ul style="list-style-type: none"> • οι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη ή οι «ρυπαίνοντες» πρέπει να είναι υπεύθυνοι για το κόστος της ρύπανσης και άλλων ζημιών • πρέπει να χρησιμοποιούμε από τους φυσικούς πόρους μόνο το ποσοστό το οποίο μπορούμε να παράγουμε • πρέπει να μειώσουμε και να ανακυκλώσουμε τα απόβλητα
3) Θέση – βασισμένη στην οικονομική ζωτικότητα και ποικιλομορφία
<ul style="list-style-type: none"> • οι οικονομικές δραστηριότητες πρέπει να αφορούν τους φυσικούς πόρους της περιοχής και δεν πρέπει να βλάπτουν τα οικοσυστήματα • οικονομική ανάπτυξη
4) Ικανοποίηση βασικών ανθρώπινων αναγκών
<ul style="list-style-type: none"> • αντί της υπερβολικής ανάπτυξης π.χ. τα μεγάλα σπίτια, η ανάπτυξη πρέπει να ικανοποιεί τις βασικές ανθρώπινες ανάγκες όπως κατάλληλο μέγεθος οικιών, ασφάλεια και υγιές κοινωνικό περιβάλλον • κοινωνική δικαιοσύνη
5) Κοινωνική δικαιοσύνη και μεταξύ γενεών δικαιοσύνη
<ul style="list-style-type: none"> • στον προγραμματισμό για την χρήση του εδάφους, πρέπει να εξετασθεί ο χαμηλού εισοδήματος πληθυσμός και να μην στερηθεί αυτός ο πληθυσμός του βασικού δικαιώματος ιδιοκτησίας και πρέπει να εξετασθούν τα δικαιώματα των μελλοντικών γενεών για την χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων και των εδαφών.

Πίνακας 3. Πηγή: Αρχές της Βιώσιμης Ανάπτυξης. Παπαπαύλου – Ιωακειμίδου Στ.. (2003:97)..

Για να εφαρμοστούν αυτές οι αρχές, σύμφωνα με την προσέγγισή της, πρέπει να επιλυθούν τυχόν συγκρούσεις τριών διαφορετικών διαστάσεων, της οικονομικής ανάπτυξης, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της προστασίας του περιβάλλοντος. Για την επίλυση αυτών των συγκρούσεων απαιτείται η συμβολή «κοινωνικών θεωριών και της περιβαλλοντικής επιστήμης» (Campbell, 1996 στο Παπαπαύλου – Ιωακειμίδου, 2003), αλλά και η παραγωγή κανόνων μέσα από συμμετοχικές δημοκρατικές

διαδικασίες. Επομένως, αναδεικνύονται οι πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης, για τους οποίους ακολουθεί στη συνέχεια η προσέγγισή τους.

1.3.ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ-ΠΥΛΩΝΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Κοινωνική βιωσιμότητα

Η κοινωνική αειφορία και βιωσιμότητα είναι η δυνατότητα ενός κοινωνικού συστήματος να λειτουργεί σε ένα προκαθορισμένο επίπεδο κοινωνικής ευημερίας και αρμονίας στο σήμερα και στο μέλλον. Προβλήματα, όπως, οι πόλεμοι, η φτώχεια, η έλλειψη κοινωνικής δικαιοσύνης, το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης θέτουν σε κίνδυνο την κοινωνική βιωσιμότητα του συστήματος και το καθιστούν μη βιώσιμο. Σύμφωνα με τους Dempsey, Bramley, Power and Brown (2011), όπως αναφέρεται στο Μουσιόπουλος κ.ά (2015:17), *«παρά τον ανθρωποκεντρική διάσταση της αειφορίας, η κοινωνική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης ελάχιστα έχει διερευνηθεί»*. Σύμφωνα με αυτούς η κοινωνική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης μπορεί να προσδιοριστεί και να διερευνηθεί με δείκτες, όπως για την οικονομική ανάπτυξη η απασχόληση, η χρήση διαδικτύου και ο τουρισμός, για την εκπαίδευση, ο αλφαριθμητισμός, για την κατανάλωση και παραγωγή, η χρήση ενέργειας και οι μεταφορές, για τη φτώχεια, η πρόσβαση στον ηλεκτρισμό και το ποσοστό του πληθυσμού που ζει κάτω από τα εθνικά όρια φτώχειας.

Σε συνέχεια των προαναφερόμενων, σε μελέτες και έρευνες έχουν διατυπωθεί διαφορετικοί ορισμοί της κοινωνικής βιωσιμότητας, ανάλογα με τα κριτήρια και τις προοπτικές της έρευνας και την ερμηνεία της. Δεν είναι εύκολη η διατύπωση ενός γενικά αποδεκτού ορισμού. *«Η κοινωνική βιωσιμότητα αφορά στα προσωπικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, σε κανόνες και διαδικασίες, που επιτρέπουν στα άτομα και τις κοινότητες να συμμετέχουν στην μακροπρόθεσμη και δίκαιη επίτευξη επαρκούς και οικονομικά εφικτού βιοτικού επιπέδου, που στηρίζεται στις συγκεκριμένες ανάγκες και διατυπωμένες προσδοκίες, μέσα στα φυσικά όρια των περιοχών, αλλά και του πλανήτη, ως συνόλου»* (Colantonio, 2007:4).

Οικονομική διάσταση

Για μεγάλη χρονική περίοδο ο όρος ανάπτυξη ήταν συνώνυμος του όρου μεγέθυνση. Ήταν η μακρά περίοδος της εκβιομηχάνισης του 20^{ου} αιώνα και το ΑΕΠ, ήταν ο κύριος δείκτης αυτής της μεγέθυνσης. Όμως, ο όρος οικονομική ανάπτυξη περιλαμβάνει ποσοτικές μεταβολές των εθνικών και λογιστικών μεγεθών, όπως το ΑΕΠ, το εισόδημα και η απασχόληση, αλλά και ποιοτικές μεταβολές του συστήματος στο οποίο παράγεται και διανέμεται το παραγόμενο προϊόν, όπως οι συνθήκες παραγωγής, η τεχνολογία και η σύνθεση του προϊόντος κατά κλάδο παραγωγής (Σπιλάνης, 2008).

Σύμφωνα με την νεοκλασική οικονομική θεωρία η ευημερία των ανθρώπων μεγιστοποιείται, όταν μεγιστοποιείται η κατανάλωση αγαθών. Έτσι, σήμερα η οικονομική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης σχετίζεται και με ποιοτικά χαρακτηριστικά. Όπως αναφέρεται στο Κοκόσης (2019:24) η οικονομική αειφορία αναφέρεται σε ένα σύστημα παραγόμενων αγαθών, που ικανοποιεί τα σημερινά επίπεδα κατανάλωσης, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανοποίηση των μελλοντικών αναγκών. Όμως, αναφερόμενος στον «κανόνα του Hartwick» επισημαίνει ότι σύμφωνα με αυτόν (Hartwick, 1997) δεν απαιτείται «απόθεμα φυσικού κεφαλαίου» για την παραγωγή και κατανάλωση αγαθών, αρκεί η «πρόσοδος» από τη χρήση και μείωση «μη ανανεώσιμων πόρων να επαναεπενδύεται σε αναπαραγωγίμο κεφάλαιο» (Κοκόσης, 2019:24). Τίθεται, επομένως το ερώτημα πως η οικονομική ανάπτυξη θα διατηρήσει τα αποθέματα φυσικών πόρων και ταυτόχρονα θα ταυτόχρονα θα πετύχει την οικονομική μεγέθυνση.

Σήμερα, τόσο από τον Παγκόσμιο Οργανισμό, όσο και από την Ευρωπαϊκή Ένωση στους δείκτες για τη βιώσιμη ανάπτυξη, που αφορούν την οικονομική διάσταση της αειφορίας, περιλαμβάνονται σύνθετοι δείκτες, που συνδέονται με το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής. Επομένως, έγινε αντιληπτό, ότι η υποβάθμιση των πόρων και του περιβάλλοντος δε μπορεί να θεωρείται, ως κάτι που δεν ενδιαφέρει την οικονομία. Κοινωνία, περιβάλλον και οικονομία είναι αλληλένδετοι παράγοντες στο δρόμο για τη βιώσιμη ανάπτυξη με τη συμμετοχή όλων για την ικανοποίηση των σημερινών και μελλοντικών αναγκών των ανθρώπων (Κοκόσης, 2019).

Περιβαλλοντική διάσταση

Οι επιστήμονες της Παγκόσμιας Τράπεζας χρησιμοποίησαν τον όρο «Περιβαλλοντικά υπεύθυνη Ανάπτυξη», προσδιορίζοντας την περιβαλλοντική διάσταση της βιώσιμης

ανάπτυξης (World Bank, 1992). Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) καθόρισε την περιβαλλοντική διάσταση της βιωσιμότητας και αειφορίας με τον προσδιορισμό τεσσάρων κριτηρίων, τα οποία είναι:

- Η Αναγέννηση. Ορθολογική χρήση φυσικών πόρων, με μια μακροπρόθεσμη προοπτική της φυσικής τους αναγέννησης.
- Δυνατότητα της Υποκατάστασης της χρήσης των μη ανανεώσιμων πόρους από ανανεώσιμους πόρους.
- Η Αφομοίωση . Οι εκπομπές των ρυπογόνων ουσιών στο περιβάλλον δεν πρέπει να υπερβαίνουν την αφομοιωτική του ικανότητα.
- Αποφυγή της μη αναστρεψιμότητας. Πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για την αντιστρεψιμότητα λανθασμένων πρακτικών, που επιβαρύνουν τους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον (OECD, 2001).

Οι τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης

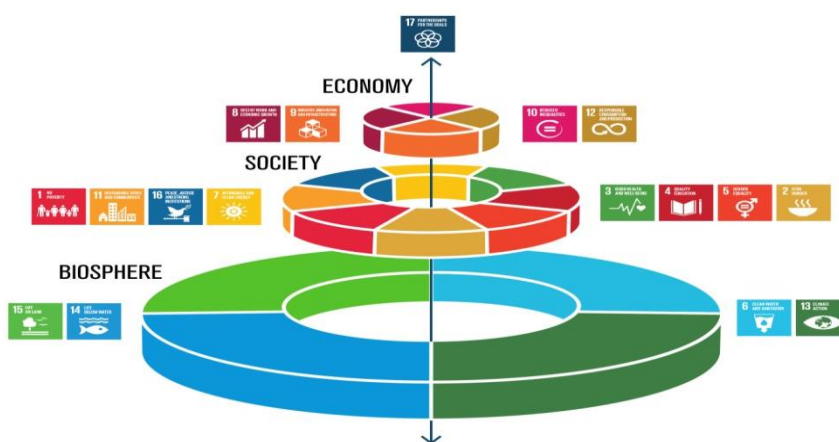

Εικόνα 2. Πηγή: <https://www.thwink.org/sustain/glossary/ThreePillarsOfSustainability.htm>

Ολοκληρωμένη ανάπτυξη

Υπάρχει, όμως, ακόμη μία διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης, αυτή της ολοκληρωμένης ανάπτυξης. «*Η πρόκληση βρίσκεται στο να δημιουργηθεί ένα τέτοιο μοντέλο ανάπτυξης, που να μη συνδυάζει μόνο τις κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές ανάγκες, αλλά να δίνει ουσιαστικό νόημα στις ζωές των ανθρώπων μιας κοινωνίας και ο ανθρώπινος παράγοντας να βρίσκεται στο επίκεντρο αυτού του μοντέλου*» (Koroneos and Rokos, 2012:144). Ουσιαστικά αναφέρονται στην ικανοποίηση των αναγκών όλων των ανθρώπων, στη βάση της δικαιοσύνης και με τη συμμετοχή όλων στη διαμόρφωση πολιτικών.

Στους δεκαεπτά στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης, που καθορίστηκαν από τα Ενωμένα Έθνη και υιοθετήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Εθνικά κράτη, παρουσιάζονται, στην παρακάτω εικόνα, οι τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης και διαφαίνεται ότι ο 17^{ος} στόχος διαπερνά τους άλλους δεκαέξι στόχους. Η συνεργασία μεταξύ οργανισμών, κρατών, τοπικών κοινωνιών, φορέων, αλλά και πολιτών, κρίνεται απαραίτητη για την υλοποίηση όλων των διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης. Επομένως, οι αξίες των πολιτών, η πολιτισμική τους ταυτότητα, αλλά και η οικουμενικότητα και συνεργασία καθίστανται βασικές κατευθυντήριες αρχές στο δρόμο για την αειφορία και βιώσιμη ανάπτυξη.

Εικόνα 3. Στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης και πυλώνες. Πηγή: csr.ert.gr και <http://hellenicplatform.org/oi-17-stoxoi/#goal0>

1.4. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ: ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ 17 ΣΒΑ ΤΟΥ ΟΗΕ.

Εικόνα 4. Στόχοι Βιώσιμης ανάπτυξης στην Ελλάδα. <https://unric.org/el/17>

Η Ελλάδα δεσμεύτηκε να εφαρμόσει τους 17 στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης της Agenda 2030, με τους οποίους διασφαλίζεται η ισορροπία μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής συνοχής, δικαιοσύνης, χωρίς αποκλεισμούς, προστασίας του περιβάλλοντος και διαφύλαξης του οικολογικού πλούτου, που αποτελούν και τους πυλώνες της αειφορίας. Η διασφάλιση ότι « κανείς δεν θα μείνει πίσω » αποτελεί υψηλή πολιτική προτεραιότητα για την Ελλάδα, η οποία ενέκρινε το 2017 μέσα από ένα ευρύτατο κοινωνικό διάλογο οκτώ Γενικές Εθνικές Προτεραιότητες, που είναι σύμφωνες με την Στρατηγική Εθνικής Ανάπτυξης του 2018, της Ελληνικής Κυβέρνησης. Αυτές οι Εθνικές Προτεραιότητες περιλαμβάνουν και τους 17 ΣΒΑ και τους τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης με έναν ολοκληρωμένο τρόπο (Hellenic Republic, 2018). Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι 8 προτεραιότητες με τους αντίστοιχους ΣΒΑ:

ΕΘΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ	ΣΒΑ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ
1. Προώθηση μιας ανταγωνιστικής, καινοτόμου και βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης	ΣΒΑ 8 και 9
2. Προώθηση της πλήρους απασχόλησης και της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους	ΣΒΑ 8
3. Αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και παροχή καθολικής πρόσβασης σε ποιοτική υγεία και υπηρεσίες φροντίδας	ΣΒΑ 1, 2 και 3
4. Μείωση των κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων και εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους	ΣΒΑ 5 και 10
5. Παροχή εκπαίδευσης υψηλής ποιότητας και χωρίς αποκλεισμούς	ΣΒΑ 4
6. Ενίσχυση της προστασίας και βιώσιμη διαχείριση του φυσικού κεφαλαίου ως βάση για κοινωνική ευημερία και μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα	ΣΒΑ 6, 7, 11, 12, 13, 14 και 15
7. Δημιουργία αποτελεσματικών, υπεύθυνων και διαφανών θεσμών	ΣΒΑ 16 και 17
8. Ενίσχυση ανοιχτών, συμμετοχικών, δημοκρατικών διαδικασιών και προώθηση εταιρικών σχέσεων	ΣΒΑ 16 και 17

Πίνακας 10. Πηγή: (Hellenic Republic, 2018:3) και ίδια επεξεργασία

Σύμφωνα με την έκθεση (Sachs et al. 2018:212-213 στο Μακρή, 2019) η Ελλάδα κατατάσσεται στην 48^η θέση μεταξύ 156 χωρών με βαθμολογία 70,6. Η απεικόνιση της πορείας επίτευξης των 17 στόχων ΣΒΑ της Ελλάδας παρουσιάζεται παρακάτω:

Εικόνα 5. Πηγή: *SDG Index and Dashboards Report (2018)* στο Μακρή (2019).

Όμως, η Ελλάδα παραμένει πλήρως προσηλωμένη στην Ατζέντα 2030. Οι 17 στόχοι είναι ενσωματωμένοι σε όλα τα δεσμευτικά πολιτικά σχέδια. Η 2^η Εθελοντική Εθνική Έκθεση αντικατοπτρίζει προκλήσεις και στρατηγικές που σχετίζονται με τρεις κρίσεις: τον απόηχο μιας δεκαετούς εθνικής ύφεσης, με επίμονα οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα, τη διαδοχική πανδημία COVID-19, που ασκεί σημαντική πίεση στο εθνικό σύστημα υγείας και την οικονομία και πριν τελειώσει αυτό, οι επιπτώσεις ενός ξεσπάσματος πολέμου στην Ευρώπη. Αρκετές μακροχρόνιες προκλήσεις παρουσιάζουν σημαντική πρόοδο, όπως η φτώχεια, η ανεργία, η κακή στέγαση, η υγιεινή, οι εισοδηματικές ανισότητες, η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, η συμμετοχή των γυναικών στα ανώτερα στελέχη, μερίδιο των ΑΠΕ στην κατανάλωση ενέργειας, οι εκπομπές αερίων θερμοκηπίου, οι θάνατοι από τροχαία ατυχήματα και οι ανθρωποκτονίες (Voluntary National Review, 2022). Όμως ανησυχία προκαλούν τα μικρά δημογραφικά ποσοστά, η υψηλότερη ανεργία των γυναικών και των νέων και το χαμηλό ιστορικό στην ισότητα των φύλων. Όλα αυτά και η πρόοδος της χώρας σε κάποιους στόχους φαίνονται στην Έκθεση των Sachs et al (2020).

Εικόνα 6. *Sustainable Development Report, Greece (2020)*. J. Sachs, G. Schmidt-Traub, C. Kroll, G. Lafortune, G. Fuller, F. Woelm

Σύμφωνα με την ετήσια Έκθεση και όπως απεικονίζεται στην παραπάνω εικόνα, παρατηρείται μια σημαντική πρόοδος στους ΣΒΑ 1,6,7 και 8, βελτίωση τους ΣΒΑ 3,4,5,9, 10,11,15 και 16 και υστέρηση στους ΣΒΑ 2,13,14 και 17. Η συγγραφή ενός επισήμου, στρατηγικού κειμένου αναφοράς, όπως είναι η Εθελοντική Εθνική αξιολόγηση (VNR), στην οποία καταγράφονται οι εθνικές προτεραιότητες και οι σχεδιαζόμενες πολιτικές, η ποσοτική και ποιοτική παρακολούθηση της προόδου, η συμμετοχή φορέων, οι τυχόν ελλείψεις είναι μια σημαντική μετασχηματιστική διαδικασία, που υπάρχει στη δομή της Ατζέντας 2030 και συμβάλλει στη συλλογική μάθηση (Τράντας, 2021). Όμως, σύμφωνα με τον Τράντα (2021), η αξιολόγηση των ΣΒΑ έχει έναν «τεχνοκρατικό» χαρακτήρα, μη πολιτικό, που στηρίζεται στη λογική της οικονομικής ορθοδοξίας και μετρά την οικονομική ευημερία με το ΑΕΠ. Η βιωσιμότητα θα πρέπει να στηρίζεται σε πολιτικές που περιλαμβάνουν θεσμοθέτηση βασικού εγγυημένου εισοδήματος, αλλά και ανώτατου επιτρεπόμενου εισοδήματος και πλούτου, μείωση των ωρών και ημερών εργασίας, φορολογία και επιβολή ανώτατων ορίων στη χρήση πόρων και εκπομπών ρύπων και στήριξη της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας (Τράντας, 2021).

Οι παράγοντες για την επιτυχή εφαρμογή των ΣΒΑ επισημαίνονται στο Ψήφισμα 70/1 (UN General Assembly Resolution 2015) για την υλοποίηση της Ατζέντας 2030. Συστάσεις που προωθούνται είναι να υπάρχει ευρεία συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών, θεσμοθετημένος και ενημερωμένος διάλογος, δείκτες παρακολούθησης της προόδου, πολιτική βούληση σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, διασύνδεση πολιτικής και επιστήμης και συνεχείς αξιολογήσεις σε διεθνές, περιφερειακό, εθνικό και τοπικό επίπεδο (Τράντας, 2021). Επομένως, απαιτείται η συμμετοχή όλων των φορέων της δημόσιας διοίκησης, αλλά και της κοινωνίας των πολιτών για την επιτυχή αξιολόγηση και εφαρμογή στην πράξη των ΣΒΑ.

2. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.

2.1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ο τουρισμός είναι ένας πολύπλευρος και πολυσήμαντος τομέας οικονομικής δραστηριότητας. Για να προσδιοριστεί και να εκτιμηθεί απαιτείται η συμβολή οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και περιβαλλοντικών δεδομένων (Leonard et al, 2004). Τα τελευταία τριάντα χρόνια ο παγκόσμιος τουρισμός αυξάνεται με γρηγορότερο ρυθμό από το παγκόσμιο ΑΕΠ. Οι διεθνείς τουριστικές αφίξεις, το 2019, προσέγγισαν τα 1,5 δισεκατομμύρια τουρίστες με έναν ρυθμό μεταβολής +4% σε σχέση με το 2018 (World Tourism Barometer, 2019).

Ο τουρισμός συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και τη μείωση της ανεργίας, στην αύξηση των εισοδημάτων, καθώς και των φορολογικών εσόδων του κράτους. Αυτό με τη σειρά του επηρεάζει και άλλους κλάδους της οικονομίας, όπως τον πρωτογενή τομέα παραγωγής, το εμπόριο τις οικοδομικές δραστηριότητες κ.ά. Επομένως, έχει πολλαπλασιαστικά θετικά αποτελέσματα στην οικονομία και την κοινωνία και αποτελεί επιταχυντή οικονομικών δραστηριοτήτων στις τουριστικές περιοχές (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2019).

Από τις μεγαλύτερες προκλήσεις στη σύγχρονη εποχή για την Ελλάδα είναι ο τουρισμός, καθώς αποτελεί την «ατμομηχανή» και τον «καταλύτη» της ανάπτυξης της χώρας. Επηρεάζει και επηρεάζεται από πολλούς κλάδους και πεδία άσκησης της πολιτικής. Μεταξύ αυτών των πεδίων είναι το περιβάλλον (προστατευόμενες περιοχές, καθαρές ακτές, διαχείριση υγρών αποβλήτων, στερεών αποβλήτων και θορύβου), ο πολιτισμός, οι μεταφορές (αεροδρόμια, λιμάνια, σταθμοί τρένων, λεωφορείων, μετρό), η ναυτιλία (ακτοπλοΐα, κρουαζιέρα), ο χωροταξικός σχεδιασμός (κτίρια, δρόμοι, πλατείες), η γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, η βιομηχανία, η ενέργεια, το εμπόριο και οι τράπεζες. Επομένως, απαιτείται η συνεργασία όλων όσων εμπλέκονται με την ανάπτυξη του τουρισμού σε τοπικό και εθνικό επίπεδο στη βάση συγκεκριμένων αρχών και κανόνων (Κοκκώσης κ.ά., 2020).

2.2. ΒΙΩΣΙΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΤΗΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ 17 ΣΒΑ. ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ.

α. 1982, ΕΓΓΡΑΦΟ ΑΚΑΠΟΥΛΚΟ

Το έγγραφο του Ακαπούλκο, του 1982, αναγνωρίζει το ρόλο του τουρισμού, ως θετικού μέσου για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων των λαών και σημαντικού παράγοντα για την προώθηση της ειρήνης και τη διεθνούς κατανόησης. Ακόμη, αυτό το έγγραφο προτρέπει τα κράτη μέλη να εκπονήσουν τις πολιτικές τους για τον τουρισμό, σύμφωνα με τις εθνικές τους προτεραιότητες και στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας του ΠΟΕ.

β. 1985, ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ

Το 1985, στη Σόφια στην 6^η Συνέλευση του ΠΟΕ εγκρίθηκε η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Τουρισμού και ο Τουριστικός Κώδικας. Σε αυτόν καθορίζονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των τουριστών και του ντόπιου πληθυσμού, καθώς και πολιτικές και δράσεις για εφαρμογή από τα κράτη και τις τουριστικές επιχειρήσεις.

γ. 2002, ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στο πλαίσιο του Διεθνούς Έτους Οικοσυστήματος, πραγματοποιήθηκε η Σύνοδος Κορυφής τον Μάιο του 2002, στην πόλη Κεμπέκ του Καναδά. Σε αυτήν καθορίστηκαν τα εξής θέματα: πολιτική, σχεδιασμός και προώθηση οικοτουρισμού, ανάπτυξη προϊόντων, μάρκετινγκ και παρακολούθηση του κόστους και των οφελών του οικοτουρισμού.

δ. 2003, Ο ΠΟΕ ΩΣ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΟΗΕ

Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, με το ψήφισμα 453 (XV), πρότεινε το μετασχηματισμό του ΠΟΕ σε εξειδικευμένο όργανο των Ηνωμένων Εθνών. Αυτός ο μετασχηματισμός επικυρώθηκε αργότερα από τη Γενική Συνέλευση με την έγκριση του Ψηφίσματος A/RES/58/232.

ε. 2003, ΤΟ 1^ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ.

Σκοπός του συνεδρίου, που έγινε στην Τυνησία και στο οποίο συμμετείχαν οργανισμοί, τουριστικές επιχειρήσεις και επιστήμονες ήταν ο αντίκτυπος της κλιματικής αλλαγής στον τουρισμό.

στ. 2008, ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.

Τα Παγκόσμια Κριτήρια Αειφόρου Τουρισμού είναι 41 και κατανέμονται σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες: 1) διαχείριση βιωσιμότητας, 2) κοινωνικά και οικονομικά 3) πολιτιστικά 4) περιβαλλοντικά.. Αυτά καθορίζουν τις ελάχιστες απαιτήσεις που πρέπει να τηρεί κάθε τουριστική επιχείρηση για την διασφάλιση και το σεβασμό των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και την ενίσχυση του τουριστικού δυναμικού για την καταπολέμηση της φτώχειας.

ζ. 2009, ΟΔΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ.

Ο ΠΟΕ εκπόνησε έναν οδικό χάρτη που περιλαμβάνει 15 συστάσεις που στηρίζονται σε τρεις αλληλένδετους τομείς δράσης: ανθεκτικότητα, τόνωση, πράσινη οικονομία με στόχο τη στήριξη του τουριστικού τομέα και της παγκόσμιας οικονομίας.

η. 2012, ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΠΟΥ ΘΕΛΟΥΜΕ (παρ. 130-131).

Ο αειφόρος τουρισμός ορίζεται ως ένας σημαντικός παράγοντας «στις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης», λόγω της σύνδεσής του με άλλους τομείς παραγωγής και της δυνατότητάς του να δημιουργεί αξιοπρεπείς θέσεις εργασίας και επιχειρηματικές ευκαιρίες. Έτσι, τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν «την ανάγκη υποστήριξης βιώσιμων τουριστικών δραστηριοτήτων και σχετικής δημιουργίας ικανοτήτων που προάγουν την περιβαλλοντική συνείδηση, διατηρούν και προστατεύουν το περιβάλλον, σέβονται την άγρια ζωή, τη γλωρίδα, τη βιοποικιλότητα, τα οικοσυστήματα και την πολιτιστική ποικιλομορφία και βελτιώνουν την ευημερία και τα μέσα διαβίωσης των τοπικών κοινοτήτων», καθώς και να «ενθαρρύνει την προώθηση των επενδύσεων στον αειφόρο τουρισμό, συμπεριλαμβανομένου του οικοτουρισμού και του πολιτιστικού τουρισμού, που μπορεί να περιλαμβάνει τη δημιουργία μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και τη διευκόλυνση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση...».

θ. 2015, ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ 8.9, 12.β και 14.7 ΤΗΣ ΑΤΖΕΝΤΑΣ 2030.

Η Ατζέντα 2030 για την Αειφόρο Ανάπτυξη δεσμεύει τα κράτη-μέλη μέσα από τον στόχο 8.9 «να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν πολιτικές για την προώθηση του αειφόρου τουρισμού, που δημιουργεί θέσεις εργασίας και προωθεί την τοπική κουλτούρα και προϊόντα». Η σημασία του βιώσιμου τουρισμού και των θέσεων εργασίας τονίζεται, επίσης, στο στόχο 12.β και μέσω του στόχου 14.7 προσδιορίζεται ως ένα από τα εργαλεία για την αύξηση των οικονομικών οφελών για τις αναπτυσσόμενες χώρες και τις λιγότερο αναπτυγμένες.

ι.2017, ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΤΟΣ ΒΙΩΣΙΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η 70^η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ όρισε το 2017, ως διεθνές έτος τουρισμού. Σε όλη τη διάρκεια του έτους ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO) τόνισε, ότι στόχος του είναι η υποστήριξη αλλαγών στις πολιτικές και επιχειρηματικές πρακτικές, καθώς και τη συμπεριφορά των καταναλωτών, προς την κατεύθυνση οικοδόμησης ενός αειφόρου τουρισμού που θα συμβάλλει στην υλοποίηση των ΣΒΑ. Συνεργάστηκε με κυβερνήσεις, διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς και προώθησε το ρόλο του τουρισμού σε πέντε βασικούς άξονες:

1. «Περιεκτική και βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη», γιατί ο τουρισμός συμβάλλει στο 10% του παγκόσμιου ΑΕΠ, στο 7% των παγκόσμιων εξαγωγών και στο 30% των εξαγωγών υπηρεσιών, έχει μια ετήσια αύξηση πάνω από 4% στις διεθνείς αφίξεις τουριστών από το 2009 και συνέβαλε σε 1,5 τρισεκατομμύρια δολάρια σε εξαγωγές, το 2015.
2. «Κοινωνική ενσωμάτωση, απασχόληση και μείωση της φτώχειας», γιατί στον τουρισμό είναι η μία στις 11 θέσεις εργασίας παγκοσμίως, σχεδόν διπλάσιες οι γυναίκες εργοδότες σε σχέση με άλλους εργασιακούς κλάδους και αποτελεί τη μεγαλύτερη κατηγορία εξαγωγών σε αναπτυσσόμενες κοινωνίες και με μια προοπτική το 2030, το 57% των διεθνών αφίξεων τουριστών να είναι σε αναδυόμενες οικονομίες.
3. «Αποδοτικότητα των πόρων, προστασία του περιβάλλοντος και κλιματική αλλαγή», γιατί ο τουρισμός δεσμεύεται να μειώσει το 5% των παγκοσμίων εκπομπών CO₂.

4. «Πολιτιστικές αξίες, ποικιλομορφία και κληρονομιά», γιατί ο τουρισμός αναβιώνει έθιμα του τόπου, προωθεί την πολιτιστική πολυμορφία και ευαισθητοποιεί σε ζητήματα πολιτισμικών αξιών.
5. «Αμοιβαία κατανόηση, ειρήνη και ασφάλεια», γιατί συμβάλλει στην οικοδόμηση της ειρήνης και ασφάλειας και χτίζει γέφυρες μεταξύ τουριστών και ντόπιου πληθυσμού (www.unwto.org/tourism).

2.3. ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO), ένας εξειδικευμένος οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, είναι ο κορυφαίος διεθνής οργανισμός στον τομέα του τουρισμού. Προωθεί έναν υπεύθυνο και βιώσιμο τουρισμό με στόχο την επίτευξη της παγκόσμιας ατζέντας 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς και τον τουρισμό ως κινητήρια δύναμη προς την οικονομική ανάπτυξη, την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Ακόμη, ο UNWTO ενθαρρύνει την εφαρμογή του Παγκόσμιου Κώδικα Δεοντολογίας στον Τουρισμό, ώστε να μεγιστοποιηθεί η κοινωνικοοικονομική συνεισφορά του τουρισμού, ελαχιστοποιώντας τις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις του (<https://tourism4sdgs.org/>).

Ο τουρισμός συνδέεται με τους Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης και δύναται να καταστεί ο «επιταχυντής» για την υλοποίησή τους (<https://tourism4sdgs.org/>):

ΣΒΑ 1 . Η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συνδεθεί με το στόχο μείωσης της φτώχειας, με τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την προώθηση της επιχειρηματικότητας και των μικρών επιχειρήσεων και την ενδυνάμωση λιγότερο ευνοημένων ομάδων, όπως είναι οι νέοι και οι γυναίκες.

ΣΒΑ 2. Ο τουρισμός μπορεί να τονώσει τη βιώσιμη γεωργία προωθώντας την παραγωγή και τις προμήθειες σε ξενοδοχεία και τις πωλήσεις τοπικών προϊόντων στους τουρίστες. Ο αγροτουρισμός είναι τομέας παραγωγής που μπορεί να δημιουργήσει ένα πρόσθετο εισόδημα και παράλληλα ενισχύει την αξία της τουριστικής εμπειρίας.

ΣΒΑ 3. Τα φορολογικά έσοδα που παράγονται από τον τουρισμό, καθώς και τα τέλη επισκεπτών που συλλέγονται σε προστατευόμενες περιοχές, μπορούν να επενδυθούν στην υγειονομική περίθαλψη και στις υπηρεσίες παροχής υγείας.

ΣΒΑ 4. Ένα εξειδικευμένο και καταρτισμένο εργατικό δυναμικό στον τομέα του τουρισμού μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη του τουρισμού. Με εκπαιδευτικά προγράμματα αναβαθμίζονται οι δεξιότητες νέων, γυναικών και ατόμων με ειδικές ανάγκες στον τομέα του τουρισμού με αποτέλεσμα να δίνεται η δυνατότητα προαγωγής των ευκαιριών για θέσεις εργασίας και της ενσωμάτωσης.

ΣΒΑ 5. Ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει ένα εργαλείο για τις γυναίκες για πλήρη απασχόληση με στόχο να ενδυναμωθούν και να καταλάβουν ηγετικές θέσεις στην πορεία για την επίτευξη της ισότητας των φύλων.

ΣΒΑ 6. Η απαίτηση από τις τουριστικές επιχειρήσεις για την παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, η ορθολογική χρήση του νερού, ο έλεγχος της ρύπανσης και η αποδοτικότητα της τεχνολογίας, μπορεί να συμβάλλει στην επίτευξη της πρόσβασης, ασφάλειας και διαφύλαξης του νερού, καθώς και τη διασφάλιση της υγιεινής για όλους.

ΣΒΑ 7. Ο τουρισμός είναι κλάδος έντασης ενέργειας και με την προώθηση επενδύσεων σε καθαρές πηγές ενέργειας δύναται να συμβάλλει στη μείωση των αερίων θερμοκηπίου, στην καθαρή και προσιτή ενέργεια και στο μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

ΣΒΑ 8. Ο τουρισμός είναι ένας από τους τέσσερεις κορυφαίους κλάδους παγκοσμίως στις εξαγωγές υπηρεσιών και παρέχει μία στις δέκα θέσεις εργασίας παγκοσμίως. Οι ευκαιρίες αξιοπρεπούς εργασίας στον τουρισμό ενισχύουν τις θετικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις του τουρισμού.

ΣΒΑ 9. Η τουριστική ανάπτυξη συνδέεται άμεσα με τις ιδιωτικές και δημόσιες υποδομές. Ο τομέας του τουρισμού επηρεάζει την άσκηση πολιτικής για την αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών, ώστε να είναι βιώσιμες, καινοτόμες και αποδοτικές ως προς τους πόρους. Η βιωσιμότητα και καινοτομία είναι παράγοντες προσέλκυσης τουριστών, αλλά και κεφαλαίων ντόπιων και ξένων επενδυτών.

ΣΒΑ 10. Ο τουρισμός είναι ένας σημαντικός τομέας της οικονομίας που συμβάλλει στη μείωση των ανισοτήτων, με τη μείωση της ανεργίας, την αγροτική ανάπτυξη στις τοπικές κοινωνίες και την αστική ανάπλαση της περιοχής που αναπτύσσεται.

ΣΒΑ 11. Ο τουρισμός συνδέεται άμεσα με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον ενός τόπου. Η διατήρησή του απαιτεί επενδύσεις σε πράσινες υποδομές με στόχο βιώσιμες πράσινες πόλεις και κοινότητες, τόσο για τους μόνιμους κατοίκους, όσο και για τους τουρίστες.

ΣΒΑ 12. Η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να ενισχύσει την αειφορία και βιωσιμότητα με την υιοθέτηση τρόπων υπεύθυνης βιώσιμης παραγωγής και κατανάλωσης. Η δημιουργία θέσεων εργασίας, η προστασία των υδάτων και της βιοποικιλότητας, οι επενδύσεις σε ήπιες πηγές ενέργειας, ο έλεγχος της ρύπανσης και των αποβλήτων έχουν θετικό αντίκτυπο στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον.

ΣΒΑ 13. Η δράση για το κλίμα είναι μια από τις πιο σημαντικές προκλήσεις της εποχής μας. Ο τουρισμός συμβάλλει στην κλιματική, αλλά και επηρεάζεται από αυτήν. Η μείωση του αποτυπώματος άνθρακα στον τομέα των μεταφορών και των καταλυμάτων αποτελεί σημαντικό βήμα στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, καθιστώντας τον τουριστικό τομέα κυρίαρχο παράγοντα σε αυτήν την πρόκληση.

ΣΒΑ 14. Η τουριστική ανάπτυξη συνίσταται να προωθεί πολιτικές γαλάζιας οικονομίας και να εφαρμόζει τις αρχές της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης της Παράκτιας Ζώνης, ώστε να επιτευχθεί η βιώσιμη χρήση των θαλασσιών πόρων.

ΣΒΑ 15. Ο φυσικός πλούτος και η βιοποικιλότητα ενός τόπου αποτελούν πόλο έλξης τουριστών, αλλά και πηγή εσόδων τους κατοίκους αυτού του τόπου. Η βιώσιμη διαχείριση αυτών των περιοχών από τον τουριστικό τομέα συμβάλλει στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής και στην οικονομική ενίσχυση των μόνιμων κατοίκων.

ΣΒΑ 16. Ο τουριστικός τομέας προωθεί την πολυπολιτισμική κατανόηση και συνύπαρξη με τη συνάντηση δισεκατομμυρίων ανθρώπων διαφορετικών εθνικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων. Αυτή η αλληλοκατανόηση και η ανεκτικότητα είναι σημαντικοί παράγοντες για την εδραίωση της ειρήνης μεταξύ των κοινωνιών.

ΣΒΑ 17. Ο τουρισμός ενισχύει συνεργασίες μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και δεσμεύει διεθνείς, εθνικούς, περιφερειακούς και τοπικούς φορείς να συνεργαστούν για την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, Ειδικότερα, ο Οδικός Χάρτης

Τουρισμού του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (UNWTO) 2030, για ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς, προσφέρει μια νέα ευκαιρία για συμπράξεις για την προώθηση των 17 ΣΒΑ. Οι προτάσεις έργων αντικατοπτρίζουν τις ανάγκες των κρατών-μελών του UNWTO να οικοδομήσουν έναν πιο ανθεκτικό, βιώσιμο και καινοτόμο τουριστικό τομέα, που δημιουργεί θέσεις εργασίας και προωθεί την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς, χαμηλών εκπομπών άνθρακα, σύμφωνα και με τις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης: «άνθρωποι, πλανήτης, ευημερία».

2.4. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ: ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.

Ο σύγχρονος τουρισμός, παρά τις διαφοροποιήσεις μεταξύ οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών και ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού (Su et al, 2019), έχει όμοια τα περισσότερα συστατικά στοιχεία του τουριστικού προϊόντος από την άποψη της ανάπτυξης, της λειτουργίας και της οργάνωσης. Οι βασικές διαφοροποιήσεις εντοπίζονται, στην περίπτωση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, στην αυτονόμηση των τουριστών-επισκεπτών και στη μη παρουσία τουριστικών πρακτορείων και tour operators. Όμως, αναλύοντας τα χαρακτηριστικά του μαζικού τουρισμού και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού αναδεικνύονται σημαντικές διαφορές (Κοκκώσης κ.ά., 2020).

Ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομία, την κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον, λόγω του απρογραμματίστου σχεδιασμού της ανάπτυξής του. Για να εξυπηρετηθεί ο μεγάλος αριθμός τουριστών δημιουργήθηκαν εγκαταστάσεις και υποδομές μεγάλης κλίμακας, με αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους του τουριστικού προϊόντος, την οικοπεδοποίηση των περιοχών, τη συνεχή χωρική επέκταση, την αλλαγή χρήσεων γης με αναπόφευκτες συγκρούσεις (Κοκκώσης κ.ά., 2020).

Τα τελευταία πενήντα χρόνια, η θεσμοθετημένη άδεια με αποδοχές και η αύξηση του ελεύθερου χρόνου, οδήγησαν στην αύξηση του τουρισμού με βασικό κίνητρο τις διακοπές, κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Τα ταξίδια διακοπών το καλοκαίρι περιορίζονται σε παραθαλάσσιες και νησιωτικές περιοχές και το χειμώνα σε ταξίδια σε ορεινές με πλούσιο φυσικό περιβάλλον ή σε ταξίδια χιονοδρομίας. Αυτά άσκησαν

πίεση στις συγκεκριμένες περιοχές με συνέπεια να παρατηρείται ο «κορεσμός» τους και η φέρουσα ικανότητα αυτών των περιοχών (Κοκκώσης κ.ά., 2020).

Η μεγάλη επιρροή των tour operators, η διεθνοποίηση του τουριστικού προϊόντος πρόσφερε ένα ελκυστικό, τυποποιημένο προϊόν σε σχετικά λογικές τιμές. Η μεγάλη δύναμη που απέκτησαν οι tour operators οδήγησε σε ολιγοπωλιακά και ορισμένες φορές σε μονοπωλιακά φαινόμενα στο διεθνή τουρισμό, με αποτέλεσμα τη μη λειτουργία του υγιούς ανταγωνισμού στην αγορά του τουριστικού προϊόντος και την υποβάθμιση πολλών παραδοσιακών τουριστικών προορισμών (Κοκκώσης κ.ά., 2020).

Η εποχικότητα του τουρισμού, « η εμπορευματοποίηση της ταξιδιωτικής εμπειρίας» και η μαζικότητά του είχαν ως συνέπεια τη χαμηλή ποιότητα του τουριστικού προϊόντος, την τυποποίησή του και τη μετατροπή του σε ένα εμπορικό προϊόν, που έχασε τη μαγεία της ταξιδιωτικής αναζήτησης και εμπειρίας (Κοκκώσης κ.ά., 2020:117). Όλα τα προαναφερόμενα είχαν ως αποτέλεσμα την αναζήτηση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού και τη στροφή προς τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Σε αντίθεση με τον απρογραμματίστο σχεδιασμό του μαζικού τουρισμού, ο βιώσιμος σχεδιασμός των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στηρίζεται στην ισορροπία ανάμεσα στην οικονομία, στην κοινωνία, στο περιβάλλον και τον πολιτισμό. Επιδιώκει διαδικασίες ελέγχου και ανατροφοδότησης της τουριστικής ανάπτυξης, θέτει όρια σε αυτήν την ανάπτυξη, σχεδιάζει δραστηριότητες σε τοπικό επίπεδο, κατασκευάζει υποδομές μικρής και μεσαίας κλίμακας με βάση τους πόρους που διαθέτει η περιοχή και επιδιώκει τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων για την επίτευξη της βιωσιμότητας (Κοκκώσης κ.ά., 2020 & Τσάρτας, 2010).

Το τουριστικό προϊόν στην περίπτωση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού εντάσσεται σε υποδομές μικρής και μεσαίας κλίμακας, λαμβάνοντας υπόψη τη φέρουσα ικανότητα της περιοχής και τους πόρους της. Οι υποδομές μικρής και μεσαίας κλίμακας καθορίζουν τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται ως ομοειδείς δραστηριότητες με βάση τα κίνητρα των τουριστών επισκεπτών. Από τη δεκαετία του 1980 υπήρξε μια αλλαγή στα κίνητρα των τουριστών, «αυτό που ονομάστηκε “REAL” ταξίδι από τους αγγλικούς όρους Rewarding = ικανοποίηση, Enriching = εμπλουτισμός, Adventuresome = περιπετειώδης, Learning =

μάθηση» (Κοκκώσης κ.ά., 2020:85). Τα κίνητρα των τουριστών από την άποψη της ζήτησης οδήγησαν στην προσφορά διαφορετικών τουριστικών προϊόντων, όπως γαστρονομικός τουρισμός, οινοτουρισμός, ποδηλατικός τουρισμός, ορειβατικός κ.ά. που εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο τουρισμού, όπως οικοτουρισμός, πολιτισμικός, αθλητικός τουρισμός κ.ά., που συνεχώς εξελίσσονται (Κοκκώσης κ.ά., 2020:120-121).

Επιπλέον στην περίπτωση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού αντιμετωπίζεται η εποχικότητα του τουρισμού, η οποία συνδέεται με το μαζικό τουρισμό. Οι τουρίστες-επισκέπτες δεν ταξιδεύουν μόνο σε παράκτιες περιοχές το καλοκαίρι και το χειμώνα σε ορεινές, αλλά ταξιδεύουν σε παραδοσιακούς οικισμούς, σε υγροβιότοπους, δάση, αγροτικούς οικισμούς, θεματικά πάρκα, μουσεία, όλο το χρόνο. Αυτή η αύξηση των χωρικών επιλογών αναδεικνύει την τοπικότητα, την παράδοση, τον πολιτισμό και το περιβάλλον κάθε περιοχής ως ανεκτίμητων πόρων, και οδηγεί στην άμβλυνση της εποχικότητας του τουρισμού (Κοκκώσης κ.ά., 2020).

Οι τουρίστες που επιλέγουν για το ταξίδι τους περιοχές, που προσφέρουν τουριστικό προϊόν των ειδικών και εν ένα ταξίδι εναλλακτικών μορφών τουρισμού με διαφορετικά είδη δραστηριοτήτων, διαμορφώνουν ένα ταξίδι «ενεργητικών διακοπών», σε αντίθεση με τις «παθητικές διακοπές» που συνδέονται με τα τρία “s”, sea, sun, sand. Οι «ενεργητικές διακοπές» συνδέονται με τα τέσσερα “e”, environment = περιβάλλον, education = εκπαίδευση, events = εκδηλώσεις, entertainment = ψυχαγωγία και τα πέντε “p”, δηλαδή, people = ανθρώπινο δυναμικό, prosperity = ευημερία, peace = ειρήνη, partnership = συνεργασία, planet = πλανήτης (Κοκκώσης κ.ά., 2020:122).

Ακόμη, οι τουρίστες που αναζητούν ποιοτικές και αυθεντικές εμπειρίες από το ταξίδι τους επισκέπτονται περιοχές, που προσφέρουν δραστηριότητες των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Αυτό το τουριστικό προϊόν ανταποκρίνεται στις βασικές αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, που κυρίαρχες παράμετροι είναι (Κοκκώσης κ.ά., 2020:102):

- *Ειδικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης, με στόχο την ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία, στην οικονομία και στο περιβάλλον.*
- *Ενίσχυση όλων των μέτρων (τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, λειτουργικές διασυνδέσεις ανάμεσα σε διαφορετικούς κλάδους της οικονομίας, έρευνα,*

εκπαίδευση, μάρκετινγκ) που συμβάλλουν στις διαδικασίες ανατροφοδότησης της ανάπτυξης.

- *Ειδικό θεσμικό πλαίσιο που θα προωθεί τις διαδικασίες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την τοπική συμμετοχή*
- *Προώθηση μέτρων και πολιτικών που συμβάλλουν στην προστασία και ανάδειξη του τοπικού, φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.*
- *Χρήση των EEMT ως βασικού άξονα της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης.*

Οι προαναφερόμενες αρχές είναι μια συνέχεια των γενικών αρχών για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη που διατυπώθηκαν με τη μορφή Χάρτας στο Παγκόσμιο Συνέδριο στο Λανθαρότε των Καναρίων νήσων το 1995 (UNWTO,1997) και αργότερα το 2015 (UNWTO,2015).

Τέλος, η οργάνωση των ταξιδιών δεν υλοποιείται από τους tour operations, αλλά από τους ίδιους τους τουρίστες, είτε ατομικά, είτε συλλογικά, το διαδίκτυο, τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην προσφορά ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, καθώς και τους φορείς των ΟΤΑ. Επομένως, παρέχεται μεγαλύτερη αυτονομία και ελευθερία στην οργάνωση, στη διάρκεια του ταξιδιού, στις δραστηριότητες και οδηγεί στην απόκτηση αυθεντικής ταξιδιωτικής εμπειρίας για τους τουρίστες-επισκέπτες (Κοκκώσης κ.ά., 2020:124).

3. ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

3.1. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ, ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΛΑΡΙΣΑΣ.

Ο Δήμος Αγιάς, που είναι η περιοχή μελέτης, ανήκει στην Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Σύμφωνα με επικαιροποιημένα δημοσιευμένα στοιχεία της Eurostat σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Περιφέρεια Θεσσαλίας, από την άποψη της οικονομίας, βρίσκεται στην 9^η θέση μεταξύ των 17 Περιφερειών της Ελλάδας και στη 233^η θέση μεταξύ 277 Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο πληθυσμός το 2019 ήταν 718.640 κάτοικοι, με προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση το 2018 τα 82,6 έτη. (https://ec.europa.eu/eurostat/cache/RCI/myregion/#?reg=BE10&ind=17-2_nama_10r_2gdp). Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ το 2021 ο πληθυσμός της Θεσσαλίας μειώθηκε κατά 6,2% σε σχέση με το 2011 και είναι 687.527 κάτοικοι.

Για το έτος 2019, το ποσοστό απασχόλησης ατόμων ηλικίας 20-64 ετών ήταν 59,7% και το ποσοστό ανεργίας για άτομα 15 και άνω ήταν 18,4%. Για το ίδιο έτος, το ΑΕΠ ανά κάτοικο εκφρασμένο σε PPS (ποσοστό επί τοις εκατό του μέσου όρου μεταξύ των 27 κρατών της Ε.Ε.) ήταν 51% και για νέους ηλικίας 30-34 ετών, που κατέχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το ποσοστό ήταν υψηλό, της τάξης του 39,8%.

Σχετικά με τον τουρισμό και συγκεκριμένα για το έτος 2019, που ήταν έτος με υψηλή τουριστική κίνηση, ο αριθμός διανυκτερεύσεων σε τουριστικά καταλύματα ήταν 1.818.874, κατέχοντας την 5^η θέση μεταξύ των 13 Περιφερειών της χώρας και την 207^η και θέση σε σύνολο 269 Περιφερειών της Ε.Ε (αυτό εξηγείται και από το γεγονός ότι στην Περιφέρεια Θεσσαλίας ανήκουν νησιά με υψηλή τουριστική ζήτηση, καθώς και ορεινές περιοχές με υψηλή ζήτηση χειμερινού τουρισμού).

Σε συνέχεια, αναφορικά με την Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας με την τελευταία ενημέρωση της Eurostat 7/10/2022, δημοσιεύονται στοιχεία σχετικά με το ΑΕΠ, την εργασία, την εκπαίδευση, την υγεία, την ασφάλεια, την διακυβέρνηση και ικανοποίηση των πολιτών σε σχέση με αυτά. Ακόμη, αυτά τα στοιχεία δίνονται και σε σχέση με το μέσο όρο των περιφερειακών ενοτήτων της Ε.Ε. και επομένως παρέχεται η δυνατότητα

σύγκρισης. Όλα αυτά τα στοιχεία συνδέονται με τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης και επομένως, επισημαίνονται ως σημαντικά για την εκπόνηση της παρούσης εργασίας.

Σχετικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, η Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας, με έτος αναφοράς το 2019, είχε 281.033 κατοίκους, πυκνότητα πληθυσμού 52,5 κάτοικοι ανά χλμ², μέση ηλικία πληθυσμού 45,2 έτη και κατανομή πληθυσμού κατά γένος 106,2 γυναίκες ανά 100 άνδρες. Αυτά τα χαρακτηριστικά έχουν αλλάξει με βάση την απογραφή του 2021 και ο πληθυσμός μειώθηκε σε 269.151 κατοίκους και η πυκνότητα σε 50 κατοίκους ανά χλμ² (<http://www.thessaly.gov.gr>).

Για το έτος 2018, το ΑΕΠ ανά κάτοικο εκφρασμένο σε PPS ήταν 56% και με την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία σε βασικές τιμές κατατάσσεται στην 833^η θέση σε 1284 της Ε.Ε. Το ετήσιο διάμεσο καθαρό εισόδημα αποτιμημένο σε ευρώ είναι 8.752 με το αντίστοιχο της Ε.Ε. των 18.372 ευρώ. Σχετικά με το ποσοστό απασχόλησης στην ηλικιακή ομάδα 15-64 είναι 57,2% με 68,4% σε επίπεδο Ε.Ε. και η ικανοποίηση από την εργασία είναι 6,2 στα 10, με μέσο όρο της Ε.Ε. 7,2. Οι μέσες εβδομαδιαίες ώρες εργασίας είναι 37,4 ενώ στην Ε.Ε. είναι 31,8. Τα προαναφερόμενα επηρεάζουν και τις συνθήκες στέγασης με αποτέλεσμα να συγκατοικούν πολλά άτομα στο νοικοκυριό και στη συγκεκριμένη περιοχή με το ποσοστό πολλών συγκατοικούντων ατόμων να φθάνει το 28,55 με το αντίστοιχο της Ε.Ε. να είναι 17,1%.

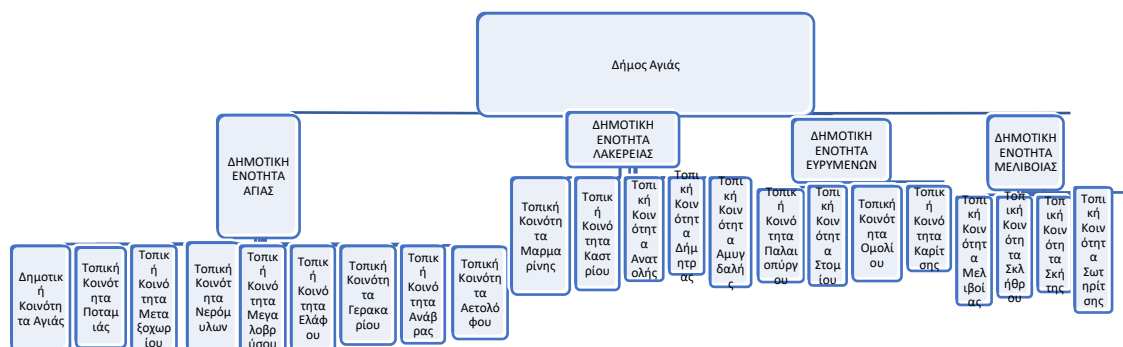
Όμως, υπάρχουν και αρκετά θετικά στοιχεία για την περιοχή διερεύνησής, όπως η εκπαίδευση με ποσοστό 34,6% ατόμων που κατέχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με το αντίστοιχο 32,4 % στην Ε.Ε. και με προσδόκιμο ζωής 80,3 έναντι 80,1, καθώς και με το ποσοστό των ατόμων που αισθάνονται πολύ ασφαλή, όταν περπατούν μόνοι στους δρόμους, να είναι 32,2% σε σχέση με 27,2% του μέσου όρου της Ε.Ε. Τέλος, η ικανοποίηση από τη χρήση ελεύθερου χρόνου είναι 6,1 στα 10, έναντι 6,7 σε επίπεδο Ευρωπαίων πολιτών και η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή 6,8 στα 10. (<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/RCI/>).

Η καταγραφή και παρουσίαση αυτών των χαρακτηριστικών της Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας, ως ένα ευρύτερο σύνολο στο οποίο ανήκει και η περιοχή μελέτης, καταδεικνύει ότι σε οικονομικό επίπεδο υπολείπεται του αντίστοιχου μέσου όρου της Ε.Ε., όμως σε κοινωνικό και εκπαιδευτικό επίπεδο είναι υψηλότερα. Αυτό δίνει μια θετική προοπτική στην περιοχή και μια δυναμική με στόχο την επίτευξη των στόχων

της βιώσιμης ανάπτυξης για αύξηση της απασχόλησης και του εισοδήματος. Άλλωστε, ως μη λησμονούμε ότι η χώρα μας διένυσε για μια δεκαετία βαθύτατη οικονομική κρίση.

3.2. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΗΜΟΥ ΑΓΙΑΣ

Ο Δήμος Αγιάς ανήκει γεωγραφικά και διοικητικά στην Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Έχει έκταση 668,26 Km² και 14.646 κατοίκους (απογραφή 2011, ΕΛΣΤΑΤ). Βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της Π.Ε. Λάρισας και περιλαμβάνει τους πρώην Καποδιστριακούς δήμους Αγιάς με πληθυσμό 7.830 κατοίκους, Μελιβοιάς με 3.115 κατοίκους, Ευρυμενών με 2.090 και Λακέρειας με 1.611 (kallikratis.org). Ο πληθυσμός του Δήμου βαίνει συνεχώς μειούμενος και το 2021 ήταν 13.336. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι δημοτικές και τοπικές κοινότητες που ανήκουν διοικητικά στους πρώην Καποδιστριακούς δήμους.

Πίνακας 11. kallikratis.org και ίδια επεξεργασία.

Ο Δήμος Αγιάς είναι ο παραλιακός δήμος της Π.Ε. Λάρισας με ακτογραμμή 36 χλμ., όπου γραφικοί όρμοι εναλλάσσονται με μεγάλες παραλίες, συνδυάζοντας με μοναδικό τρόπο το πράσινο του Κισσάβου με το γαλάζιο του Αιγαίου. Από το Στόμιο έως τον Ρακοπόταμο ο επισκέπτης μπορεί να βρει την παραλία της επιλογής του, ενώ οι περισσότερες παραλίες είναι οργανωμένες, διαθέτουν ναυαγосώστες, με οργανωμένα θαλάσσια σπορ. Χαρακτηριστικό στοιχείο της περιοχής είναι τα δεκατρία χιλιόμετρα συνεχόμενης αμμόδους παραλίας, από τη Βελίκα έως τον Αγιόκαμπο.

Ο φυσικός πλούτος της περιοχής περιλαμβάνει τα πυκνά δάση του Κισσάβου, πολλές πηγές, λίμνες, ρέματα, καταρράκτες, σπάνια είδη φυτών και πλούσια πανίδα που καθιστούν την περιοχή ενδιαφέρουσα για τον επισκέπτη. Στο Δήμο Αγιάς ανήκουν προστατευόμενες περιοχές όπως, τα 35.000 στρέμματα του δημόσιου δάσους Πολυδενδρίου (πρώην Βασιλικό κτήμα), ο υδροβιότοπος του Δέλτα του Πηνειού που σχηματίζεται στις εκβολές του Πηνειού ποταμού, μέρος του αισθητικού άλσους της κοιλάδας των Τεμπών και το αισθητικό δάσος του Κισσάβου (Οσσας) (<https://www.dimosagias.gr/>).

3.3. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

3.3.1. Το δημόσιο δάσος Πολυδενδρίου

Το δημόσιο δάσος Πολυδενδρίου, με εμβαδόν 34.791 στρέμματα, (στο οποίο υλοποιήσα πρωτογενή έρευνα καταγράφοντας τα επίπεδα θορύβου, καθώς και τις αντιλήψεις και στάσεις των χρηστών της περιοχής, διαπιστώθηκε από την έρευνα, ποιοτική και ποσοτική ότι πρόκειται για μια «ήσυχη περιοχή υπαίθρου» (Κομπογιαννοπούλου, 2020)), απλώνεται στις ΒΑ πλαγιές της οροσειράς του Μαυροβουνίου και καταλαμβάνει μία έκταση με πολύπτυχη μορφή, η οποία εκτείνεται σε υψόμετρο 1054μ. και φθάνει μέχρι τα παράλια του Αιγαίου πελάγους. Απέχει από τη Λάρισα 65 χιλιόμετρα και 30 χιλιόμετρα από την Αγιά. Βόρεια οριοθετείται από το ρέμα «Μπουρμπουλήθρα» και νότια από το ρέμα «Ρακοπόταμος». Από την Ευρωπαϊκή Ένωση έχει συμπεριληφθεί στην οριοθετημένη περιοχή Natura 2000 του όρους Μαυροβουνίου (Ζώνη Ειδικής Προστασίας GR142006 και Ειδική Ζώνη Διατήρησης GR142004 «Κάρλα-Μαυροβούνι-Κεφαλόβρυσο-Βελεστίνο-Νεοχώρι» (Μαυροβούνι, διαθέσιμο στο <https://natura.2000.eea.europa.eu/>).

Από το Δασαρχείο Αγιάς με βάση αρ. ΦΕΚ599/1976 τεύχος Β΄ του Υπουργείου Γεωργίας αποτελεί «μόνιμο καταφύγιο άγριας ζωής». Ως καταφύγιο άγριας ζωής χαρακτηρίζονται φυσικές περιοχές (χερσαίες, υγροτοπικές ή θαλάσσιες), που έχουν ιδιαίτερη σημασία, ως σημαντικοί τόποι ανάπτυξης της άγριας χλωρίδας ή ως βιότοποι αναπαραγωγής, διατροφής, διαχείμασης ειδών της άγριας πανίδας ή ως περιοχές αναπαραγωγής ψαριών και γόνων και ως σημαντικοί οικότοποι. Ακόμη ως καταφύγιο

άγριας ζωής χαρακτηρίζονται και οι οικολογικοί διάδρομοι μεταξύ άλλων κατηγοριών προστατευόμενων περιοχών (Ν. 3937/2011 ΦΕΚ Α' 60).

Σύμφωνα με το Δήμο Αγιάς, το δάσος Πολυδενδρίου είναι ένα από τα πιο οργανωμένα δάση της χώρας μας (υπάρχουν σηματοδοτημένα μονοπάτια) και έχει μεγάλη ποικιλία χλωρίδας και πανίδας. Στην πλούσια χλωρίδα του περιλαμβάνονται δρύες, οξιές, αείφυλλα πλατύφυλλα και καστανιές. Σχετικά με την πανίδα του, μέχρι και σήμερα υπάρχουν και ζουν σ' αυτό αγριογούρουνα, ζαρκάδια, λαγοί, αγριόγατοι και το 1991 παρατηρήθηκε το σπάνιο είδος αιλουροειδούς, ο Λυγξ. Ακόμη, η Ορνιθολογική Εταιρεία Ελλάδας αναφέρεται στο Καταφύγιο Άγριας ζωής Πολυδενδρίου και σχετικά με την ορνιθοπανίδα επισημαίνει τη σημαντικότητα της περιοχής για τα επιδημικά αρπακτικά και τα δασικά της είδη. Στα αναπαραγόμενα είδη περιλαμβάνονται εννέα από τα 21 είδη, που στην Ευρώπη περιορίζονται στη Μεσογειακή διάπλαση (όταν αναπαράγονται). Είδη παγκοσμίου ενδιαφέροντος που δεν πληρούν κριτήρια ΣΠΠ (Σημαντικές περιοχές για τα πουλιά): *Aquila clanga* (ξεχειμωνιάζει), *Aquila heliaca* (μη-αναπαραγόμενο).

Επιπλέον, σχετικά με τις απειλές επισημαίνονται τα παρακάτω:

- αγροτική εντατικοποίηση (χαμηλή),
- εξορυκτικές δραστηριότητες (μεταλλεία) (μέτρια),
- συλλογή καυσόξυλων (άγνωστη),
- βόσκηση δασών (χαμηλή),
- ανάπτυξη σε υποδομές (υψηλή),
- εντατικοποιημένη διαχείριση δασών (υψηλή),
- τουρισμός/αναψυχή (υψηλή),
- επιλεγμένη υλοτομία και κόψιμο (μέτρια),
- μη αειφορική εκμετάλλευση (μέτρια).

Επομένως ο τουρισμός και η ανάπτυξη σε υποδομές αποτελούν σημαντικές απειλές για τα ενδιαιτήματα της περιοχής και το ηχοτοπίο της.

Τη γεωφυσική σημασία της περιοχής του Πολυδενδρίου συμπληρώνουν οι αιγαιοπελαγίτικες ακτές του «Ρακοποτάμου», του «Παπακώστα» και του «Παλιού Λιμανιού», καθώς και η πλούσια χλωρίδα και πανίδα του θαλάσσιου βυθού. Επιπλέον, η περιοχή έχει και σημαντική πολιτισμική – ιστορική σημασία με τις δύο εκκλησίες, που υπάρχουν στο δασόκτημα και χρονολογούνται από τον 16ο αιώνα με σημαντικές τοιχογραφίες και αρχαίες επιγραφές στο δάπεδο. Ακόμη, τα οικήματα της πρώην

βασιλικής οικογένειας, που είχε στην κατοχή της το δάσος Πολυδενδρίου από το 1906 μέχρι το 1994, οπότε και περιήλθε στο Ελληνικό Δημόσιο με το Ν. 2215/1994 και η διοίκησή του στο Υπουργείο Γεωργίας, συμπληρώνουν την πολιτιστική σημασία της περιοχής.

Εικόνα 7. Χειροποίητος χάρτης περιοχής Πολυδενδρίου Αγίας Λάρισσας από τον καλλιτέχνη χαρτογράφο Τζήκα Χάρη

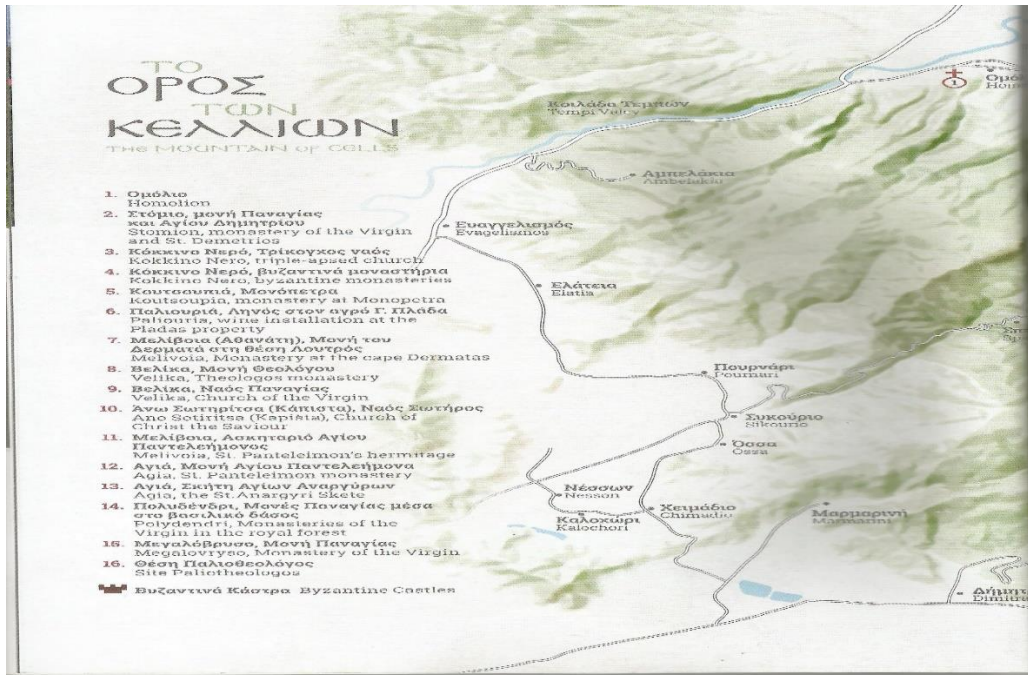
3.3.2. Το όρος των «Κελλίων»

Με την ονομασία όρος των «Κελλίων» έγινε γνωστή η παραλιακή περιοχή του όρους Κισσάβου στα βυζαντινά χρόνια, όταν αναπτύχθηκαν ασκηταριά και μονές και κεντρική διοίκηση, κατά το πρότυπο του Αγίου Όρους. Οι ιστορικές πηγές για το Όρος των Κελλίων ξεκινούν από την εποχή του βυζαντινού αυτοκράτορα Αλέξιου Κομνηνού, ο οποίος πέρασε από την περιοχή, το 1083, στην εκστρατεία του κατά των Νορμανδών που πολιορκούσαν τη Λάρισα (Σδρόλια, Σ., 2013). Συνάντησε πολλούς μοναχούς, που σημαίνει ότι υπήρχε στην περιοχή προγενέστερη μοναστική ζωή. Ήταν τόπος στάσης των μοναχών με προορισμό την Κωνσταντινούπολη και τον Πόντο. Η αξιόλογη μοναστική ζωή των ιδιόρρυθμων μοναχών, άκμασε σύμφωνα με τον Αρχιμανδρίτη Δρόσο Ν., (2013:276) από τα τέλη του 9^{ου} αιώνα (890 μ.Χ.) έως τα τέλη του 13^{ου} αιώνα (1270 μ.Χ.) και παρήκμασε στις αρχές του 14^{ου} αιώνα (1325 μ.Χ.). Το Όρος των Κελλίων περιλαμβάνει (Σδρόλια, Σ. 2013:1-31):

1. Ομόλιο, κτιστό ναύδριο σε σπήλαιο, κέντρο ασκητών στα χρόνια των Παλαιολόγων
2. Στόμιο, μονή Παναγίας και Αγίου Δημητρίου, γνώρισε παλαιότερα μεγάλη άνθηση, με αποκορύφωμα τον 16^ο αιώνα, οπότε διέθετε 300 μοναχούς και

- μεγάλη κτηματική περιουσία. Κατά τις ανασκαφές που έγιναν από την 7^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων βρέθηκε ένας σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός που επιβεβαιώνει την παράδοση που συνδέει τη μονή με τους Κομνηνούς
3. Κόκκινο Νερό, Τρίκογχος ναός, που βρίσκεται σε πλάτωμα αριστερά του δρόμου προς την παραλία «Πλατιά Άμμος»
  4. Κόκκινο Νερό, βυζαντινά μοναστήρια που περιέβαλλαν το χώρο των ιαματικών πηγών και έχουν ανασκαφεί δύο, νότια του χειμάρρου της Καλυψώς. Το σημαντικότερο είναι το Παλιομονάστηρο στον αγρό Ευσταθίου και το άλλο στο οικόπεδο Τσανάκα. Ο γλυπτός διάκοσμος της μονής βρίσκεται στην Αρχαιολογική Συλλογή Αγιάς και ένα κιονόκρανο με διακόσμηση αμπέλου στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας
  5. Κουτσουπιά, ανώνυμη Μονή γνωστή ως Μονόπετρα. Ο ναός χρονολογείται στον 11^ο αιώνα
  6. Παλιουριά, Ληνός στον αγρό Γ. Πλάδα, πρόκειται για μεγάλο κτίριο που είχε ανοικτή δεξαμενή για το πάτημα των σταφυλιών, ζήτημα που καταδεικνύει την παραγωγική δραστηριότητα των μοναστηριών στο Όρος των Κελλίων
  7. Μελίβοια (Αθανάτη), Μονή του Δερματά στη θέση Λουτρός, η θέση της ήταν πολύ σημαντική για τον έλεγχο των θαλασσιών διαδρομών. Από το ζωγραφικό διάκοσμο διατηρείται μόνο μια αποτοιχισμένη κεφαλή Αγίου στο Μουσείο Λάρισας
  8. Βελίκα, Μονή Θεολόγου που βρίσκεται σε ύψωμα απέναντι από το Κάστρο και προσφέρει ένα υπέροχο θέαμα όλης της παραλιακής περιοχής. Η μονή αρχικά βρισκόταν στο ύψωμα Κούτζιμπος, στη θέση Παλαιοθεολόγος. Σε αυτήν βρέθηκαν βυζαντινά γλυπτά και χρυσά νομίσματα που φυλάσσονται στο Νομισματικό Μουσείο και στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας
  9. Βελίκα, Ναός Παναγίας, που είναι το πιο αξιόλογο μνημείο του Όρους των Κελλίων από την άποψη της μορφολογίας και της διακόσμησης και το μόνο που διατηρήθηκε από τον 12^ο αιώνα σε όλο το ύψος του
  10. Άνω Σωτηρίτσα (Κάπιστα), Ναός Σωτήρος που έδωσε το όνομά στον οικισμό, καθώς παλιά Κάπιστα σήμαινε εκκλησία
  11. Μελίβοια, Ασκηταριό Αγίου Παντελεήμονος, κτισμένο σε φυσικό σπήλαιο με θέα προς την Αγιά
  12. Αγιά, Μονή Αγίου Παντελεήμονα, ναός αθωνικού τύπου

13. Αγιά, Σκήτη Αγίων Αναργύρων, ασκηταριά που είναι κτισμένα σε φυσικά σπήλαια και έχουν ζωγραφική διακόσμηση που ανάγεται στον 13^ο αιώνα
14. Πολυδένδρι, Μονές Παναγίας μέσα στο πρώην βασιλικό δάσος, με εξαιρετικές τοιχογραφίες και τέμπλο σπάνιας τεχνικής που εκτίθενται στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας.

Εικόνες 8 & 9: (Σδρόλια, Σ. 2013:10-11).

3.3.3 Το Κάστρο της Μελίβοιας, Βελίκα Αγιάς

Το Κάστρο της Μελίβοιας είναι ένας οχυρωμένος οικισμός, που βρίσκεται σε μικρό λόφο βόρεια της Βελίκας, 500 μ. από την ακτή και έχει έκταση 2,1 εκτάρια. Με την ανασκαφική έρευνα της 7^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και τη συμμετοχή του Δήμου Αγιάς έχει μερικώς αποκαλυφθεί και έχει αναδειχθεί και στερεωθεί η νότια και ανατολική πλευρά του Κάστρου. Το Κάστρο αυτό, που είναι κτισμένο στα ερείπια αρχαίας οχύρωσης, χρονολογείται με βάση τα ανασκαφικά ευρήματα στην περίοδο του Ιουστινιανού (Σδρόλια, 2013β).

Η θέση του ταυτίζεται με την αρχαία πόλη Μελίβοια, που ήταν σημαντική πόλη της Μαγνησίας στις ακτές του Κισσάβου, η οποία καταστράφηκε από τους Ρωμαίους το 168 π.Χ. Επιπλέον αυτή η πόλη ήταν βασικό σημείο για την άμυνα της παραλιακής ζώνης της Θεσσαλίας και συνδεόταν με την ακρόπολη στη θέση Σκιαθά Αγιοκάμπου, που βρίσκεται 10χλμ. νότια και χρονολογείται στον 3^ο π.Χ. αιώνα. Οι δύο ακροπόλεις ήταν συνδεδεμένες, ήλεγχαν την εύφορη παραλιακή ζώνη και πιθανολογείται ότι υπήρξαν διαδοχικές μετακινήσεις από την μια στην άλλη. Ακόμη, αντίστοιχες ακροπόλεις έχουν βρεθεί στο Καστρί Λουτρό, στο Κόκκινο Νερό και στη Σκήτη που βρίσκονται 10χλμ η μια από την άλλη. Αυτό φανερώνει ότι οι βυζαντινοί αυτοκράτορες φρόντιζαν για την ασφάλεια της παραλιακής ζώνης της Θεσσαλίας, που οδηγούσε από το κάστρο του Πλαταμώνα, μέσω της Αγιάς, μέχρι τον Θεσσαλικό κάμπο (Σδρόλια, 2013β:4-6).

Ο αρχαιολόγος Ιντζεσίλογλου (2010:54) στο συλλογικό έργο «Αναζητώντας την Αρχαία Μελίβοια», κλείνοντας την εισήγησή του, αναφέρει ότι στο Κάστρο στη θέση Κάτω Πολυδένδρι βρίσκεται η πόλη Μελίβοια των μύθων, η Μελίβοια της ιστορίας και της καταστροφής του Περσικού στόλου, η Μελίβοια της πολιορκίας της, η Μελίβοια της παραγωγής οίνου και της εμπορίας του, η Μελίβοια που γνωρίσαμε στα νομίσματά της, η Μελίβοια που ήξερε να κρύβεται μέσα στο δάσος, η Μελίβοια που για χρόνια αναζητείται, η Μελίβοια που αποκαλύφθηκε από τα ίδια της τα έργα. Αναφέρει όλα τα προηγούμενα παρουσιάζοντας μια σειρά ευρημάτων που ανακαλύφθηκαν στο Κάστρο του Κάτω Πολυδενδρίου και οδηγούν στο συμπέρασμα για τη θέση που βρισκόταν η αρχαία πόλη. Η έρευνα συνεχίζεται για αυτόν τον τόσο ενδιαφέροντα από αρχαιολογική άποψη τόπο.

B. Η ΕΡΕΥΝΑ

1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.1. ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Για την εκπόνηση της παρούσης διπλωματικής εργασίας αξιοποιήθηκε η πρωτογενής και δευτερογενής έρευνα. Η δευτερογενής έρευνα στηρίχθηκε στην ανασκόπηση της σχετικής με το θέμα βιβλιογραφίας. Η αναζήτηση πραγματοποιήθηκε σε έντυπη βιβλιογραφία, αλλά και σε ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες και βάσεις δεδομένων σχετικά με το θέμα του τουρισμού, των επιπτώσεων στην οικονομία και κοινωνία και τη σύνδεσή του με τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης. Έγινε προσπάθεια αξιοποίησης πρόσφατων πηγών και ερευνών σχετικών με το διερευνώμενο θέμα από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, ώστε να αναλυθεί η σύγχρονη πραγματικότητα. Ακόμη, αναζητήθηκαν δεδομένα που αφορούν το Δήμο Αγίας Λάρισας, ως περιοχή μελέτης, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής, καθώς και την τουριστική δραστηριότητα και τις μορφές τουρισμού, που αναπτύσσονται σε αυτήν.

Μετά τη συγκέντρωση, μελέτη και καταγραφή του υλικού της βιβλιογραφίας, ακολούθησε η πρωτογενής, εμπειρική έρευνα. Πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα με τη χρήση του ερευνητικού εργαλείου της συνέντευξης. Σκοπός μιας ποιοτικής μεθόδου έρευνας είναι η ανακάλυψη, μέσω της διερεύνησης και η χρησιμοποίηση της επαγωγικής διαδικασίας κατά την οποία η γνώση ανακύπτει κατά τη διάρκεια της έρευνας (Ζαφειρόπουλος, 2015).

Μια ποιοτική έρευνα δεν χρησιμοποιεί αριθμητικά δεδομένα και μελετά μικρό αριθμό ερωτώμενων. Έχει δυναμικό χαρακτήρα κατά την εξέλιξή της και προσφέρει μια ολιστική θεώρηση και ερμηνεία του υπό μελέτη φαινομένου. Εμπεριέχει, όμως τα χαρακτηριστικά της υποκειμενικότητας και τα ευρήματα μιας ποιοτικής έρευνας δύσκολα γενικεύονται (Ζαφειρόπουλος, 2015:283-285).

1.2. ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

Μία τεχνική, ένα εργαλείο ποιοτικής έρευνας είναι η συνέντευξη. Στην παρούσα εργασία αποφασίστηκε η χρήση της τεχνικής της ημιδομημένης συνέντευξης. Η

ημιδομημένη συνέντευξη αποτελείται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων, ώστε ο ερευνητής/τρια να έχει έναν οδηγό για τα θέματα διερεύνησης. Η ημιδομημένη συνέντευξη έχει το πλεονέκτημα της ευελιξίας ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο, ως προς τη σειρά των ερωτήσεων, ως προς την πρόθεση ή αφαίρεση ερωτήσεων και ως προς την εμβάθυνση σε κάποια θέματα (Ισαρη & Πουρκός, 2016). Για τη διασφάλιση της εγκυρότητας και αξιοπιστίας της έρευνας επιλέχθηκε να διενεργηθούν συνεντεύξεις από διαφορετικούς φορείς που δραστηριοποιούνται στον τουριστικό τομέα. Η ερευνητική «τριγωνοποίηση» αναφέρεται στην χρήση δύο ή περισσότερων συμμετεχόντων στη διεξαγωγή μιας έρευνας. Όταν οι απόψεις των συμμετεχόντων διασταυρώνονται από διαφορετική οπτική και θέση δύναται να οδηγηθούμε σε πιο έγκυρα και αξιόπιστα στοιχεία (Cohen & Manion, 1994:328).

1.3. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Οι βασικές ερωτήσεις των συνεντεύξεων είναι οι παρακάτω, οι οποίες διαφοροποιούνται και προσαρμόζονται ανάλογα με τον ερωτώμενο φορέα:

1. Πόσο, σε ποιο βαθμό αναπτύσσεται ο τουρισμός στην περιοχή του Δήμου Αγιάς;
2. Ποιες μορφές τουρισμού αναπτύσσονται στην περιοχή του Δήμου Αγιάς;
3. Ποια είναι τα σημεία αναφοράς-περιοχές για την προσέλκυση τουριστών στο Δήμο Αγιάς; Ποια θεωρείτε δυνατά σημεία της περιοχής και ποια είναι λιγότερο δυνατά;
4. Ποια είναι η σχέση της Δημοτικής Αρχής με τις τουριστικές επιχειρήσεις της περιοχής; Συνεργάζεστε και σε ποιους τομείς;
5. Υπάρχουν φορείς-σύλλογοι που δραστηριοποιούνται στον τομέα του τουρισμού; Ποιοι είναι και ποιες οι δράσεις τους;
6. Η τουριστική ανάπτυξη του Δήμου Αγιάς μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;
7. Ποιες δράσεις πρέπει να αναληφθούν από την πλευρά της Δημοτικής Αρχής και από την πλευρά επιχειρήσεων και φορέων που σχετίζονται με τον τουρισμό, ώστε ο τουρισμός να προωθήσει τη βιώσιμη ανάπτυξη;

8. Πως και πόσο η τουριστική δραστηριότητα συνέβαλε στην ανάπτυξη της περιοχής του Δήμου σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο; Η περιοχή διατήρησε την ταυτότητά της;
9. Υπάρχει συνεργασία μεταξύ Δημοτικής Αρχής, Περιφέρειας Θεσσαλίας και Υπουργείου Τουρισμού με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη;
10. Ποιες προτεραιότητες-σημεία βελτίωσης θέλετε να επισημάνετε για την ανάδειξη της περιοχής του Δήμου Αγιάς ως τουριστικό προορισμό και την προσέλκυση τουριστών-επισκεπτών;
11. Μπορεί το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν της περιοχής να αναπτύσσεται σε όλη τη διάρκεια του έτους, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού;

1.4. ΠΙΘΑΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ-ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΣΤΗ ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι πιθανοί φορείς που συνδέονται με τον τουρισμό της περιοχής και οι οποίοι θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην υλοποίηση της παρούσης έρευνας είναι:

- Αντιδήμαρχος Πολιτισμού-Τουρισμού Δήμου Αγιάς
- Πρόεδρος τουριστικών καταλυμάτων Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας
- Πρόεδρος εστίασης Δήμου Αγιάς
- Πρόεδρος καταστηματαρχών Δήμου Αγιάς
- Ορειβατικός Σύλλογος Λάρισας
- Ποδηλατικός Σύλλογος Λάρισας
- Γενικά Αρχεία Κράτους Αγιάς (Μεταξοχώρι)
- Δασικός Συνεταιρισμός Ομολίου
- Περιβαλλοντικός Σύλλογος Σκήτης
- Μοναχές της Μονής Τιμίου Προδρόμου (Ανατολή Κισσάβου)

1.5. ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Για τη διεξαγωγή της έρευνας έχουν επιλεγεί άτομα που εμπλέκονται στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής και ασκούν διαφορετική δραστηριότητα και απασχόληση ώστε τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα να είναι περισσότερο αντικειμενικά και αξιόπιστα. Συγκεκριμένα στη διαδικασία των συνεντεύξεων συμμετείχαν ο Αντιδήμαρχος τουρισμού- πολιτισμού του Δήμου Αγιάς Λάρισας, ο Πρόεδρος του

Δασικού Συνεταιρισμού Ομολίου, ο Πρόεδρος του Συλλόγου Ενοικιαζόμενων δωματίων Ν. Λάρισας, ο Πρόεδρος του Συλλόγου Καταστηματαρχών παραλιών Ν. Λάρισας, ο Πρόεδρος του Συλλόγου Επαγγελματιών Σωτηρίτσας- Βελίκας, η Εκπαιδευτικός που υλοποίησε πρόγραμμα εκπαιδευτικής επίσκεψης στα Γενικά Αρχεία του Κράτους Αγιάς και μέλος του Ποδηλατικού Συλλόγου Λάρισας. Πρόκειται για συμμετέχοντες που προσεγγίζουν τον τουρισμό με διαφορετικό τρόπο με βάση την απασχόληση τους και τις δραστηριότητες τους. Επομένως, δύνανται να διερευνηθούν οι απόψεις τους και οι τυχόν συγκλίσεις ή αποκλίσεις αυτών των απόψεων για το διερευνώμενο θέμα. Η έρευνα ξεκίνησε από Μάρτιο 2023 και ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο 2023. Μετά την επικοινωνία με το τμήμα πληροφοριών του Δήμου Αγιάς, συγκεντρώθηκαν τα τηλέφωνα και τα e-mails των φορέων που επελέγησαν για συμμετοχή στην έρευνα. Εστάλησαν e-mails με επιστολή πρόσκλησης για συνάντηση και επικοινωνία ανάλογα με το φορέα, καθώς και τηλεφωνική επικοινωνία. Στη συνέχεια ορίστηκε η ημέρα και η ώρα επικοινωνίας για τη διενέργεια της συνέντευξης. Μετά τη συγκέντρωση των συνεντεύξεων έγινε απομαγνητοφώνησή τους και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στη συνέχεια της εργασίας.

Για την επεξεργασία, την ανάλυση και την παρουσίαση των δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις αυτές αριθμήθηκαν από το 1 έως το 7 με τον εξής τρόπο: Σ1, Σ2, Σ3, Σ4, Σ5, Σ6, Σ7.

1.6. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Όσον αφορά τους περιορισμούς στην έρευνα, αυτοί (κατά τη γνώμη μας) σχετίζονται κυρίως με το ό,τι ότι οι άνθρωποι μετά την πανδημία δεν έχουν το ίδιο ενδιαφέρον για επικοινωνία και συνεργασία, που είχαν πριν από αυτή.). Επικοινωνήσαμε και με άλλους φορείς για τον εμπλουτισμό της έρευνας, αλλά δεν ανταποκρίθηκαν, επικαλούμενοι ότι δεν υπάρχει διαθέσιμος χρόνος. Αυτή η πεποίθησή μας αιτιολογείται από το γεγονός, ότι στην ίδια περιοχή υλοποιήσαμε ποιοτική έρευνα με το μεθοδολογικό εργαλείο του ερωτηματολογίου, με ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου, το 2019 και το ενδιαφέρον και η συμμετοχή των συμμετεχόντων ήταν μέγιστο (συγκεντρώθηκαν όλα τα ερωτηματολόγια, που μοιράσαμε) Ακόμη, πρόκειται για μια έρευνα που διεξήχθη από μια μόνο ερευνήτρια και αυτό περιορίζει το διαθέσιμο χρόνο

και τους πόρους. Συνεπώς, οι περιορισμοί σχετίζονται με το χρόνο, τους πόρους και την πιθανή έλλειψη ενδιαφέροντος για συμμετοχή και επικοινωνία.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Ο τουρισμός αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές βιομηχανίες στον κόσμο (UNWTO, 2018). Η ανάπτυξη του τουρισμού είναι στενά συνδεδεμένη με την ανάπτυξη ενός τόπου και το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν μιας περιοχής μπορεί να αναδείξει τη φυσική και πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής, να επηρεάσει την οικονομία της, τη ζωή των ντόπιων κατοίκων και να συμβάλλει στην άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η διερεύνηση της συμβολής του τουρισμού στην κοινωνία και την οικονομία της περιοχής της Αγιάς Λάρισας με την καταγραφή και ανάλυση των απόψεων και αντιλήψεων φορέων, που εμπλέκονται με το τουριστικό προϊόν αυτής της περιοχής, με την τεχνική των συνεντεύξεων. Ακόμη, διερευνάται πως γεωγραφικές περιοχές με πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς πόρους αλλά με μικρή κλίμακα τουριστική ανάπτυξη μέχρι σήμερα, έχουν προοπτικές προώθησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης του τουρισμού.

Αναλυτικά, στην ερώτηση πόσο και σε ποιο βαθμό αναπτύσσεται ο τουρισμός στην περιοχή του Δήμου Αγιάς, όλοι οι εμπλεκόμενοι αναφέρουν ότι αναπτύσσεται με αργά βήματα και ο κάθε φορέας ανάλογα με τη δραστηριότητα του αναδεικνύει τους λόγους αυτής της μη ικανοποιητικής ανάπτυξης:

Σ1: Με αργά βήματα, γιατί κυρίως η οικονομία της περιοχής στηρίχθηκε για μια σειρά ετών στο αγροτικό προϊόν.

Σ3: Ο τουρισμός δεν ξεπερνά το 2% και αυτό διότι δεν υπάρχουν επενδύσεις, λόγω της έλλειψης του κόμβου Πυργετού και της κατασκευής νέων καταλυμάτων.

Σ4: Σε πολύ μικρό βαθμό. Η περιοχή έχει φυσικές ομορφιές και πολλά πολιτισμικά στοιχεία που μπορούν να την ωθήσουν στην τουριστική ανάπτυξη.

Σ5: Στην περιοχή άρχισε να έρχεται καινούριος τουρισμός μέσω της χρήσης ηλεκτρονικών υπηρεσιών και οι τουρίστες επιλέγουν την ενοικίαση βιλών ή ολόκληρων διαμερισμάτων. Στην περιοχή έρχονται κυρίως Έλληνες, αλλά σταδιακά άρχισε να αλλάζει η ταυτότητα των τουριστών.

Από τα προαναφερόμενα προκύπτει ότι στην περιοχή, παρά τη μεγάλη και εκτεταμένη παραλιακή ζώνη, το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, τον ορεινό όγκο του Κισσάβου και του Μαυροβουνίου με την πλούσια χλωρίδα και πανίδα και τα μοναδικά και αξιόλογα πολιτισμικά στοιχεία των κάστρων και των μονών, δεν παρατηρείται μεγάλη τουριστική ανάπτυξη. Αυτό δίνει προοπτική για την ανάπτυξη, διαχείρισή και προώθηση του τουρισμού προς τον τύπο της βιώσιμης ανάπτυξης.

Επισημαίνεται, ότι η ταυτότητα τουριστών είναι κυρίως Έλληνες και αυτό σχετίζεται με το γεγονός ότι κάτοικοι της Λάρισας και της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλίας επέλεξαν την περιοχή για την κατασκευή των παραθεριστικών κατοικιών τους. Υπήρξε μια χωρική πίεση στην περιοχή με την αλλαγή χρήσεων γης για την κατασκευή 2^{ης} εξοχικής κατοικίας. Υπήρξε μια άναρχη δόμηση χωρίς ρυμοτομικό σχεδιασμό κατά τη δεκαετία του 2000, η οποία σταμάτησε από το 2011 και μετά, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης (Βαλάρη, 2018). Σήμερα, όπως αναφέρεται στην 5^η συνέντευξη η μεγάλη ανάπτυξη χρήσης του διαδικτύου άλλαξε την ταυτότητα των τουριστών, καθώς άρχισαν να ταξιδεύουν στην περιοχή τουρίστες από χώρες της Ευρώπης, διευρύνοντας τη ζήτηση του τουριστικού προϊόντος της περιοχής. Η ενοικίαση βιλών ή διαμερισμάτων αφορά σε κατοικίες που χρησιμοποιούσαν πριν από δέκα έτη κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλίας, ως 2^η παραθεριστική κατοικία.

Ακόμη, τονίζεται από τους εμπλεκόμενους στην έρευνα ότι η οικονομία της περιοχής στηριζόταν, κυρίως, στον πρωτογενή τομέα και ο τριτογενής τομέας άργησε να αναπτυχθεί. Η έλλειψη διαθέσιμων καταλυμάτων, καθώς και η αδυναμία σύνδεσης με τον οδικό άξονα Πατρών - Αθηνών - Θεσσαλονίκης - Ευζώνων (Π.Α.Θ.Ε) σε συγκεκριμένο κόμβο σχετίζεται με την αργή τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Η κατασκευή επομένως, μεταφορικών οδικών δικτύων που συνδέουν τους κεντρικούς οδικούς άξονες με την περιφέρεια ενισχύει την ανάπτυξη του τουρισμού και την οικονομία της περιοχής.

Στην περιοχή του Δήμου Αγιάς αναπτύσσεται, όπως αναφέρεται στις συνεντεύξεις ο αγροτουρισμός και ο γαστρονομικός τουρισμός, καθώς τα προϊόντα του πρωτογενούς τομέα, όπως το μήλο, το κάστανο και το κεράσι αποτελούν αποδοτικές καλλιέργειες με σημαντική συμβολή στην απασχόληση και την οικονομία της περιοχής.

Στην περιοχή της Αγιάς καλλιεργούνται γύρω στο 20% της παραγωγής μήλων στην Ελλάδα, γεγονός που την καθιστά τη δυναμικότερη σε όλη τη χώρα. Τα μήλα καλλιεργούνταν στην περιοχή από το 1950, τα γνωστά φιρίκια. Από το 1980 και μετά συντελέστηκαν αλλαγές στην καλλιέργεια του μήλου, με δυναμική εξέλιξη με νέες ποικιλίες που παράγονται. Κάθε χρόνο το μήνα Σεπτέμβρη γίνεται η γιορτή του Μήλου μαζί με ετήσιο ιστορικό πανήγυρι με πολυήμερες πολιτιστικές και ψυχαγωγικές εκδηλώσεις που συμβάλουν στην ανάδειξη τοπικών προϊόντων και στην ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού. Στην περιοχή της Αγιάς και κυρίως στο Μεταξοχώρι υπάρχουν πολλές δενδροκαλλιέργειες κερασιάς. Τα κεράσια της περιοχής χαρακτηρίζονται από το βαθυκόκκινο χρώμα τους και τη νόστιμη γεύση τους και προωθούνται σε όλη την Ελλάδα. Στο Μεταξοχώρι για πολλά χρόνια, στα μέσα Ιουνίου, οργανώνεται η γιορτή κερασιού που συμβάλει στην ανάδειξη του προϊόντος και στην ανάπτυξη του γαστρονομικού τουρισμού.

Τέλος, η περιοχή συνδέεται από την αρχαιότητα με την παραγωγή και διακίνηση του κάστανου. Αναφορές σε ιστορικά κείμενα υποδεικνύουν ότι η ιστορία της πόλης Κασθαναίας- που βρίσκεται κοντά στο σημερινό Σκλήθρο- συνδέεται με την καλλιέργεια ήμερης καστανιάς και η πόλη υπήρξε σημαντικό κέντρο παραγωγής και εξαγωγής του καρπού με τις εμπορικές σχέσεις που ανέπτυξε.

Σήμερα, καστανιόνες υπάρχουν σε όλο τον Κίσσαβο και το Μαυροβούνι και με την εντατικοποίηση της καλλιέργειας και τη βιολογική καταπολέμηση διαφόρων ασθενειών αυξήθηκε η παραγόμενη ποσότητα και η ποιότητα του. Ο Αγροτικός Συνεταιρισμός Μελιβοίας σε συνεργασία με το Δήμο Αγιάς εντείνει τις προσπάθειες για την καταχώριση των κάστανων Μελιβοίας, ως προϊόν ΠΟΠ. Επιπλέον, μια πρωτότυπη συνεργασία του Αγροτικού Συνεταιρισμού Μελιβοίας με την τοπική «ζυθοποιία Πηνειού» έγινε πράξη και ξεκίνησε το 2023 η παραγωγή μύρας από το διάσημο τοπικό προϊόν, το κάστανο Μελιβοίας, προσδίδοντας του μεγαλύτερη υπεραξία και συμβάλλοντας στην ανάδειξη της περιοχής. Κάθε χρόνο, την 3^η εβδομάδα

του Οκτώβρη πραγματοποιείται στο γραφικό χωριό της Καρίτσας η Γιορτή του Κάστανου για την προώθηση του προϊόντος και την ανάπτυξη του αγροτουρισμού (www.choragia.gr).

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Αντιδήμαρχο Τουρισμού- Πολιτισμού “η αναλλοίωτη φύση είναι από τα δυνατά σημεία με περιπατητικές και ποδηλατικές διαδρομές, birdwatching και σημεία ενδιαφέροντος, όπως το Δέλτα του Πηνειού, η κορυφή του Κισσάβου, το Κτήμα Πολυδενδρίου και το όρος των Κελλίων με τις πολλές μονές το οποίο έχει μεγάλη ιστορική, πολιτιστική και αρχιτεκτονική αξία και σημασία”. Ακόμη, δυνατά σημεία αναφοράς της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Αγιάς είναι η περιοχή του Ομολίου- Στομίου, όπου εκτός από το Δέλτα του Πηνειού, ο Δασικός Συνεταιρισμός έχει αναλάβει την αειφορική διαχείριση του δάσους με διαχειριστική μελέτη, η οποία εξελίσσεται. Επιπλέον, σε εξέλιξη βρίσκεται και η τοπογράφηση σε ψηφιακή μορφή όλης της έκτασης για να αξιοποιηθεί σε μια ποικιλία δράσεων με στόχο την ανάπτυξη της περιοχής. Σε συνέχεια αυτών των δράσεων ο Πρόεδρος ανέφερε ότι “πραγματοποιήθηκε περιπατητική διαδρομή, κατά τη Διεθνή Ημέρα του Βουνού, εντός του Δάσους Ομολίου με σκοπό οι συμμετέχοντες να γνωρίσουν το βουνό, το δάσος και να ευαισθητοποιηθούν στην προστασία του περιβάλλοντος.

Συμπερασματικά, όλα όσα καταγράφονται στις συνεντεύξεις αναδεικνύουν την «τοπικότητα» ως βασική παράμετρο της τουριστικής ανάπτυξης. (Κοκκώσης, Τσάρτας 2019:266) σε συνδυασμό με το βασικό χαρακτηριστικό των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που είναι ο σεβασμός των τοπικών ιδιαιτεροτήτων. (Ανδριώτης, 2008) και της κοινωνικής υπευθυνότητας. (Fayos Sola & Cooper, 2019).

Σχετικά με τις ερωτήσεις αν η τουριστική ανάπτυξη, με δράσεις του Δήμου Αγιάς μπορεί να συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης, αν ο Δασικός Συνεταιρισμός συμβάλλει στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και ποιες δράσεις πρέπει να αναληφθούν από την πλευρά των επιχειρήσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό, ώστε ο τουρισμός να προωθήσει τη βιώσιμη ανάπτυξη οι απαντήσεις έχουν ως εξής:

Σ1: “Ναι, διότι το μοντέλο του αγροτουρισμού και του φυσιολατρικού τουρισμού και της δημιουργίας θεματικού πάρκου είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη βιώσιμη ανάπτυξη. Προτείνουμε τη μη αλλοίωση του περιβάλλοντος, την αυθεντικότητα και είμαστε

τυχεροί, γιατί στην περιοχή δεν αναπτύχθηκε ο μαζικός τουρισμός. Με παρεμβάσεις χαμηλού κόστους μπορούμε να προωθήσουμε το μοντέλο που οραματιζόμαστε.”

Σ2: “Ο Δασικός Συνεταιρισμός Ομολίου βρίσκεται στο δέλτα Πηνειού, σε μια αγροτική, δυναμικά αναπτυσσόμενη περιοχή με αποδοτικές καλλιέργειες.

Ο Συνεταιρισμός μας διαχειρίζεται το ιδιόκτητο δάσος Ομολίου στον Κίσαβο έκτασης 14.000 στρεμμάτων και περιλαμβάνεται στο δίκτυο NATURA 2000.

Εντός της έκτασης βρίσκεται αρχαιολογικός χώρος, οι εγκαταστάσεις του θεάτρου Τεμπών, η λειτουργία γεφυροπλάστιγγας, καθώς και σειρά αποθηκών, με σημαντική συμβολή στη απασχόληση και τα έσοδα των κατοίκων Ομολίου.

Με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ Θεσσαλίας 2014-2020, μετά από πρόταση του Δήμου Αγιάς και σε συνεργασία του Δασικού Συνεταιρισμού Ομολίου, δημιουργείται Κέντρο Πληροφόρησης για την Κοιλάδα των Τεμπών στο χώρο των εγκαταστάσεων του Θεάτρου Τεμπών στο παλαιό εγκαταλελειμμένο λατομείο Ομολίου με χρηματοδότηση από την Περιφέρεια Θεσσαλίας. Ο Περιφερειάρχης Θεσσαλίας υπέγραψε την ένταξη του έργου, συνολικού προϋπολογισμού 250.000 ευρώ, στο ΕΣΠΑ Θεσσαλίας 2014 -2020. Το έργο αφορά στη διαμόρφωση και λειτουργία ενός εκθεσιακού χώρου που με σύγχρονο ψηφιακό, διαδραστικό και ψυχαγωγικό τρόπο θα προσφέρει ενημέρωση πολιτών/φορέων/σχολείων και θα παρέχει εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον και τις προστατευόμενες περιοχές. Το κτίριο που θα «φιλοξενήσει» το Κέντρο Πληροφόρησης Κοιλάδας Τεμπών είναι το αποκατεστημένο παλαιό εγκαταλελειμμένο λατομείο στη θέση «Αλεπότρυπα» της Κοινότητας Ομολίου.

Το νέο ΔΣ φιλοδοξεί να αναπτύξει αμοιβαία επωφελείς συνεργασίες με το Δήμο Αγιάς, με φορείς, πανεπιστήμια, εταιρίες, οι οποίες ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στη περιοχή.

Με περιορισμένους πόρους και μέσα προσπαθούμε να δημιουργήσουμε ένα πρότυπο οργανισμό διαχείρισης του δάσους, αναπτύσσοντας συνεργασίες με εξειδικευμένους φορείς και επιστήμονες, που ενδιαφέρονται για την προστασία και βιώσιμη διαχείριση του δάσους.”

Σ3: “Οι δράσεις που θα πρέπει να αναληφθούν είναι δράσεις που αφορούν την πράσινη ανάπτυξη. Αυτό σημαίνει πως κάποιες επιχειρήσεις θα πρέπει να γίνουν πιο πράσινες βάζοντας για παράδειγμα φωτοβολταϊκά, ηλεκτρικά stand για τη φόρτιση αυτοκινήτων και να κάνουν σωστή διαχείριση σκουπιδιών. Με αυτό τον τρόπο οι επιχειρήσεις θα γίνουν πιο ελκυστικές για τους τουρίστες”.

Σ5: “Σημαντική δράση είναι η επιμόρφωση των εργαζομένων, δηλαδή ιδιοκτήτες και εργαζόμενοι να γνωρίζουν τι παρέχει η περιοχή από άποψη φυσικού περιβάλλοντος, γαστρονομικών επιλογών, και πολιτισμού, καθώς η περιοχή έχει να προσφέρει πολλά διαφορετικά προϊόντα και να γνωρίζουν επίσης τις επιλογές καταλυμάτων που υπάρχουν, έτσι ώστε να μπορούν να κατευθύνουν τους τουρίστες. Επίσης να υπάρξει μεγαλύτερη ένταξη των καταλυμάτων στις ηλεκτρονικές υπηρεσίες”.

Από τις προαναφερόμενες απαντήσεις προκύπτουν βιώσιμα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά για την περιοχή, τα οποία αφορούν:

- Προώθηση μέτρων και πολιτικών που συμβάλλουν στην προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος,
- Διαχείριση ανθρώπινων πόρων στα πλαίσια της τουριστικής ανάπτυξης με προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης για τους εργαζομένους στον τουριστικό τομέα, με προγράμματα επιμόρφωσης κατοίκων και τουριστών, καθώς και με προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τον τοπικό πληθυσμό και τους τουρίστες (Κοκκώσης, Τσάρτος, 2019 :71 & 96-97 και UNEP, 2005),
- Χρήση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού,
- Τοπική συμμετοχή, χρήση νέων τεχνολογιών, έρευνας και μάρκετινγκ (Σωτηριάδης, Φαρσάρη, 2009).

Στη συνέχεια, σχετικά με τον αν υπάρχει συνεργασία ανάμεσα στη Δημοτική Αρχή, τις τουριστικές επιχειρήσεις και άλλους φορείς οι απαντήσεις ήταν καταφατικές από όλους τους ερωτώμενους. Υπάρχει συνεργασία σε όλους τους τομείς: για τον προγραμματισμό των έργων, των εκδηλώσεων, των δράσεων, σε θέματα εξυπηρέτησης

του τοπικού πληθυσμού, σε ζητήματα που αφορούν τη διαχείριση των απορριμμάτων και της καθαριότητας.

Αυτό φανερώνει ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι με συναινετικές διαδικασίες συμμετέχουν στις διαδικασίες της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής τους. Ο συμμετοχικός σχεδιασμός αποτελεί βασική παράμετρο της τουριστικής ανάπτυξης.

Όμως, στην ερώτηση αν υπάρχει συνεργασία ανάμεσα στη Δημοτική Αρχή, το Υπουργείο Τουρισμού και την Περιφέρεια αναφέρεται ότι :

Σ1: “ Δεν υπάρχει μέγιστη ανταπόκριση από τη μεριά του Υπουργείου, αλλά γίνονται προσπάθειες με γρήγορα βήματα με την ανταπόκριση της Περιφέρειας. Στη Θεσσαλία δεν έχουμε πράσινη ανάπτυξη, ενώ υπάρχει αυτή η δυνατότητα. Δεν έχουμε κάνει κοστολόγηση αυτής της μετάβασης. Επιδιώκουμε να αποφύγουμε τα λάθη του παρελθόντος, όπου μικρομεσαίες επιχειρήσεις αλλάζουν χέρια και μεγάλα funds έχουν τον έλεγχο. Αυτό είναι αρνητικό για τις τοπικές κοινωνίες. Προτείνουμε, λοιπόν, ισόνομη Περιφερειακή ανάπτυξη με παρεμβάσεις χαμηλού κόστους με πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, π.χ. αξιοποίηση του Δημοσίου Δάσους του Πολυδενδρίου και των πρώην βασιλικών κτημάτων, για τα οποία έχουμε ολιστική και ολοκληρωμένη πρόταση”.

Σ3: “Δημιουργία ολοκληρωμένου κόμβου στη θέση του Πυργετού. Σύνδεση του επαρχιακού δρόμου Αγιάς με τη νέα ΠΑΘΕ”.

Η αναβάθμιση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος θα πρέπει να επιτευχθεί σε κάθε τουριστικό προορισμό της χώρας από την πλευρά της Κεντρικής Διοίκησης. Αυτή η αναβάθμιση πρέπει να γίνει σε όλες τις υποστηρικτικές υποδομές και υπηρεσίες, όπως δρόμοι, συγκοινωνίες, διαχείριση αποβλήτων και απαιτεί συνεργασία ανάμεσα στην Κεντρική Διοίκηση και τις επιχειρήσεις και ένα χωροταξικό σχέδιο του τουρισμού (Κοκκώσης, κ.α ,2020). Στην εθνική εθελοντική έκθεση αξιολόγησης (2019) και στο πλαίσιο εθνικών προτεραιοτήτων προσανατολισμένων στα αποτελέσματα υπάρχει η μείωση των κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων και εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους (ΣΒΑ 10,5).

Ακόμη, σχετικά με την ερώτηση “ποιες προτεραιότητες-σημεία βελτίωσης θέλετε να επισημάνετε για την ανάδειξη της περιοχής του Δήμου Αγιάς, ως τουριστικό

προορισμό για την προσέλκυση τουριστών- επισκεπτών” οι απαντήσεις που δόθηκαν έχουν ως εξής:

Σ1: “Ένα σημαντικό σημείο βελτίωσης είναι η καθαριότητα, η οποία θα πρέπει να διατηρείται στην περιοχή, έτσι ώστε να υπάρχει ποιότητα ζωής. Επιπλέον, η διαχείριση της ενέργειας, όπως για παράδειγμα η ανακύκλωση και η διαχείριση του νερού. Έχουμε κάνει πολλά βήματα, αλλά απαιτείται να προχωρήσουμε περισσότερο. Ακόμη, προτεραιότητά μας είναι η ανάπτυξη ενός ποιοτικού τουρισμού, δηλαδή οι τουρίστες να εκτιμούν το περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται και να μετακινούνται με σεβασμό. Στόχευσή μας είναι η εκπαίδευση και του τουρίστα-επισκέπτη και του ντόπιου κατοίκου της περιοχής με στόχο να μην αλλοιωθεί η ανθρωπογεωγραφία του τόπου. Με τη συνεργασία όλοι μαζί μπορούμε να πετύχουμε τους στόχους μας”

Σ2: “Δημιουργία Δασικού-Βοτανικού κήπου Κισσάβου

Η περιοχή του δάσους Ομολίου αποτελεί τμήμα της περιοχής Δέλτα Πηνειού και χαρακτηρίζεται από υψηλή παραλλακτικότητα φυτικών ειδών. Ο δράση αυτή θα συμβάλει στη καταγραφή του αριθμού των φυτικών ειδών αλλά και στην παραλλακτικότητα εντός των ειδών, που υπάρχει στην περιοχή. Ακόμη πιθανόν να οδηγήσει σε ανακάλυψη είτε ενδημικών ειδών που δεν απαντώνται αλλού, είτε ειδών με καλλιεργητική αξία και χρήζουν προστασίας όπως π.χ. ένα άγριο τεύτλο (Bena pana), που εντοπίστηκε στον Όλυμπο. Η καταγραφή των φυτικών ειδών θα συμπληρωθεί με ορισμό μικρού αριθμού προστατευόμενων περιοχών που χαρακτηρίζονται από υψηλή παραλλακτικότητα φυτικών ειδών ή από παρουσία ενδημικών ειδών που χρήζουν προστασίας. Στις προστατευόμενες περιοχές θα γίνεται καταγραφή της αλλαγής της παραλλακτικότητας και του πληθυσμού των φυτικών ειδών στην πορεία του χρόνου για τη μελέτη της επίδρασης της κλιματικής αλλαγής.

Δημιουργία διαδρομών περιπάτου

Διαδρομές περιπάτου, που θα περιλαμβάνει τις περιοχές προστασίας του κήπου και που ο κοινός επισκέπτης θα έχει την δυνατότητα να γνωρίσει τα φυτικά είδη της περιοχής, να ενημερωθεί για την αξία τους και να συμβάλει στην προστασία της βιοποικιλότητας. Για περαιτέρω αξιοποίηση της δράσης αυτής θα δημιουργηθεί ένας ψηφιακός χάρτης φυτικών ειδών, όπου σε συνεργασία με επιστημονικά ή ερευνητικά ιδρύματα θα υλοποιηθούν δράσεις μελέτης της παραλλακτικότητας των ειδών.

Δημιουργία παρατηρητήριου άγριας Πανίδας

Σε ένα αριθμό θέσεων με πρόσβαση θα δημιουργηθούν θέσεις όπου ο επισκέπτης θα μπορεί να παρατηρεί την άγρια πανίδα της περιοχής. Επιπλέον, οι δράσεις διαχείρισης του δάσους θα περιλαμβάνουν καταγραφή των ειδών της άγριας πανίδας και εκτίμησης του πληθυσμού σημαντικών ειδών που απειλούνται προς εξαφάνιση. Στην περιοχή υπάρχουν ένας αριθμός γεράκια που δεν έχουν μελετηθεί. Θα γίνει μελέτη της καταγραφής των ειδών και του αριθμού του ημερόβιου αυτού αρπακτικού, σε συνεργασία με επιστημονικό προσωπικό και ένταξη των δράσεων σε ερευνητικά προγράμματα.

Καινοτόμο Μελισσοκομικό πάρκο δάσους Κισσάβου

Η καταγραφή των φυτικών ειδών της περιοχής και η δημιουργία ψηφιακού χάρτη με την απεικόνιση τους, θα δώσει τη δυνατότητα να δημιουργηθεί ένας ψηφιακός χάρτης ανθοφορίας που θα ενημερώνει τους ενδιαφερόμενους μελισσοκόμους για την διαθέσιμη ανθοφορία της περιοχής real-time, αλλά και κατά την διάρκεια του έτους, βοηθώντας τους να εξασφαλίζουν την επιθυμητή τροφή για τα μελίτσια σε όλη τη διάρκεια του έτους, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο σε ένα πρωτοποριακό μελισσοκομικό πάρκο.

Καταγραφή του αριθμού των υδάτινων πηγών του δάσους.

Σύνδεση τους με της περιπατητικές διαδρομές και τον ψηφιακό χάρτη φυτικών ειδών της περιοχής. Καταγραφή του όγκου του νερού στην πορεία του έτους. Ακόμη θα διερευνηθεί η αξιοποίηση τους διάφορες χρήσεις π.χ. κτηνοτροφία, ανάδειξη φυσικών λεκανών νερού για άγρια πανίδα ή ανθρώπινες δράσεις.

Προμήθεια και τοποθέτηση Παρατηρητηρίων άγριας ζωής.

Αφορά στην προμήθεια και τοποθέτηση προκατασκευασμένων οικίσκων-παρατηρητηρίων άγριας ζωής. Η ολοένα αυξανόμενη επισκεψιμότητα των υδροτοπικών συστημάτων της περιοχής Δέλτα Πηνειού, τόσο από ερασιτέχνες ορνιθολόγους, αλλά και από οργανωμένα προγράμματα παρακολούθησης, απαιτούν τη βελτίωση των υποδομών τόσο για τον περιορισμό της όχλησης αλλά και την εξασφάλιση ικανοποιητικών συνθηκών στους παρατηρητές. Αυτά διασφαλίζονται σε μεγάλο βαθμό από την τοποθέτηση μικρών και ευέλικτων παρατηρητηρίων.

Προμήθεια-εγκατάσταση υποδομών δασικής αναψυχής.

Αφορά στην προμήθεια και τοποθέτηση υποδομών δασικής αναψυχής (κιόσκια) στο Δάσος Ομολίου. Οι υποδομές δασικής αναψυχής στις προστατευόμενες περιοχές της Θεσσαλίας βρίσκονται σε υποτυπώδη ανάπτυξη. Η εγκατάσταση θέσεων ξεκούρασης

(κιόσκι, τραπεζόπαγκος) αποτελεί μια βάση όπου μπορεί να αναπτυχθεί ένα ευρύ σχέδιο ανάδειξης των προστατευόμενων περιοχών.”

Σ3: “Δημιουργία ολοκληρωμένου κόμβου στη θέση του Πυργετού. Σύνδεση του επαρχιακού δρόμου Αγιάς με τη νέα ΠΑΘΕ. Αξιοποίηση των φυσικών μνημείων και μη, όπως για παράδειγμα το φαράγγι της Καλυψώς, τα κάστρα και οι βυζαντινές μονές, που δεν έχουν αναδειχθεί, ακόμη τα θερμά νερά στο Δερματά, τα κρύα νερά στο Κόκκινο Νερό και το βασιλικό κτήμα στο Πολυδένδρι.”

Σ4: “ Προτεραιότητα είναι η καθαριότητα και έπειτα η δόμηση νέων κατοικιών στην περιοχή. Η ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος και των πολιτισμικών μνημείων της περιοχής.”

Σ5: “Θα πρέπει να χτιστούν νέα καταλύματα για τους τουρίστες, όπως επίσης και να αναβαθμιστούν τα ήδη υπάρχοντα καταλύματα. Επίσης, θα πρέπει να ενταχθούν οι τουριστικές επιχειρήσεις στα νέα δεδομένα του σύγχρονου τουρισμού μέσω των ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Χρειάζεται εκπαίδευση και προσαρμογή στα νέα δεδομένα, χωρίς να χάνουμε την ταυτότητά μας.”

Τα προαναφερόμενα συνδέονται τόσο με τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού, αλλά και με τη διαχείριση του νερού, των απορριμμάτων και της ενέργειας. Για την οικολογική βιωσιμότητα του τουρισμού απαιτείται η αξιοποίηση ενός φυσικού πόρου έως ένα ορισμένο σημείο απόδοσης. Αν ξεπεραστεί αυτό το σημείο στα υδατικά αποθέματα μιας περιοχής αυτό συνιστά πρόβλημα και επηρεάζει τη φέρουσα ικανότητα της περιοχής (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2019). Τα απορρίμματα και η διαχείριση τους αποτελεί μεγάλη προτεραιότητα για μια περιοχή, κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Κάθε φυσικός αποδέκτης ρύπων έχει περιορισμένη αφομοιωτική ικανότητα, δηλαδή να διατηρεί τα περιβαλλοντικά του πρότυπα παράλληλα με την αφομοιωτική ικανότητα του. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2019) Διαχρονικά και υπό διαφορετικές περιβαλλοντικές συνθήκες παρατηρείται αρκετές φορές μείωση της αφομοιωτικής ικανότητας των ρύπων μιας περιοχής με δυσμενείς συνέπειες για αυτήν (Gossling, 2015).

Ακόμη, οι υποδομές και οι τουριστικές υπηρεσίες, η ποιότητά τους, το εύρος και η διαχείρισή τους αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την προσφορά του

τουριστικού προϊόντος μιας περιοχής (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2019). Η διαχείριση της ενέργειας σε ένα τόπο αποτελεί σημαντική προτεραιότητα. Η παραγωγή της συνδέεται με την κατανάλωση κάποιου μη ανανεώσιμου φυσικού πόρου και η αύξηση της κατανάλωσης της έχει αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Επομένως, απαιτείται ορθολογική συμπεριφορά στη χρήση και διαχείριση των πόρων, τόσο από την άποψη των επιχειρήσεων, της τοπικής κοινωνίας και των Αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, όσο και των τουριστών- επισκεπτών με στόχο τη δημιουργία ενός “κοινωνικά υπεύθυνου” τουρισμού (Κοκκώσης κ.α, 2020). Η υιοθέτηση βασικών αρχών που συνδέονται με αυτόν τον τύπο τουρισμού οδηγούν σε ένα ισόρροπο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης με βασικά χαρακτηριστικά τη συνάντηση τουριστών και ντόπιων, τον αλληλοσεβασμό τους, το σεβασμό των πολιτισμικών, κοινωνικών και φυσικών χαρακτηριστικών του τόπου και την ανάδειξη ενός ποιοτικού τουρισμού (Τσάρτας, 1996 και Κοκκώσης κ.α, 2020).

Τέλος, ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη του τουρισμού μιας περιοχής προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης είναι η άμβλυνση της εποχικότητας του τουρισμού. Έτσι, στην ερώτηση «αν το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν της περιοχής μπορεί να αναπτύσσεται σε όλη τη διάρκεια του έτους, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού» οι συμμετέχοντες στην έρευνα επισήμαναν τα παρακάτω:

Σ1: “Ναι μπορεί, αν επιτευχθεί το μοντέλο της προσέλκυσης του ποιοτικού τουρίστα και αν συνεργαστούν όλοι οι φορείς. Το μοντέλο που επιδιώκουμε δεν είναι το μοντέλο του τουρίστα που επισκέπτεται την περιοχή για τα τρία “s”, ήλιος, θάλασσα και ακτές, δηλαδή του τουρίστα που επιθυμεί το μαζικό τύπο τουρισμού, αλλά το μοντέλο του υπεύθυνου τουρίστα που σέβεται τον τόπο, την ανθρωπογεωγραφία της περιοχής, τον πολιτισμό και το περιβάλλον. Με την προσέλκυση αυτού του τουρίστα επιτυγχάνεται η μέγιστη δυνατή διάρκεια του τουρισμού σε όλο το έτος και αντιμετωπίζεται το πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού.”

Σ2: “Οι δράσεις που προανέφερα είναι προς την κατεύθυνση να δημιουργηθεί τουριστική κίνηση 365 ημέρες/έτος.”

Σ3: “ Με τις δράσεις που γίνονται κυρίως με τα θερμά νερά και το lift που βρίσκεται υπό κατασκευή στον Κάναρο μπορεί να αυξηθεί η επισκεψιμότητα στην περιοχή και

επιπλέον δράσεις βουνού, canoe, kayak και επισκέψεις στους υγροβιότοπους. Έτσι έχουμε τουρισμό όλο το χρόνο.”

Σ4: “Μπορεί, διότι η περιοχή έχει πολλές επιλογές σε επίπεδο φυσικού περιβάλλοντος που μπορούν να προσελκύσουν τουρίστες σε οποιοδήποτε χρονικό διάστημα, όμως υπάρχει έλλειψη κλινών. Πιθανές μελλοντικές επενδύσεις μπορούν να λύσουν το πρόβλημα της εποχικότητας.”

Σ5: “Μπορεί διότι υπάρχουν ήδη αρκετές επιχειρήσεις που λειτουργούν όλο το χρόνο. Έχουμε πολλά και διαφορετικά προϊόντα που μπορούν να προσελκύουν τουρίστες σε όλη τη διάρκεια του έτους.”

Τόσο από την πλευρά της Δημοτικής Αρχής φορέων, αλλά και επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή γίνεται αναφορά σε ένα πλέγμα δραστηριοτήτων που αφορά στις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού που συνθέτουν μια ταξιδιωτική εμπειρία ενεργητικών επισκέψεων και εκδρομών. Η περιοχή λόγω του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της και της ανθρωπογεωγραφίας της μπορεί να έχει τουρισμό και επισκεψιμότητα όλο το χρόνο. Ακόμη, τονίζεται ότι η συνεργασία και οι υποδομές αποτελούν σημαντικούς παράγοντες προσφοράς τουριστικού προϊόντος όλο το χρόνο.

Στη συνέχεια θα γίνει αναφορά σε ένα τουριστικό προϊόν της περιοχής που συνδέεται με τον εκπαιδευτικό και περιπατητικό τουρισμό. Τα Γενικά Αρχεία Αγιάς ανήκουν στα Γενικά Αρχεία του Κράτους και είναι το πρώτο Κρατικό Αρχείο που ιδρύθηκε και λειτούργησε στο Νομό Λάρισας από το 1978. Ιδρύθηκε στην Αγιά αρχαιακή υπηρεσία με τον τίτλο « Μόνιμο Τοπικό Αρχείο Αγιάς» και τις λειτουργικές τους δαπάνες ανέλαβε ο Μορφωτικός Σύλλογος, ενώ η Κοινότητα Αγιάς ανέλαβε τη στέγαση του. Η πρώτη εγκατάσταση του Αρχείου έγινε σε οίκημα που δώρισε ο βουλευτής Καρδάρης Δημήτριος για να στεγαστεί η Κοινοτική Βιβλιοθήκη. Το 1991 μετονομάστηκε σε Γ.Α.Κ τοπικό Αρχείο Αγιάς και εντάχθηκε στο δίκτυο των περιφερειακών αρχείων. Επιπλέον, ήταν μια πρωτοβουλία και συστηματική εργασία του ιστορικού-εκπαιδευτικού Δημήτρη Αγραφιώτη, καθώς και αποτέλεσμα της ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης των κατοίκων για τη διάσωση των τεκμηρίων της ιστορίας της περιοχής. Στεγάζεται στο πρώην Δημοτικό Σχολείο Μεταξοχωρίου που το παραχώρησε ο Δήμος

Αγιάς το 2001 για τη μόνιμη στέγαση του και διαθέτει πλούσια βιβλιοθήκη και συλλογή ψηφιοποιημένη σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο, καθώς και αναγνωστήριο. Στο Αρχείο Αγιάς φυλάσσονται ιστορικά έγγραφα, σημαντικά δημόσια και ιδιωτικά αρχεία, συλλογές, φωτογραφίες και παλαιύτυπα, που χρονολογούνται από τον 18^ο αιώνα και περιέχουν στοιχεία για την Αγιά και την ευρύτερη περιοχή. Πολύ σημαντική είναι η αξιοποίηση του αρχειακού υλικού στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αναλαμβάνει δραστηριότητες που αφορούν σε εκπαιδευτικά προγράμματα που προάγουν τη διερευνητική στάση απέναντι στη γνώση, καθώς και τη συνεργασία. Εκπαιδευτικά προγράμματα όπως, “Το Αρχείο πάει στη Βουλή” , “Μετάξι, Μεταξοχώρι, παραδοσιακός οικισμός” , “Το παλιό σχολείο”, “Τα πρόσωπα μιλούν” (gak-agias.lar.sch.gr).

Στο πλαίσιο αυτής της εργασίας επιχειρείται η διερεύνηση των απόψεων μιας Εκπαιδευτικού Λυκείου της περιοχής Λάρισας σχετικά με τους σκοπούς εκπαιδευτικών επισκέψεων. Ο βασικός κορμός των ερωτήσεων και απαντήσεων παρουσιάζεται παρακάτω :

Γιατί επιλέξατε αυτήν την εκπαιδευτική επίσκεψη;

“Οι μαθητές-μαθήτριες γνωρίζουν βιωματικά την περιοχή και συμμετέχουν σε δραστηριότητες αναζητώντας βιβλιογραφικές πηγές και ερμηνεύοντας αυτές τις πηγές με τη βοήθεια της υπευθύνου των ΓΑΚ Αγιάς που βρίσκεται στο Μεταξοχώρι, ένα παραδοσιακό χωριό με πλούσια πολιτισμική παράδοση. Γνώρισαν την περιοχή μέσα από την αναζήτηση πηγών, υπήρξε αμεσότητα και γνωριμία με την παράδοση και σύνδεση του χθες με το σήμερα. Επιπλέον, περπάτησαν στα μονοπάτια και την πλατεία του χωριού και ήρθαν κοντά σε ένα πλούσιο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.”

Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικές επισκέψεις στην περιοχή μπορούν να τονώσουν την οικονομία της περιοχής;

“Ναι, καθώς τα παιδιά με τη βοήθεια τοπικών παραγόντων (Προέδρου Μεγαλοβρύσου), αφού ξεναγήθηκαν στο παλιό σχολείο του χωριού και στη γύρω περιοχή, σιτίστηκαν σε ένα κοινοτικό κατάστημα υγειονομικού ενδιαφέροντος με ένα μικρό αντίτιμο και γεύτηκαν τοπικά προϊόντα. Με αυτόν τον τρόπο η οικονομία της περιοχής ενισχύεται, αλλά όχι με μαζικού τύπου επίσκεψη-τουρισμό.”

Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικές επισκέψεις συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου και στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;

“Ναι απόλυτα, γιατί συντίθεται η εκπαίδευση με την παράδοση, την οικονομία, το φυσικό περιβάλλον και τη γαστρονομία. Εκτός από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο συμμετείχαν οι μαθητές/τριες, έμαθαν το δρόμο του μεταξιού, ξεναγήθηκαν σε δύο χωριά της ευρύτερης περιοχής, περπάτησαν σε χαραγμένο μονοπάτι από Μεγαλόβρυσο στην Αγιά με την καθοδήγηση της υπευθύνου των ΓΑΚ, γνώρισαν πως ζούσαν πριν από πενήντα χρόνια παιδιά της ηλικίας τους και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν στις μετακινήσεις τους, δοκίμασαν τη γαστρονομία της περιοχής και γνώρισαν έναν τόπο που είναι κοντά στην πόλη που ζουν και δεν τον γνώριζαν. Πιστεύω ότι τέτοιου είδους δράσεις πρέπει να αναδεικνύονται και σίγουρα είναι προς την κατεύθυνση της επίτευξης της βιώσιμης ανάπτυξης.”

Μια ειδική μορφή τουρισμού είναι ο εκπαιδευτικός τουρισμός που είναι το ταξίδι με το κίνητρο την εκπαίδευση (όπως εκπαιδευτικές επισκέψεις) ή την επιστήμη (έρευνες, επιστημονικές ανταλλαγές κ.α.). Η σχέση εκπαίδευσης και τουρισμού υπάρχει από πολύ παλιά και οι δραστηριότητες σχετίζονται με το αντικείμενο της εκπαίδευσης που μπορεί να είναι πολιτιστικό, περιηγητικό ή περιβαλλοντικό (Βανετσανοπούλου, 2006:144-145 και Κοκκώσης κ.α. , 2020). Η εκπαιδευτική επίσκεψη στα Γ.Α.Κ Αγιάς συνδυάζει σύμφωνα με τα προαναφερόμενα όλα αυτά τα αντικείμενα. Επομένως, ένας σημαντικός τουριστικός πόρος της περιοχής είναι τα Γενικά Αρχεία του Κράτους Αγιάς, που συμβάλλει στην ανάδειξη της περιοχής και των πολιτισμικών και φυσικών χαρακτηριστικών της.

Τέλος, μια ειδική και εναλλακτική μορφή τουρισμού είναι ο τουρισμός αθλητικών-περιηγητικών δραστηριοτήτων υπαίθρου με κυρίαρχο χαρακτήρα την άθληση. Ο ποδηλατικός τουρισμός ανήκει σε αυτή την κατηγορία δραστηριοτήτων που έχουν ως κύριο γνώρισμα τους τη βιώσιμη ανάπτυξη με βασικό κίνητρο τη φύση, την ύπαιθρο και την άθληση και τη μετατροπή του παραδοσιακού τουρίστα σε ενεργό χρήστη της τουριστικής εμπειρίας (Κουθούρης, 2009:40).

Η συνέντευξη με μέλος του Ποδηλατικού Συλλόγου Λάρισας, αναδεικνύει τα προαναφερόμενα σχετικά με την ειδική μορφή τουρισμού, που είναι ο ποδηλατικός τουρισμός. Οι ερωτήσεις και απαντήσεις παρουσιάζονται παρακάτω;

-Η περιοχή του Δήμου Αγιάς προσφέρεται για ποδηλασία; Ποιες διαδρομές πραγματοποιείτε;

“Ναι, έχει μοναδικές ορεινές διαδρομές στην Ανατολή, Σπηλιά, Μεγαλόβρυσο, Σκήτη, Σκλήθρο, αλλά και διαδρομές «με θέα το Αιγαίο», παραθαλάσσιες από τη Βελίκα μέχρι το Στόμιο. Συχνά, στον ελεύθερο χρόνο μας επιλέγουμε αυτές τις διαδρομές, γιατί μας δίνεται η δυνατότητα της άθλησης σε ένα μοναδικό φυσικό περιβάλλον, με ανάβαση και κατάβαση, στοιχεία που αναζητά ένας ποδηλάτης για την υλοποίηση των ενδιαφερόντων του.”

- Συνεργάζεται ο Ποδηλατικός Σύλλογος με τη Δημοτική Αρχή του Δήμου Αγιάς;

Ναι, είναι στους στόχους του συλλόγου η συνεργασία με Δήμους. Πριν την πανδημία είχαν γίνει και ποδηλατικοί αγώνες στην περιοχή σε συνεργασία με τη Δημοτική Αρχή. Ακόμη, στην Ανατολή υπάρχουν ποδηλάτες, που είναι μέλη του συλλόγου μας.

- Πόσο η ποδηλασία συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;

“Η ποδηλασία είναι μια δραστηριότητά που μας φέρνει κοντά στη φύση, δε ρυπαίνει και οι ποδηλάτες έχουν μια μεγάλη ευαισθητοποίηση σε ζητήματα περιβάλλοντος. Η ποδηλασία είναι μια ήπια μορφή άθλησης που μας βοηθά να γνωρίσουμε τόπους, αλλά και ανθρώπους αυτών των τόπων. Προάγεται η συνεργασία, όχι μόνο με τα μέλη του ποδηλατικού συλλόγου, αλλά και με τους ντόπιους κατοίκους των περιοχών που επισκεπτόμαστε. Ακόμη, νομίζω, ότι συμβάλουμε και στην ενδυνάμωση της οικονομίας της περιοχής του προορισμού μας.”

Από τη διερεύνηση των απόψεων και στάσεων όλων όσων συμμετείχαν σε αυτή την έρευνα διαπιστώνεται ότι η περιοχή του Δήμου Αγιάς έχει ένα πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής είναι αργή, όμως υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες για ανάπτυξη προς την κατεύθυνση της επίτευξης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Τονίζεται η συνεργασία Δημοτικής Αρχής φορέων και επιχειρήσεων σε όλους τους τομείς, γεγονός που προσδίδει προστιθέμενη αξία στην περιοχή και συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

Η επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης της Ατζέντας 2030 αποτελεί ένα μεγάλο στοίχημα για τους ανθρώπους και τον πλανήτη για την επίτευξη της κοινωνικής ευημερίας και της δίκαιης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Η επίτευξη αυτών των στόχων καθίσταται δυσκολότερη σε περιβάλλοντα διαρκώς μεταβαλλόμενα λόγω της ενεργειακής κρίσης, της κλιματικής αλλαγής και κρίσης , της πανδημίας , αλλά και των χρήσεων της τεχνητής νοημοσύνης.

Στην παρούσα εργασία έγινε μια παρουσίαση και κριτική ανάλυση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης με επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας και αναδείχθηκε ο τουρισμός ως βασικός κλάδος για την επίτευξη αυτών των στόχων, καθώς επηρεάζεται και επηρεάζει, είτε άμεσα, είτε έμμεσα αυτούς τους παγκόσμιους στόχους. Ο τουρισμός, όπως αναλύθηκε στην εργασία, αποτελεί έναν από τους πιο δυναμικούς και περισσότερο αναπτυσσόμενους τομείς της οικονομίας και συμβάλλει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των τουριστικών περιοχών. Η τουριστική ανάπτυξη σε έναν τόπο έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην οικονομία του τόπου, γιατί συνδέεται με άλλους κλάδους και άλλες οικονομικές δραστηριότητες (γεωργία, μεταφορές, εμπόριο, κατασκευές).

Μετά την επισκόπηση βιβλιογραφικών πηγών, σχετικά με τον τουρισμό και την τουριστική ανάπτυξη , πραγματοποιήθηκε έρευνα με την τεχνική των συνεντεύξεων για την περιοχή μελέτης, που είναι ο Δήμος Αγίας Λάρισας. Η περιοχή μελέτης περιλαμβάνει τέσσερις δημοτικές ενότητες και είναι παραλιακός Δήμος με ακτογραμμή 36 χλμ. Επιπλέον, περιλαμβάνει τον Κίσαβο με τα δάση και τις μονές του, το Μαυροβούνι με το δημόσιο δάσος Πολυδενδρίου 35.000 στρεμμάτων(πρώην βασιλικό κτήμα), τον υδροβιότοπο του Δέλτα του Πηνειού, μέρος του αισθητικού άλσους της κοιλάδας των Τεμπών, που αποτελούν προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 με σπάνια είδη φυτών και πλούσια πανίδα. Ο φυσικός πλούτος της περιοχής συμπληρώνεται από καταρράκτες, πηγές με θερμά και κρύα νερά, ρέματα και λίμνες.

Από την ανάλυση των συνεντεύξεων των εμπλεκόμενων στην έρευνα αναδείχθηκε ο πλούτος του φυσικού περιβάλλοντος και των πολιτισμικών μνημείων της περιοχής, η ανθρωπογεωγραφία του ερευνώμενου τόπου, καθώς και η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής και η προοπτική ανάπτυξη της. Συμμετέχοντες στην έρευνα είναι ο

Αντιδήμαρχος Πολιτισμού-Τουρισμού Δήμου Αγιάς, ο Πρόεδρος του Δασικού Συνεταιρισμού Ομολίου Αγιάς, δύο Πρόεδροι καταστηματαρχών της περιοχής, ο Πρόεδρος ενοικιαζόμενων δωματίων Ν. Λάρισας, μια εκπαιδευτικός που υλοποίησε εκπαιδευτική επίσκεψη στην περιοχή και ένα μέλος του Ποδηλατικού Συλλόγου Λάρισας.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα επισήμαναν ότι το τουριστικό προϊόν της περιοχής είναι ευρύ, με μεγάλη ποικιλία ενδιαφερόντων και δράσεων, αλλά αναπτύσσεται με αργούς ρυθμούς. Συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, αλλά δεν αποτελεί ακόμη, τουριστικό προορισμό μεγάλης ζήτησης. Στην περιοχή δεν αναπτύχθηκε μαζικός τουρισμός με αποτέλεσμα η περιοχή να διατηρήσει την ταυτότητα της.

Η οικονομία της περιοχής στηριζόταν στον πρωτογενή τομέα-στα μήλα, στα κάστανα και στην κτηνοτροφία- και ο τουριστικός τομέας άργησε να αναπτυχθεί, γιατί δεν υπήρξε ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη(έλλειψη μεταφορικών οδικών δικτύων που συνδέουν τους κεντρικούς άξονες με την περιφέρεια).

Συνέπεια αυτού ήταν το μειωμένο ενδιαφέρον των επιχειρήσεων για επενδύσεις σε καταλύματα. Έτσι το τουριστικό προϊόν από την άποψη της προσφοράς ήταν περιορισμένο. Ακόμη, σύμφωνα με τις απόψεις των εμπλεκόμενων στην έρευνα τονίζεται ότι με δράσεις που προωθούν τον αγροτουρισμό, τον φυσιολατρικό τουρισμό, τον περιπατητικό τουρισμό, τον ποδηλατικό, τον εκπαιδευτικό, τον θρησκευτικό-πολιτιστικό, το birdwatching, τις δράσεις βουνού, το canoe, το kayak, τις επισκέψεις σε υγροβιότοπους της περιοχής, το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν δημιουργήθηκε και αναπτύσσεται προσδίδοντας μεγάλη υπεραξία στην περιοχή και συμβάλλοντας στη διερεύνηση της απασχόλησης του τοπικού πληθυσμού και την κοινωνική ενδυνάμωση. Έχει επιτευχθεί προγραμματισμός έργων και δράσεων προς την επίτευξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, όπως η δημιουργία θεματικού πάρκου με ποικιλία δράσεων στο Δημόσιο Δάσος Πολυδενδρίου με τη συνεργασία τοπικής αυτοδιοίκησης, επιχειρήσεων και Κράτους. Ήδη υπάρχουν επτά περιπατητικές διαδρομές στο δάσος και προγραμματίστηκε με ολιστική μελέτη από την πλευρά του Δήμου η διαχείριση και εμπλουτισμός του τοπικού προϊόντος που θα αναπτύσσεται σε όλη τη διάρκεια του έτους. Επομένως, όλοι οι συμμετέχοντες τονίζουν ότι ο προσανατολισμός για την περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή είναι οι ειδικές και εναλλακτικές

μορφές τουρισμού που συνδυάζονται με τις τοπικές ιδιαιτερότητες φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι όλοι οι φορείς συνεργάζονται και τονίζουν τη συνεργασία και την κοινωνική ευθύνη για την επίτευξη της τουριστικής ανάπτυξης. Βασικός στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης είναι η συνεργασία για την επίτευξη της κοινωνικής ευημερίας, στόχος που έχει επιτευχθεί στη διερευνώμενη περιοχή. Ενώ υπάρχουν συμμετοχικές διαδικασίες και συνεργασία μεταξύ φορέων της περιοχής, εκφράζεται η άποψη ότι δεν υπάρχει μεγάλη ανταπόκριση από την Κεντρική Διοίκηση για την Περιφερειακή ανάπτυξη της περιοχής μελέτης με στόχο τη μείωση των κοινωνικών και περιφερειακών ανισοτήτων που αποτελεί βασικό στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης.

Όπως επισημαίνεται από εμπλεκόμενους στην έρευνα το πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού αντιμετωπίζεται στην περιοχή με ένα μοντέλο ανάπτυξης που στηρίζεται σε ειδικές και εναλλακτικές μορφές(που αναλύθηκαν) και την προσέλκυση ενός επισκέπτη-τουρίστα που σέβεται τον τόπο, το περιβάλλον, τον πολιτισμό, την ανθρωπογεωγραφία του και είναι κοινωνικά υπεύθυνος. Όλα αυτά και η ορθολογική διαχείριση νερού, ενέργειας και απορριμμάτων για την οποία έγιναν βήματα στην περιοχή και αποτελούν προτεραιότητα όλων συνθέτουν την οικολογική βιωσιμότητα του τουρισμού και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής του ντόπιου πληθυσμού.

Επιπλέον, όπως επισημαίνεται από τους επιχειρηματίες, εμπλεκόμενους στην έρευνα, η δημιουργία διαύλων πληροφόρησης, με τη βοήθεια του διαδικτύου, των νέων τεχνολογιών και του ηλεκτρονικού επιχειρείν για τον τουρισμό, ενισχύει την ενημέρωση και προσέλκυση τουριστών, χωρίς μεσάζοντες. Με αυτόν τον τρόπο ο τουρίστας – επισκέπτης εξατομικεύει το ταξίδι – επίσκεψή του με βάση τις προτιμήσεις και τις ανάγκες του.

Συμπερασματικά, στην περιοχή του Δήμου Αγίας δεν έχει αναπτυχθεί μαζικός τουρισμός, γεγονός που αποτελεί πλεονέκτημα για την περιοχή, γιατί δεν αλλοιώθηκε η ταυτότητά της και η τουριστική ανάπτυξη είναι μεν αργή, αλλά ποιοτική. Η προοπτική περαιτέρω ανάπτυξή της στηρίζεται στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον και σε ήπιες παρεμβάσεις προσανατολισμένες στους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης.

Προτείνεται να διερευνηθεί από μελλοντικές έρευνες η ποιότητα του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος από την άποψη των τουριστών-επισκεπτών. Ακόμη, προτείνεται με τη συνέργεια Πανεπιστημίων, επιστημονικών φορέων, τοπικών φορέων και του Υπουργείου Τουρισμού να δημιουργηθεί Παρατηρητήριο Βιώσιμου Τουρισμού με στόχο την καταγραφή των τουριστικών μεγεθών της περιοχής και τη διαχρονική εξέλιξη τους για τον καθορισμό πολιτικών και δράσεων για τη βιωσιμότητα του τουρισμού στο πρότυπο του Παρατηρητηρίου Βιώσιμου Τουρισμού στο Αιγαίο (Σπιλάνης, 2017).

Τέλος, προτείνεται η παρακολούθηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής σε ένα τόπο και της ανάπτυξης του τουρισμού. Η ευπάθεια και ευαισθησία στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής συνδέεται με τις γεωγραφικές ιδιαιτερότητες μιας περιοχής, το φυσικό περιβάλλον, καθώς και την εξάρτηση της οικονομίας της από τον τουρισμό. Η διερεύνηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής προτείνεται, ώστε να υπάρξει προσαρμογή με δράσεις και πολιτικές, στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τόπου προορισμού για την ανάπτυξη του τουρισμού. (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2019 και Michailidou et., 2016).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ανδριώτης, Κ. (2008). *Αειφορία και Εναλλακτικός Τουρισμός: Αγροτουρισμός, Ορεινός Τουρισμός, Οικοτουρισμός, Πολιτιστικός Τουρισμός*. >Εκδόσεις Σταμούλης. Αθήνα.

Βαλάρη, Π. (2018). *Ανάδειξη του Φυσικού και Πολιτιστικού Τοπίου για την Ενίσχυση του Τουρισμού: Η περίπτωση της Βελίκας της ΠΕ Λάρισας*. ΠΜΣ: Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Βόλος.

Βενετσουνοπούλου, Μ. (2006). *Η κρατική συμβολή στον τουρισμό: εναλλακτικές μορφές τουρισμού*. Αθήνα: Interbooks.

Carson, R. (1962). *Silent Spring*. Houghton Mifflin. Boston.

Cohen L., Manion I. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, μτφ. Μητσοπούλου Χ., Φιλοπούλου Μ., εκδ. Μεταίχμιο. Αθήνα.

Colantonio, A. (2007). *Social sustainability: an exploratory analysis of its definition, assessment methods metrics and tools*. Corpus ID: 150614600 Available in: <https://www.semanticscholar.org/paper/Social-sustainability%3A-an-exploratory-analysis-of-Colantonio/c76e0aa3545daf6c2331637df57a652a73e7fc67>

Δεκλερής, Μ. (2003). *Ο Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος: Αρχές της Βιωσίμου Αναπτύξεως (Σεπτέμβριος 1995)*. Νόμος και Φύση. Διαθέσιμο στο:

<https://nomosphysis.org.gr/7010/o-dodekadeltos-tou-periballontos-arxes-tis-biosimou-anaptukseos-septembrios-1995>

ΔΗΜΟΣ ΑΓΙΑΣ. (2022). Ενημερωτική ιστοσελίδα Δήμου Αγίας. <https://www.dimosagias.gr/> [Τελευταία πρόσβαση 18/11/2022].

Δρόσος, Ν. Αρχιμανδρίτης. (2013). Διδακτορική διατριβή. «ΟΙ ΕΠΙΣΚΟΠΕΣ ΒΕΣΑΙΝΗΣ, ΧΑΡΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΡΙΑΣ: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ». Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Τομέας Αρχαίας, Ρωμαϊκής, Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Ιστορίας, ΑΠΘ. Θεσσαλονίκη. Διαθέσιμο στο: <https://ikee.lib.auth.gr/record/133699/files/GRI-2014-11745.pdf?version=1>

ΕΛΣΤΑΤ. (2011). Απογραφή πληθυσμού.

Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/cache/RCI/myregion/#?reg=BE10&ind=172_nama_10r_2gdp

Fayos Sola, E., Cooper, C. (2019). *The Future of Tourism: Innovation and Sustainability*. Springer. ISBN 978-3-319-89940-4

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2015). *Πως γίνεται μια Επιστημονική Εργασία; Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*. 2^η έκδοση, ISBN 978-960-586-077-6. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική ΑΕ.

Gossling, S. (2015). New performance indicators for water management in tourism, *Tourism Management* 4, pp.233-244

Hellenic Republic. (2018). *Voluntary national review on the implementation of the 2030 agenda for sustainable development*, Athens: National Printing House (Work number: 139/2018).

Ιντζεσίλογλου, Μ. (2010). Η αρχαία πόλη στη θέση Κάτω Πολυδένδρι Σκήτης, της επαρχίας Αγιάς, στο Νομό Λάρισας, στο Συλλογικό Έργο *Αναζητώντας την Αρχαία Μελίβοια*. Εκδόσεις Δήμου Μελιβοίας, σσ.27-63

Ίσαρη Φ., Πουρκός Μ. (2016). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. www.kallipos.gr ISBN:978-960-603-455-8

IUCN/UNEP/WWF. (1991). *Caring for the Earth. A Strategy for Sustainable Living*. Cland. Switzerland. Available in <https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/cfe-003.pdf>

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2019). *Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον*. Εκδόσεις Κριτική, 2^η έκδοση. Αθήνα. ISBN 978-960-586-251-0

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Κρίμπα Ε. (2020). *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού. Ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων Τουρισμού*. Εκδόσεις Κριτική, 2^η έκδοση. Αθήνα. ISBN 978-960-586-250-3

Κοκόσης, Ν. (2019). *Βιωσιμότητα των πόλεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό το πρίσμα της κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής ευημερίας*. ΠΜΣ: ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος. Διαθέσιμο στο: <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/50038/18794.pdf?sequence=1>

Koroneos, C. J., Rokos, D. (2012). Sustainable and Integrated Development - A Critical Analysis. *Sustainability - Open Access Journal*, 141-153. <https://doi.org/10.3390/su4010141> Available in: <https://www.mdpi.com/2071-1050/4/1/141>

Κουθούρης, Χ. (2009). *Υπαίθριες δραστηριότητες αναψυχή – ακραία αθλήματα: μάνατζμεντ υπηρεσιών , εκπαίδευση στελεχών*. Εκδόσεις Χριστοδουλίδης. Θεσσαλονίκη.

Λαμπρίδη, Μ. και Μέλλιου, Κ. (2015). Η γέννηση και εξέλιξη της Βιώσιμης Ανάπτυξης, στο Γ. Γονιάδης, & Μ. Λαμπρίδη (Επιμ.), *Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη* (σσ. 28-33). *International Hellenic University*. <https://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/eisagogi-sti-viosimi-anaptyxi.pdf>

Leonard J., Lickorish-Carson L., Jenkins. (2004). *Μια εισαγωγή στον τουρισμό*. Μτφ. Κιτίδη Κατερίνα, Εκδόσεις Κριτική, 1^η έκδοση. Αθήνα. ISBN 978-960-218-372-4

Μακρή Ι. (2019). *Agenda 2030: Στο δρόμο προς την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης και η πορεία της Ελλάδας. Εστιάζοντας στην ποιοτική εκπαίδευση και στην*

αξιοπρεπή εργασία & οικονομική ανάπτυξη. Ενημερωτικό Σημείωμα Σεπτέμβριος 2019. ΙΜΕ-ΓΕΣΕΒΕ. Αθήνα. Ανακτήθηκε 20 Ιανουαρίου 2022.

Meadows Donella H., Meadows Dennis I., Randers Jorgen , Behrens III William W. (1974). *The limits to growth. A report for the Club of Rome's*. Project on the Predicament of Mankind. New York. Universe Books.

Michailidou, A.V., Vlachokostas, C, Mousiopoulos, N. (2013). Interaction between climate change and the tourism sector. Multiple-criteria decision analysis to assess mitigation and adaptation option in tourism areas, *Tourism Management* 5, pp.1-12.

Μουσιόπουλος, Ν., Ντζιαχρήστος, Λ., Σλίνη Θ. (2015). *Τεχνική Προστασίας Περιβάλλοντος – Αρχές Αειφορίας*. Σ.Ε.Α.Β. Ε.Μ.Π. Αθήνα. ISBN: 978-960-603-107-6. Διαθέσιμο στο: www.Kallipos.gr

OECD, (2001). Available in: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/759491468765030766/pdf/multi-page.pdf>

Παλαιολόγος, Γ. (2014). Πρόσωπα Amartya Sen: *Η Ελλάδα χρειάζεται μεταρρυθμίσεις, αλλά ...* Καθημερινή , 31/8/2014.

Παπαπαύλου - Ιωακειμίδου, Στ. (2003). Διδακτορική διατριβή. «*Μεθοδολογική προσέγγιση για την τουριστική ανάπτυξη παραθαλασσίων περιοχών*». Σχολή Πολυτεχνική, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, Τομέας Μεταφορών, Συγκοινωνιακής Υποδομής, Διαχείρισης Έργων και Ανάπτυξης, ΑΠΘ. DOI: 10.12681/eadd14667 Διαθέσιμο στο: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/14667>

Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., Woelm F. (2020). The Sustainable Development Goals and COVID-19. *Sustainable Development Report 2020*. Cambridge University Press, 2020 510 p.

Σδρόλια, Στ. (2013α). *Το Όρος των Κελλίων- The Mountain of Cells*. 7^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Λάρισα

Σδρόλια, Στ. (2013β). *ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΜΕΛΙΒΟΙΑΣ Βελίκα Αγιάς- THE CASTLE OF MEVOIA Velika Agia*. 7^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Λάρισα.

Σπιλάνης, Γ. (2008). *Περιφερειακός Οικονομικός Σχεδιασμός Και Περιβάλλον*. Εκδόσεις Επίκεντρο Α.Ε. Θεσσαλονίκη.

Σπιλάνης, Ι. (2017). Παρατηρητήριο βιώσιμου τουρισμού: Η περίπτωση του παρατηρητηρίου του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού στο Αιγαίο. Στο Τσάρτας, Π. & Λύτρας, Π. (επιμ.). *Τουρισμός, τουριστική ανάπτυξη: συμβολές Ελλήνων επιστημόνων*. Εκδόσεις Παπαζήση, σσ.2015-224. Αθήνα.

Su, Z., Aaron, J.R., McDowell, W.C., & Lu, D.D. (2019). Sustainable Synergies Between the Cultural and Tourism Industries: An Efficiency Evaluation Perspective. *Sustainability*, 11, 6607. doi:10.3390/su11236607

Σωτηριάδης, Μ., Φαρσάρη, Ι. (2009). (επιμ.), *Εναλλακτικές και Ειδικές Μορφές Τουρισμού: σχεδιασμός, management και marketing*. Αθήνα: Interbooks.

Τράντας, Ν. (2021). Αξιολόγηση της πορείας υλοποίησης των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης: προς ένα πιο ενημερωμένο και πολιτικό περιεχόμενο. *Επιθεώρηση Ελληνικής Εταιρείας Αξιολόγησης*. Τεύχος 8, Ιούνιος 2021.

Τσάρτας, Π. (1996). *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*. σσ.365-381. Εκδόσεις Εξάντας. Αθήνα.

Τσάρτας, Π. (2010). *Ελληνική τουριστική ανάπτυξη: Χαρακτηριστικά, Διευκρινήσεις, προτάσεις*. Εκδόσεις Κριτική. Αθήνα.

2030 Agenda for Sustainable Development and the Sustainable Development Goals (SDGs). Available in: <https://www.unwto.org/tourism4sdgs>

Thing org. Glossary. (2022). Three pillars of Sustainability Available in: <https://www.thwink.org/sustain/glossary/ThreePillarsOfSustainability.htm>

World Tourism Organization and United Nations Development Programme (2015). *Tourism and the Sustainable Development Goals*, UNWTO, Madrid, Spain.

World Tourism Organization and United Nations Development Programme (2017). *Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030, Highlights*. UNWTO, Madrid DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284419340>

United Nations Environment Program (UNEP), Mediterranean Action Plan and M.C. for S. D. (2005). *Dossier on Tourism and Sustainable Development in the Mediterranean*. Athens. Greece.

UNWTO . <https://www.unwto.org/sustainable-development>

Διαδικτυακές πηγές

Δάσος Πολυδενδρίου, Δήμος Αγιάς ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση στις 11/11/2022: <http://www.dimosagias.gr/fusi-peribalon/item/161-dasos-polidendriou.html>

Δήμος Αγιάς. Κάστανο Μπύρα. ανακτήθηκε στις 10/5/2023 από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.choraagia.gr/2023/02/01/i-parousiasi-tis-loches-i-chora-agia-itan-ekei-kai-dinei-olo-to-reportaz-fotovinteo>

Δήμος Αγιάς, Οικονομία -Γεωργία ανακτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση στις 11/5/2023: <https://www.dimosagias.gr/economy/georgia/>

Μαυροβούνι, Ορνιθολογική Εταιρεία ανακτήθηκε στις 6/11/2022 από την ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.ornithologiki.gr/page_iba.php?aID=60

Ν. 3937/2011 (ΦΕΚ Α' 60), « Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις»,
ανακτήθηκε στις 10/11/2022 από την ηλεκτρονική διεύθυνση:
https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/126877/nomos-3937-2011

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑΤΑ: ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ ΙΧΘΥΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΝΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ – ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
Δ.Π.Μ.Σ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Αξιότιμε κ. Αντιδήμαρχε Τουρισμού-Πολιτισμού Δήμου Αγιάς

Ονομάζομαι Κομπογιαννοπούλου Μαρία-Βασιλική, σπούδασα Περιβαλλοντικές Επιστήμες στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου και από το Ακαδημαϊκό έτος 2021-22 είμαι Μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση για την Αειφορία και το Περιβάλλον» των Τμημάτων Γεωπονίας, Ιχθυολογίας και Υδάτινου Περιβάλλοντος και Παιδαγωγικού Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Ολοκλήρωσα τις μεταπτυχιακές σπουδές από την άποψη των μαθημάτων και αυτήν την περίοδο βρίσκομαι στο στάδιο της εκπόνησης της Διπλωματικής εργασίας μου, με στόχο την περάτωση των σπουδών μου.

Στο πλαίσιο της εκπόνησης της Διπλωματικής εργασίας μου με θέμα: **«Η σύνδεση του τουρισμού με τους 17 στόχους του ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη στην ελληνική κοινωνία και οικονομία: η περίπτωση του Δήμου Αγιάς της Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας»**, η συμμετοχή σας στην έρευνά μου είναι πολύ σημαντική.

Σκοπός της έρευνας είναι η παρουσίαση του πλαισίου αξιολόγησης της πορείας υλοποίησης των 17 ΣΒΑ του ΟΗΕ στην ελληνική πραγματικότητα, η διερεύνηση των θετικών επιπτώσεων του τουρισμού στον τόπο προορισμού και του τρόπου με τον οποίο ο τουρισμός δύναται να συμβάλει στην υλοποίηση των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης στην περίπτωση του Δήμου Αγιάς της Περιφερειακής Ενότητας Λάρισας.

Για το σκοπό αυτό έχω καταρτίσει μια σειρά ερωτήσεων και σας παρακαλώ να απαντήσετε με ειλικρίνεια στο πλαίσιο συνέντευξης, την οποία θα μαγνητοφωνήσω για να αποτυπωθούν με ακρίβεια οι απαντήσεις σας. Οι απόψεις σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για ερευνητικούς σκοπούς. Η έρευνα αυτή δε θα ήταν δυνατή χωρίς τη δική σας διάθεση για συνεργασία, για την οποία σας **ευχαριστώ θερμά** εκ των προτέρων.

Η ερευνήτρια-φοιτήτρια

Κομπογιαννοπούλου Μαρία-Βασιλική

Συνέντευξη με τον Αντιδήμαρχο Τουρισμού- Πολιτισμού Δήμου Αγιάς Λάρισας

1. Πόσο, σε ποιο βαθμό αναπτύσσεται ο τουρισμός στην περιοχή του Δήμου Αγιάς;

Ο τουρισμός στο Δήμο Αγιάς αναπτύσσεται με αργά βήματα και στόχος είναι να γίνει σύνδεση του με το αγροτικό προϊόν.

2. Ποιες μορφές τουρισμού αναπτύσσονται στην περιοχή του Δήμου Αγιάς;

Η πρώτη μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται στο Δήμο Αγιάς είναι ο αγροτουρισμός, καθώς αξιοποιείται ο πρωτογενής τομέας και υπάρχει σαν ζήτηση και τάση στην αγορά και η δεύτερη μορφή τουρισμού είναι ο φυσιολατρικός τουρισμός, διότι υπάρχει αναλλοίωτος φυσικός πλούτος και διατηρείται, γιατί δεν αναπτύχθηκε στην περιοχή μαζικός τουρισμός που θα μπορούσε να αλλοιώσει το φυσικό περιβάλλον.

3. Ποια είναι τα σημεία αναφοράς-περιοχές για την προσέλκυση τουριστών στο Δήμο Αγιάς; Ποια θεωρείτε δυνατά σημεία της περιοχής και ποια είναι λιγότερο δυνατά;

Τα δυνατά σημεία αναφοράς είναι τα προϊόντα του πρωτογενή τομέα όπως το μήλο, το κεράσι και το κάστανο που συντελούν στη διατροφή και είναι κομμάτι του τουρισμού και πιο συγκεκριμένα του γαστρονομικού τουρισμού. Επιπλέον, η αναλλοίωτη φύση είναι ένα από τα δυνατά σημεία με περιπατητικές και ποδηλατικές διαδρομές, birdwatching και σημεία ενδιαφέροντος, όπως το Δέλτα του Πηνειού, η κορυφή του Κισσάβου, το Κτήμα Πολυδενδρίου και το όρος των Κελλίων με τις πολλές μονές το οποίο έχει μεγάλη ιστορική, πολιτιστική και αρχιτεκτονική αξία.

Τα αδύνατα σημεία είναι ότι βρισκόμαστε σε μια μεταβατική περίοδο που απαιτείται η εκπαίδευση των πολιτών και του ανθρώπινου δυναμικού. Το μεγάλο ζητούμενο είναι το πως και με ποιον τρόπο θα το πετύχουμε, ώστε να ξεπεράσουμε τυχόν αδυναμίες.

4. Ποια είναι η σχέση της Δημοτικής Αρχής με τις τουριστικές επιχειρήσεις της περιοχής; Συνεργάζεστε και σε ποιους τομείς;

Υπάρχει αγαστή σχέση με τις τουριστικές επιχειρήσεις της περιοχής και οι δράσεις γίνονται από κοινού με συνεχή συνεργασία.

5. Η τουριστική ανάπτυξη του Δήμου Αγιάς μπορεί να συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;

Ναι, διότι το μοντέλο του αγροτουρισμού και του φυσιολατρικού τουρισμού και της δημιουργίας θεματικού πάρκου είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη βιώσιμη ανάπτυξη. Προτείνουμε τη μη αλλοίωση του περιβάλλοντος, την αυθεντικότητα και είμαστε τυχεροί, γιατί στην περιοχή δεν αναπτύχθηκε ο μαζικός τουρισμός. Με παρεμβάσεις χαμηλού κόστους μπορούμε να προωθήσουμε το μοντέλο που οραματιζόμαστε.

6. Πως και πόσο η τουριστική δραστηριότητα συνέβαλε στην ανάπτυξη της περιοχής του Δήμου σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο; Η περιοχή διατήρησε την ταυτότητά της;

Ναι, συνέβαλε και υπάρχει αναγκαιότητα ώστε να συμβάλλει στην οικονομία, διότι ο αγροτικός τομέας φαίνεται να βρίσκεται σε μειονεκτική θέση και γι' αυτό το λόγο η σύνθεση του μοντέλου του αγροτουρισμού, της γαστρονομίας, του φυσικού περιβάλλοντος και των πολιτισμικών μνημείων έχει ως στόχο να αναπτύξει το Δήμο της Αγιάς περαιτέρω και οικονομικά αλλά και κοινωνικά. Ναι, η περιοχή, όπως προανέφερα, διατήρησε την ταυτότητά της και αυτό προσπαθούμε να το αναδείξουμε εναρμονιζόμενοι με τις καινούργιες τάσεις στην ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος προς την κατεύθυνση της βιωσιμότητας.

7. Υπάρχει συνεργασία μεταξύ Δημοτικής Αρχής, Περιφέρειας Θεσσαλίας και Υπουργείου Τουρισμού με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη;

Η συνεργασία δεν έχει γίνει κατορθωτή, διότι η βιωσιμότητα των επιχειρήσεων λειτουργεί δυσανάλογα με την ευχαρίστηση των πελατών. Η πρόταση είναι να υπάρξει ισόποσα και ισόνομα Περιφερειακή και Πράσινη ανάπτυξη. Δεν υπάρχει μέγιστη ανταπόκριση από τη μεριά του Υπουργείου, αλλά γίνονται

προσπάθειες με γρήγορα βήματα με την ανταπόκριση της Περιφέρειας. Στη Θεσσαλία δεν έχουμε πράσινη ανάπτυξη, ενώ υπάρχει αυτή η δυνατότητα. Δεν έχουμε κάνει κοστολόγηση αυτής της μετάβασης. Επιδιώκουμε να αποφύγουμε τα λάθη του παρελθόντος, όπου μικρομεσαίες επιχειρήσεις αλλάζουν χέρια και μεγάλα funds έχουν τον έλεγχο. Αυτό είναι αρνητικό για τις τοπικές κοινωνίες. Προτείνουμε, λοιπόν, ισόνομη Περιφερειακή ανάπτυξη με παρεμβάσεις χαμηλού κόστους με πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, π.χ. αξιοποίηση του Δημοσίου Δάσους του Πολυδενδρίου και των πρώην βασιλικών κτημάτων, για τα οποία έχουμε ολιστική και ολοκληρωμένη πρόταση.

8. Ποιες προτεραιότητες-σημεία βελτίωσης θέλετε να επισημάνετε για την ανάδειξη της περιοχής του Δήμου Αγιάς, ως τουριστικό προορισμό και την προσέλκυση τουριστών-επισκεπτών;

Ένα σημαντικό σημείο βελτίωσης είναι η καθαριότητα, η οποία θα πρέπει να διατηρείται στην περιοχή, έτσι ώστε να υπάρχει ποιότητα ζωής. Επιπλέον, η διαχείριση της ενέργειας, όπως για παράδειγμα η ανακύκλωση και η διαχείριση του νερού. Έχουμε κάνει πολλά βήματα, αλλά απαιτείται να προχωρήσουμε περισσότερο. Ακόμη, προτεραιότητά μας είναι η ανάπτυξη ενός ποιοτικού τουρισμού, δηλαδή οι τουρίστες να εκτιμούν το περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται και να μετακινούνται με σεβασμό. Στόχευσή μας είναι η εκπαίδευση και του τουρίστα-επισκέπτη και του ντόπιου κατοίκου της περιοχής με στόχο να μην αλλοιωθεί η ανθρωπογεωγραφία του τόπου. Με τη συνεργασία όλοι μαζί μπορούμε να πετύχουμε τους στόχους μας.

9. Μπορεί το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν της περιοχής να αναπτύσσεται σε όλη τη διάρκεια του έτους, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού;

Ναι μπορεί, αν επιτευχθεί το μοντέλο της προσέλκυσης του ποιοτικού τουρίστα και αν συνεργαστούν όλοι οι φορείς. Το μοντέλο που επιδιώκουμε δεν είναι το μοντέλο του τουρίστα που επισκέπτεται την περιοχή για τα τρία “s”, ήλιος, θάλασσα και ακτές, δηλαδή του τουρίστα που επιθυμεί το μαζικό τύπο τουρισμού, αλλά το μοντέλο του υπεύθυνου τουρίστα που σέβεται τον τόπο,

την ανθρωπογεωγραφία της περιοχής, τον πολιτισμό και το περιβάλλον. Με την προσέλκυση αυτού του τουρίστα επιτυγχάνεται η μέγιστη δυνατή διάρκεια του τουρισμού σε όλο το έτος και αντιμετωπίζεται το πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΟΥ ΔΑΣΙΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ ΟΜΟΛΙΟΥ

1.Ο Δασικός Συνεταιρισμός Ομολίου συμβάλλει στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης; Με ποιον τρόπο;

- Ο Δασικός Συνεταιρισμός Ομολίου βρίσκεται στο δέλτα Πηνειού, σε μια αγροτική, δυναμικά αναπτυσσόμενη περιοχή με αποδοτικές καλλιέργειες.
- Ο Συνεταιρισμός μας διαχειρίζεται το ιδιόκτητο δάσος Ομολίου στον Κίσαβο έκτασης 14.000 στρεμμάτων και περιλαμβάνεται στο δίκτυο NATURA 2000.
- Εντός της έκτασης βρίσκεται αρχαιολογικός χώρος, οι εγκαταστάσεις του θεάτρου Τεμπών, η λειτουργία γεφυροπλάστιγγας, καθώς και σειρά αποθηκών, με σημαντική συμβολή στη απασχόληση και τα έσοδα των κατοίκων Ομολίου.
- Με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ Θεσσαλίας 2014-2020 μετά από πρόταση του Δήμου Αγιάς και σε συνεργασία του Δασικού Συνεταιρισμού Ομολίου δημιουργείται Κέντρο Πληροφόρησης για την Κοιλάδα των Τεμπών στο χώρο των εγκαταστάσεων του Θεάτρου Τεμπών στο παλαιό εγκαταλελειμμένο λατομείο Ομολίου με χρηματοδότηση από την Περιφέρεια Θεσσαλίας. Ο Περιφερειάρχης Θεσσαλίας υπέγραψε την ένταξη του έργου, συνολικού προϋπολογισμού 250.000 ευρώ, στο ΕΣΠΑ Θεσσαλίας 2014 -2020. Το έργο αφορά στη διαμόρφωση και λειτουργία ενός εκθεσιακού χώρου που με σύγχρονο ψηφιακό, διαδραστικό και ψυχαγωγικό τρόπο θα προσφέρει ενημέρωση πολιτών/φορέων/σχολείων και θα παρέχει εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον και τις προστατευόμενες περιοχές. Το κτίριο που θα «φιλοξενήσει» το Κέντρο Πληροφόρησης Κοιλάδας Τεμπών είναι το αποκατεστημένο παλαιό εγκαταλελειμμένο λατομείο στη θέση «Αλεπότρυπα» της Κοινότητας Ομολίου.
- Το νέο ΔΣ φιλοδοξεί να αναπτύξει αμοιβαία επωφελείς συνεργασίες με το Δήμο Αγιάς, με φορείς, πανεπιστήμια, εταιρίες οι οποίες ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στη περιοχή.
- Με περιορισμένους πόρους και μέσα προσπαθούμε να δημιουργήσουμε ένα πρότυπο οργανισμό διαχείρισης του δάσους, αναπτύσσοντας

συνεργασίες με εξειδικευμένους φορείς και επιστήμονες που ενδιαφέρονται για την προστασία και βιώσιμη διαχείριση του δάσους.

2. Πόσο συνέβαλε ο Δασικός Συνεταιρισμός στην ανάπτυξη της περιοχής σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο; Η περιοχή διατήρησε την ταυτότητά της;

- α) αναθέσαμε (12/22) σε ομάδα δασολόγων Διαχειριστική Μελέτη του δάσους 2023-2032. Η Διαχειριστική Μελέτη βρίσκεται σε αρχικό στάδιο συγκέντρωσης στοιχείων στο έδαφος στην οποία θα συμπεριληφθούν προδιαγραφές και δράσεις Αειφορικής Διαχείρισης του Δάσους.
- β) Εξελίσσεται η τοπογράφιση της έκτασης σε ψηφιακή μορφή, ώστε οι χάρτες που θα προκύψουν να μπορούν να αξιοποιηθούν και σε άλλες δράσεις με στόχο την ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.
- γ) Υλοτομήσαμε προσβεβλημένα πλατάνια τα οποία είχαν προσβληθεί από την ασθένεια του μεταχρωματικού έλκους, με συνεργασία του δασαρχείου και εξειδικευμένη εταιρία επεξεργασίας ξύλου. Η μόλυνση των πλατάνων με το μεταχρωματικού έλκος αποτελεί σημαντική απειλή για το σύνολο του πλατανόδασους των Τεμπών.
- δ) Την ΔΙΕΘΝΗ ΗΜΕΡΑ ΒΟΥΝΟΥ με τη συνεργασία του Δήμου Αγιάς πραγματοποιήθηκε περιπατητική διαδρομή στις παρυφές του Κισσάβου, εντός του Δάσους Ομολίου με σκοπό οι συμμετέχοντες να γνωρίσουν το βουνό, το δάσος και να ευαισθητοποιηθούν στην προστασία του περιβάλλοντος.

3. Θεωρείτε ότι η περιοχή του Ομολίου-Στομίου αποτελεί σημαντικό πολιτισμικό σημείο αναφοράς της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Αγιάς;

Έχουν προγραμματιστεί πολιτιστικές εκδηλώσεις, διοργανώνονται το 2023 με τη στήριξη της Περιφέρειας Θεσσαλίας, σε συνεργασία με Συλλόγους, το Δήμο Αγιάς και φορείς. Το πρόγραμμα των εκδηλώσεων έχει ως εξής:

1. **«Γιορτή Περιβάλλοντος» στον Πηνειό ποταμό,** στις 10 - 11 Ιουνίου 2023 (Π.Ε. Λάρισας, Σύλλογος Ερασιτεχνών Αλιέων Κάτω Ολύμπου)

2. «**22η Γιορτή Παραδοσιακής Πίτας**» στο Πυργετό, στις 22 Ιουλίου 2023 (Π.Ε. Λάρισα, Μορφωτικός Σύλλογος Πυργετού)
3. «**Γιορτή Καλαμποκιού και Ακτινιδίου**» στις 22 Ιουλίου 2023 στο Ομόλιο (Π.Ε. Λάρισα, ο Δήμος Αγιάς, Κοινωφελής Επιχείρηση «ΚΑΛΥΨΩ»)
4. «**Κόκκινη Βραδιά**» στις 22 Ιουλίου 2023 στο Κόκκινο Νερό (Π.Ε. Λάρισα, Δήμος Αγιάς - Κοινωφελής Επιχείρηση «ΚΑΛΥΨΩ»)
5. Φεστιβάλ **Με Θέα το Αιγαίο** στα παράλια του νομού Λάρισα (Αγιοκάμπος, Βελίκα, Στόμιο, Σκλήθρο, Ομόλιο, Αλεξανδρινή, Μεσάγγαλα, Καστρί Λουτρό, Σκήτη, Αιγάνη, Σκλήθρο, Στόμιο κ.α.) το τελευταίο Σαββατοκύριακο του Ιουλίου 2023 (Π.Ε. Λάρισα, Δήμος Αγιάς, Δήμος Τεμπών)
6. «**Γιορτή ψαράδων**» στα Μεσάγγαλα στις 29 Ιουλίου (Περιφερειακή Ενότητα Λάρισα, Σύλλογος Ερασιτεχνών Αλιέων Κάτω Ολύμπου)

4. Ποια είναι η σχέση του Δασικού Συνεταιρισμού με τη Δημοτική Αρχή; Συνεργάζεστε και σε ποιους τομείς;

Ο Δασικός Συνεταιρισμός συνεργάζεται με το Δήμο Αγιάς σε δράσεις Πολιτιστικές, στο προγραμματισμό έργων υποδομής και σε θέματα εξυπηρέτησης των κατοίκων.

5. Συνεργάζεστε με φορείς-συλλόγους που δραστηριοποιούνται στον τομέα του τουρισμού;

ΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΙΟΥ ΕΙΝΑΙ:

- Μ.Ε.Σ. Συκουρίου με δυο χορευτικά τμήματα εφήβων και ενηλίκων,
- Σύλλογος Γυναικών Δήμου Νέσσωνα με μεικτό χορευτικό τμήμα,
- Εκπολιτιστικός Σύλλογος Πυργετού με χορευτικό τμήμα ενηλίκων,
- Σύλλογος Γυναικών Ραψάνης με χορευτικό τμήμα ενηλίκων, Μ.Ε.Σ. Όσσιας με χορευτικό τμήμα γυναικών,
- Μ.Ε.Σ. Παραποτάμου «Ο Προφήτης Ηλίας» με χορευτικό τμήμα γυναικών,
- Εξωραϊστικός Σύλλογος Πουρναρίου με μεικτό χορευτικό τμήμα,
- Κοινή Δράση Μακρυχωριτών με χορευτικό τμήμα εφήβων,
- Μ.Ε.Σ. Καλοχωρίου με μεικτό χορευτικό τμήμα ενηλίκων,
- Πολιτιστικός Σύλλογος Καλλιπεύκης
- «ΜΕ.Σ.Α.Κ» με μεικτό χορευτικό τμήμα ενηλίκων,
- Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ελάτειας με χορευτικό τμήμα γυναικών,
- Λαογραφικό Μουσείο – Μορφωτικός Σύλλογος Γόννων με μεικτό χορευτικό τμήμα,

- Μανιάρειος Σχολή Αμπελακίων με μεικτό εφηβικό χορευτικό τμήμα,
- Συνεταιρισμός Γυναικών Γόννων,
- Σύλλογος Γυναικών Δήμου Νέσσωνας,
- Σύλλογος Γυναικών Μακρυχωρίου,
- Σύλλογος Γυναικών Περιοχής Καλοχωρίου Δ. Τεμπών,
- Δρυάς Μ.Κ.Ο.,
- Σύλλογος Ιδιοκτητών Τουριστικών Επιχειρήσεων Μεσαγκάλων – Καστρί Λουτρό,
- Αγροτικός Συν/σμός Πουρναρίου – Ομάδα Παραγωγών Ελιάς,
- Αγροτικός Συν/σμός Πυργετού – Αιγάνης, Ακτινίδια, Καλαμπόκι, Ηλίανθος, «Ροζμαρίνο»
- Χειροποίητα Παραδοσιακά Σαπούνια – Ελαιόλαδο,
- Ομάδα Παραγωγών Αμυγδάλου Συκούριου,
- Παραγωγή Τυποποίηση Τσίπουρου, Συκούριο, Χρήστος Παππάς,
- «Μέλι Κατσιάνης», Όσσα,
- Παραγωγή Ροδιών, Μακρυχώρι, Γιώργος Μπιτσαράς,
- Παραγωγή Καρπουζιών, Μακρυχώρι, Γιάννης Μπούτος,
- «Οινοποιείο Ραψάνης Χρυσόχου»,
- «Κτήμα Λιάπη», Οινοποιείο, Ραψάνη,
- «Οινοποιείο Τσάνταλης»,
- «Τέμπη» Τυροκομείο Τάχας – Ρόμπας Ο.Ε., Παραπόταμος,
- Βιομηχανία Γάλακτος Νίκζας Α.Ε., Παραπόταμος,
- Βασίλειος & Μιχάλης Κλωστράκης, Παραγωγή Ελαίων & Ελαιολάδου, Φυτώριο Οπωροφόρων, Ελιάς & Αμυγδαλιάς.

Και οι χειροτέχνες :

- «Τα Χειροτεχνήματα της Ράνιας», διακόσμηση χρηστικών αντικειμένων σε ξύλο γυαλί μέταλλο, Πουρνάρι,
- Τούλα Καρλιγκιώτη, καλλιτεχνικές δημιουργίες, Συκούριο,
- Θωμαή Δήμου, Κοσμήματα, Συκούριο,
- Ολυμπία Πατσιά, Ξύλινες Κατασκευές, Συκούριο,
- Καλλιτεχνικό Εργαστήρι «Ρίζες & Φτερά», Χρήστος Μαουσίδης, Αμπελάκια.

6. Ποιες προτεραιότητες-σημεία βελτίωσης θέλετε να επισημάνετε για την ανάδειξη της περιοχής του Δήμου Αγιάς και ειδικότερα της περιοχής Ομολίου-Στομίου, ως τουριστικό προορισμό και την προσέλκυση τουριστών-επισκεπτών;

Οι πιο κάτω δράσεις εκτιμούμε ότι θα συμβάλουν στην ανάδειξη της περιοχής του Δήμου Αγιάς και ειδικότερα της περιοχής Ομολίου-Στομίου, ως τουριστικό προορισμό και την προσέλκυση τουριστών-επισκεπτών:

- **Δημιουργία Δασικού-Βοτανικού κήπου Κισσάβου.**

Η περιοχή του δάσους Ομολίου αποτελεί τμήμα της περιοχής Δέλτα Πηνειού και χαρακτηρίζεται από υψηλή παραλλακτικότητα φυτικών ειδών. Ο δράση αυτή θα συμβάλει στη καταγραφή του αριθμού των φυτικών ειδών αλλά και στην παραλλακτικότητα εντός των ειδών, που υπάρχει στην περιοχή. Ακόμη πιθανόν να οδηγήσει σε ανακάλυψη είτε ενδημικών ειδών που δεν απαντώνται αλλού, είτε ειδών με καλλιεργητική αξία και χρήζουν προστασίας όπως π.χ. ένα άγριο τεύτλο (Bena pana), που εντοπίστηκε στον Όλυμπο. Η καταγραφή των φυτικών ειδών θα συμπληρωθεί με ορισμό μικρού αριθμού προστατευόμενων περιοχών που χαρακτηρίζονται από υψηλή παραλλακτικότητα φυτικών ειδών ή από παρουσία ενδημικών ειδών που χρήζουν προστασίας. Στις προστατευόμενες περιοχές θα γίνεται καταγραφή της αλλαγής της παραλλακτικότητας και του πληθυσμού των φυτικών ειδών στην πορεία του χρόνου για τη μελέτη της επίδρασης της κλιματικής αλλαγής.

- **Δημιουργία διαδρομών περιπάτου**

Διαδρομές περιπάτου, που θα περιλαμβάνει τις περιοχές προστασίας του κήπου και που ο κοινός επισκέπτης θα έχει την δυνατότητα να γνωρίσει τα φυτικά είδη της περιοχής, να ενημερωθεί για την αξία τους και να συμβάλει στην προστασία της βιοποικιλότητας. Για περαιτέρω αξιοποίηση της δράσης αυτής θα δημιουργηθεί ένας ψηφιακός χάρτης φυτικών ειδών, όπου σε συνεργασία με επιστημονικά ή ερευνητικά ιδρύματα θα υλοποιηθούν δράσεις μελέτης της παραλλακτικότητας των ειδών.

- **Δημιουργία παρατηρητήριου άγριας Πανίδας.**

Σε ένα αριθμό θέσεων με πρόσβαση θα δημιουργηθούν θέσεις όπου ο επισκέπτης θα μπορεί να παρατηρεί την άγρια πανίδα της περιοχής. Επιπλέον, οι δράσεις διαχείρισης του δάσους θα περιλαμβάνουν καταγραφή των ειδών της άγριας πανίδας και εκτίμησης του πληθυσμού σημαντικών ειδών που απειλούνται προς εξαφάνιση. Στην περιοχή υπάρχουν ένας αριθμός γεράκια που δεν έχουν μελετηθεί. Θα γίνει μελέτη της καταγραφής των ειδών και του αριθμού του ημερόβιου αυτού αρπακτικού, σε συνεργασία με επιστημονικό προσωπικό και ένταξη των δράσεων σε ερευνητικά προγράμματα.

- **Καινοτόμο Μελισσοκομικό πάρκο δάσους Κισσάβου**

Η καταγραφή των φυτικών ειδών της περιοχής και η δημιουργία ψηφιακού χάρτη με την απεικόνισή τους, θα δώσει τη δυνατότητα να δημιουργηθεί ένας ψηφιακός χάρτης ανθοφορίας που θα ενημερώνει τους ενδιαφερόμενους μελισσοκόμους για την διαθέσιμη ανθοφορία της περιοχής real-time, αλλά και κατά την διάρκεια του έτους, βοηθώντας τους να εξασφαλίζουν την επιθυμητή τροφή για τα μελίτσια σε όλη τη διάρκεια του έτους, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο σε ένα πρωτοποριακό μελισσοκομικό πάρκο.

- **Καταγραφή του αριθμού των υδάτινων πηγών του δάσους.**

Σύνδεση τους με της περιπατητικές διαδρομές και τον ψηφιακό χάρτη φυτικών ειδών της περιοχής. Καταγραφή του όγκου του νερού στην πορεία του έτους. Ακόμη θα διερευνηθεί η αξιοποίηση τους διάφορες χρήσεις π.χ. κτηνοτροφία, ανάδειξη φυσικών λεκανών νερού για άγρια πανίδα ή ανθρώπινες δράσεις.

- **Προμήθεια και τοποθέτηση Παρατηρητηρίων άγριας ζωής.**

Αφορά στην προμήθεια και τοποθέτηση προκατασκευασμένων οικίσκων-παρατηρητηρίων άγριας ζωής. Η ολοένα αυξανόμενη επισκεψιμότητα των υγροτοπικών συστημάτων της περιοχής Δέλτα Πηνειού, τόσο από ερασιτέχνες ορνιθολόγους, αλλά και από οργανωμένα προγράμματα παρακολούθησης, απαιτούν τη βελτίωση των υποδομών τόσο για τον περιορισμό της όχλησης αλλά και την εξασφάλιση ικανοποιητικών συνθηκών στους παρατηρητές. Αυτά διασφαλίζονται σε μεγάλο βαθμό από την τοποθέτηση μικρών και ευέλικτων παρατηρητηρίων.

- **Προμήθεια-εγκατάσταση υποδομών δασικής αναψυχής.**

Αφορά στην προμήθεια και τοποθέτηση υποδομών δασικής αναψυχής (κιόσκια) στο Δάσος Ομολίου. Οι υποδομές δασικής αναψυχής στις προστατευόμενες περιοχές της Θεσσαλίας βρίσκονται σε υποτυπώδη ανάπτυξη. Η εγκατάσταση θέσεων ξεκούρασης (κιόσκι, τραπεζόπαγκος) αποτελεί μια βάση όπου μπορεί να αναπτυχθεί ένα ευρύ σχέδιο ανάδειξης των προστατευόμενων περιοχών.

7. Μπορεί το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν της περιοχής να αναπτύσσεται σε όλη τη διάρκεια του έτους, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού;

Η αξιοποίηση των πιο πάνω δράσεων μπορεί να δημιουργήσει τουριστική κίνηση 365 ημέρες/έτος

Συνέντευξη με τον Πρόεδρο του Συλλόγου Ενοικιαζόμενων Δωματίων Ν. Λάρισας

1. Πόσο, σε ποιο βαθμό αναπτύσσεται ο τουρισμός στην περιοχή του Δήμου Αγιάς;

Ο τουρισμός στο Δήμο Αγιάς δεν ξεπερνά το βαθμό του 2% και αυτό διότι δεν υπάρχουν επενδύσεις λόγω της έλλειψης του κόμβου Πυργετού και της κατασκευής νέων καταλυμάτων.

2. Ποια είναι η σχέση της Δημοτικής Αρχής με τις τουριστικές επιχειρήσεις της περιοχής; Συνεργάζεστε και σε ποιους τομείς;

Υπάρχει συνεργασία στο μέτρο του εφικτού για τον προγραμματισμό και την οργάνωση κάθε έτους.

3. Ποιες δράσεις πρέπει να αναληφθούν από την πλευρά της Δημοτικής Αρχής και από την πλευρά επιχειρήσεων και φορέων που σχετίζονται με τον τουρισμό, ώστε ο τουρισμός να προωθήσει τη βιώσιμη ανάπτυξη;

Οι δράσεις που θα πρέπει να αναληφθούν είναι δράσεις που αφορούν την πράσινη ανάπτυξη. Αυτό σημαίνει πως κάποιες επιχειρήσεις θα πρέπει να γίνουν πιο πράσινες βάζοντας για παράδειγμα φωτοβολταϊκά, ηλεκτρικά stand για τη φόρτιση αυτοκινήτων και να κάνουν σωστή διαχείριση σκουπιδιών. Με αυτό τον τρόπο οι επιχειρήσεις θα γίνουν πιο ελκυστικές για τους τουρίστες.

4. Ποιες προτεραιότητες-σημεία βελτίωσης θέλετε να επισημάνετε για την ανάδειξη της περιοχής του Δήμου Αγιάς, ως τουριστικό προορισμό και την προσέλκυση τουριστών-επισκεπτών;

Δημιουργία ολοκληρωμένου κόμβου στη θέση του Πυργετού. Σύνδεση του επαρχιακού δρόμου Αγιάς με τη νέα ΠΑΘΕ. Αξιοποίηση των φυσικών μνημείων και μη, όπως για παράδειγμα το φαράγγι της Καλυψώς, τα κάστρα και οι βυζαντινές μονές που δεν έχουν αναδειχθεί ακόμα, τα θερμά νερά στο

Δερματά, τα κρύα νερά στο Κόκκινο Νερό και το βασιλικό κτήμα στο Πολυδένδρι.

5. Μπορεί το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν της περιοχής να αναπτύσσεται σε όλη τη διάρκεια του έτους, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού;

Με τις δράσεις που γίνονται κυρίως με τα θερμά νερά και το lift που βρίσκεται υπό κατασκευή στον Κάναρο μπορεί να αυξηθεί η επισκεψιμότητα στην περιοχή και επιπλέον δράσεις βουνού, canoe, kayak και επισκέψεις στους υγροβιότοπους. Έτσι έχουμε τουρισμό όλο το χρόνο.

Συνέντευξη με τον Πρόεδρο του Συλλόγου Καταστηματαρχών παραλιών Ν. Λάρισας

1. Πόσο, σε ποιο βαθμό αναπτύσσεται ο τουρισμός στην περιοχή του Δήμου Αγιάς;

Σε πολύ μικρό βαθμό, δεν υπάρχει μεγάλη ανάπτυξη στην περιοχή. Η περιοχή έχει φυσικές ομορφιές και πολλά πολιτισμικά στοιχεία που μπορούν να την ωθήσουν στην τουριστική ανάπτυξη.

2. Ποια είναι η σχέση της Δημοτικής Αρχής με τις τουριστικές επιχειρήσεις της περιοχής; Συνεργάζεστε και σε ποιους τομείς;

Υπάρχει συνεργασία με την Δημοτική Αρχή, επιδιώκεται κάθε χρονιά να γίνεται συζήτηση για τη νέα σεζόν, ωστόσο ακόμα υπάρχουν κάποια προβλήματα που δεν έχουν επιλυθεί.

3. Ποιες προτεραιότητες-σημεία βελτίωσης θέλετε να επισημάνετε για την ανάδειξη της περιοχής του Δήμου Αγιάς, ως τουριστικό προορισμό και την προσέλκυση τουριστών-επισκεπτών;

Προτεραιότητα είναι η καθαριότητα και έπειτα η δόμηση νέων κατοικιών στην περιοχή. Η ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος και των πολιτισμικών μνημείων της περιοχής.

4. Μπορεί το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν της περιοχής να αναπτύσσεται σε όλη τη διάρκεια του έτους, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού;

Μπορεί, διότι η περιοχή έχει πολλές επιλογές σε επίπεδο φυσικού περιβάλλοντος που μπορούν να προσελκύσουν τουρίστες σε οποιοδήποτε χρονικό διάστημα, όμως

υπάρχει έλλειψη κλινών. Πιθανές μελλοντικές επενδύσεις μπορούν να λύσουν το πρόβλημα της εποχικότητας.

Συνέντευξη με τον Πρόεδρο του Συλλόγου Επαγγελματιών Σωτηρίτσας- Βελίκας

1. Πόσο, σε ποιο βαθμό αναπτύσσεται ο τουρισμός στην περιοχή του Δήμου Αγιάς;

Την τελευταία δεκαετία άρχισε να έρχεται καινούριος τουρισμός μέσω της χρήσης ηλεκτρονικών υπηρεσιών, όπως booking και οι τουρίστες συνήθως επιλέγουν την ενοικίαση βιλών ή ολόκληρων διαμερισμάτων. Άρχισε να αλλάζει σταδιακά η ταυτότητα των τουριστών. Ωστόσο, πρέπει να το επισημάνω, στην περιοχή έρχονται κυρίως Έλληνες τουρίστες.

2. Ποια είναι η σχέση της Δημοτικής Αρχής με τις τουριστικές επιχειρήσεις της περιοχής; Συνεργάζεστε και σε ποιους τομείς;

Υπάρχει άριστη συνεργασία και με το Δήμο Αγιάς, αλλά και με την Περιφέρεια Θεσσαλίας σε όλους τους τομείς. Στον προγραμματισμό των έργων, στην παρουσίαση του τόπου μας, στις εκδηλώσεις, στη διαχείριση απορριμάτων.

3. Ποιες προτεραιότητες-σημεία βελτίωσης θέλετε να επισημάνετε για την ανάδειξη της περιοχής του Δήμου Αγιάς, ως τουριστικό προορισμό και την προσέλκυση τουριστών-επισκεπτών;

Θα πρέπει να χτιστούν νέα καταλύματα για τους τουρίστες, όπως επίσης και να αναβαθμιστούν τα ήδη υπάρχοντα καταλύματα. Επίσης, θα πρέπει να ενταχθούν οι τουριστικές επιχειρήσεις στα νέα δεδομένα του σύγχρονου τουρισμού μέσω των ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Χρειάζεται εκπαίδευση και προσαρμογή στα νέα δεδομένα, χωρίς να χάνουμε την ταυτότητά μας.

4. Μπορεί το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν της περιοχής να αναπτύσσεται σε όλη τη διάρκεια του έτους, ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της εποχικότητας του τουρισμού;

Μπορεί διότι υπάρχουν ήδη αρκετές επιχειρήσεις που λειτουργούν όλο το χρόνο. Έχουμε πολλά και διαφορετικά προϊόντα που μπορούν να προσελκύουν τουρίστες σε όλη τη διάρκεια του έτους.

5. Ποιες δράσεις πρέπει να αναληφθούν από την πλευρά της Δημοτικής Αρχής και από την πλευρά επιχειρήσεων και φορέων που σχετίζονται με τον τουρισμό, ώστε ο τουρισμός να προωθήσει τη βιώσιμη ανάπτυξη;

Σημαντική δράση είναι η επιμόρφωση των εργαζομένων, δηλαδή ιδιοκτήτες και εργαζόμενοι να γνωρίζουν τι παρέχει η περιοχή από άποψη φυσικού περιβάλλοντος, γαστρονομικών επιλογών, και πολιτισμού, καθώς η περιοχή έχει να προσφέρει πολλά διαφορετικά προϊόντα και να γνωρίζουν επίσης τις επιλογές καταλυμάτων που υπάρχουν, έτσι ώστε να μπορούν να κατευθύνουν τους τουρίστες. Επίσης να υπάρξει μεγαλύτερη ένταξη των καταλυμάτων στις ηλεκτρονικές υπηρεσίες.

Συνέντευξη με Εκπαιδευτικό που οργάνωσε εκπαιδευτική επίσκεψη μαθητών στα Γενικά Αρχεία του Κράτους Αγιάς Λάρισας.

1. Πώς ενημερωθήκατε για τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Γενικών Αρχείων του Κράτους (ΓΑΚ) Αγιάς;

Εστάλη ενημερωτικό έντυπο της υπευθύνου των ΓΑΚ Αγιάς Λάρισας στο σχολείο. Επικοινωνήσα με την αρμόδια υπάλληλο, ενημερώθηκα για το πρόγραμμα, τη διάρκειά του και τον χρόνο της εκπαιδευτικής επίσκεψης. Το έκρινα ως ιδιαίτερα ενδιαφέρον, ενημέρωσα τους μαθητές-μαθήτριες και αποδέχτηκαν την πρότασή μου να επισκεφθούμε την περιοχή, η οποία για τα περισσότερα παιδιά ήταν άγνωστη, παρότι είναι πολύ κοντά στη Λάρισα.

2. Γιατί επιλέξατε αυτήν την εκπαιδευτική επίσκεψη;

Οι μαθητές-μαθήτριες γνωρίζουν βιωματικά την περιοχή και συμμετέχουν σε δραστηριότητες αναζητώντας βιβλιογραφικές πηγές και ερμηνεύοντας αυτές τις πηγές με τη βοήθεια της υπευθύνου των ΓΑΚ Αγιάς που βρίσκεται στο Μεταξοχώρι, ένα παραδοσιακό χωριό με πλούσια πολιτισμική παράδοση. Γνώρισαν την περιοχή μέσα από την αναζήτηση πηγών, υπήρξε αμεσότητα και γνωριμία με την παράδοση και σύνδεση του χθες με το σήμερα. Επιπλέον περπάτησαν στα μονοπάτια και την πλατεία του χωριού και ήρθαν κοντά σε ένα πλούσιο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.

3. Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικές επισκέψεις στην περιοχή μπορούν να τονώσουν την οικονομία της περιοχής;

Ναι, καθώς τα παιδιά με τη βοήθεια τοπικών παραγόντων (Προέδρου Μεγαλοβρύσου), αφού ξεναγήθηκαν στο παλιό σχολείο του χωριού και στη γύρω περιοχή, σιτίστηκαν σε ένα κοινοτικό κατάστημα υγειονομικού ενδιαφέροντος με ένα μικρό αντίτιμο και

γεύτηκαν τοπικά προϊόντα. Με αυτόν τον τρόπο η οικονομία της περιοχής ενισχύεται, αλλά όχι με μαζικού τύπου επίσκεψη-τουρισμό.

4. Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικές επισκέψεις συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου και στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;

Ναι απόλυτα, γιατί συντίθεται η εκπαίδευση με την παράδοση, την οικονομία, το φυσικό περιβάλλον και τη γαστρονομία. Εκτός από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο συμμετείχαν οι μαθητές/τριες, έμαθαν το δρόμο του μεταξιού, ξεναγήθηκαν σε δύο χωριά της ευρύτερης περιοχής, περπάτησαν σε χαραγμένο μονοπάτι από Μεγαλόβρυσο στην Αγιά με την καθοδήγηση της υπεύθυνης των ΓΑΚ, γνώρισαν πως ζούσαν πριν από πενήντα χρόνια παιδιά της ηλικίας τους και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν στις μετακινήσεις τους, δοκίμασαν τη γαστρονομία της περιοχής και γνώρισαν έναν τόπο που είναι κοντά στην πόλη που ζουν και δεν τον γνώριζαν. Πιστεύω ότι τέτοιου είδους δράσεις πρέπει να αναδεικνύονται και σίγουρα είναι προς την κατεύθυνση της επίτευξης της βιώσιμης ανάπτυξης.

5. Θα θέλατε να προσθέσετε κάτι;

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τόσο την υπεύθυνη των ΓΑΚ Αγιάς, αλλά και τοπικούς παράγοντες του Δήμου (Πρόεδρο Μεγαλοβρύσου) για αυτήν την εκπαιδευτική επίσκεψη. Η συνεργασία όλων έχει, κατά τη γνώμη μου, πολύ θετικά αποτελέσματα και για τους επισκέπτες και για την τοπική κοινωνία.

Συνέντευξη με μέλος του Ποδηλατικού Συλλόγου Λάρισας

1. Η περιοχή του Δήμου Αγιάς προσφέρεται για ποδηλασία; Ποιες διαδρομές πραγματοποιείτε;

Ναι, έχει μοναδικές ορεινές διαδρομές στην Ανατολή, Σπηλιά, Μεγαλόβρυσο, Σκήτη, Σκλήθρο, αλλά και διαδρομές «με θέα το Αιγαίο», παραθαλάσσιες από τη Βελίκα μέχρι το Στόμιο. Συχνά, στον ελεύθερο χρόνο μας επιλέγουμε αυτές τις διαδρομές, γιατί μας δίνεται η δυνατότητα της άθλησης σε ένα μοναδικό φυσικό περιβάλλον, με ανάβαση και κατάβαση, στοιχεία που αναζητά ένας ποδηλάτης για την υλοποίηση των ενδιαφερόντων του.

2. Τις διαδρομές αυτές τις πραγματοποιείτε οργανωμένα, ως ποδηλατικός σύλλογος ή και ο καθένας μόνος του;

Όταν είναι δυνατό να οργανωθούμε και να κάνουμε μια διαδρομή ως ποδηλατικός σύλλογος, την υλοποιούμε. Όταν, όμως, δε μπορούμε όλοι μαζί και ο καθένας ανάλογα με τον ελεύθερο χρόνο του και τα ενδιαφέροντά του, επιλέγουμε να πάμε στην περιοχή αυτή, είτε ως παρέα ποδηλατών ή ακόμη και ο καθένας μόνος του. Συνήθως είμαστε 2, 3 ποδηλάτες μαζί για να υπάρχει και αλληλοβοήθεια.

3. Συνεργάζεται ο Ποδηλατικός Σύλλογος με τη Δημοτική Αρχή του Δήμου Αγιάς;

Ναι, είναι στους στόχους του συλλόγου η συνεργασία με Δήμους. Πριν την πανδημία είχαν γίνει και ποδηλατικοί αγώνες στην περιοχή σε συνεργασία με τη Δημοτική Αρχή. Ακόμη, στην Ανατολή υπάρχουν ποδηλάτες, που είναι μέλη του συλλόγου μας.

4. Πόσο η ποδηλασία συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης;

Η ποδηλασία είναι μια δραστηριότητά που μας φέρνει κοντά στη φύση, δε ρυπαίνει και οι ποδηλάτες έχουν μια μεγάλη ευαισθητοποίηση σε ζητήματα περιβάλλοντος. Η ποδηλασία είναι μια ήπια μορφή άθλησης που μας βοηθά να γνωρίσουμε τόπους, αλλά και ανθρώπους αυτών των τόπων. Προάγεται η συνεργασία, όχι μόνο με τα μέλη του ποδηλατικού συλλόγου, αλλά και με τους ντόπιους κατοίκους των περιοχών που επισκεπτόμαστε. Ακόμη, νομίζω, ότι συμβάλουμε και στην ενδυνάμωση της οικονομίας της περιοχής του προορισμού μας.